อนุสรณ์

ในงานฌาปนกิจศพ

นายผล บุญแก้ว

มรุวัดมกุฏกษัตริยาราม

๑๙ ตุลาคม ๒๕๑๑

เจ้าภาพขอขอบพระคุณบรรดาท่านผู้มี
เกียรติทุกท่านที่ได้กรุณาให้เกียรติมา
ร่วมในพิธีฌาปนกิจศพนายแล บุญแก้ว
ในวันนี้ หากมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดขาดตกบก
พร่อง ขอได้กรุณาอภัยด้วย.

คำปรารภ

อนุสรณ์งานฌาปนกิจศพคุณพ่อผล บุญแก้ว สำเร็จเป็นรูปเล่มด้วยความกรุณาของมหามกุฏราชวิทยาลัย และท่านพระครูปลัดสุพจน์ คงเพียรธรรม ซึ่งได้แนะนำและมอบให้ กระผมในนามของเจ้าภาพขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้เป็นอย่างสูง

ประโยชน์อันเกิดจากอนุสรณ์เล่มนี้ หากพึงมีแก่ท่านทั้งหลาย ขอน้อมอุทิศผลานิสงส์ให้แก่คุณพ่อผู้ล่วงลับไปแล้ว ขอดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ได้โปรดรับทราบ และอนุโมทนาในทักษิณานุปทานกิจที่คุณแม่ บุตร และหลานทั้งหลายได้น้อมอุทิศให้นี้ เพื่อความสำเร็จแห่งทิพยสมบัติ โดยควรแก่วิสัยในสัมปรายภพนั้น เทอญ.

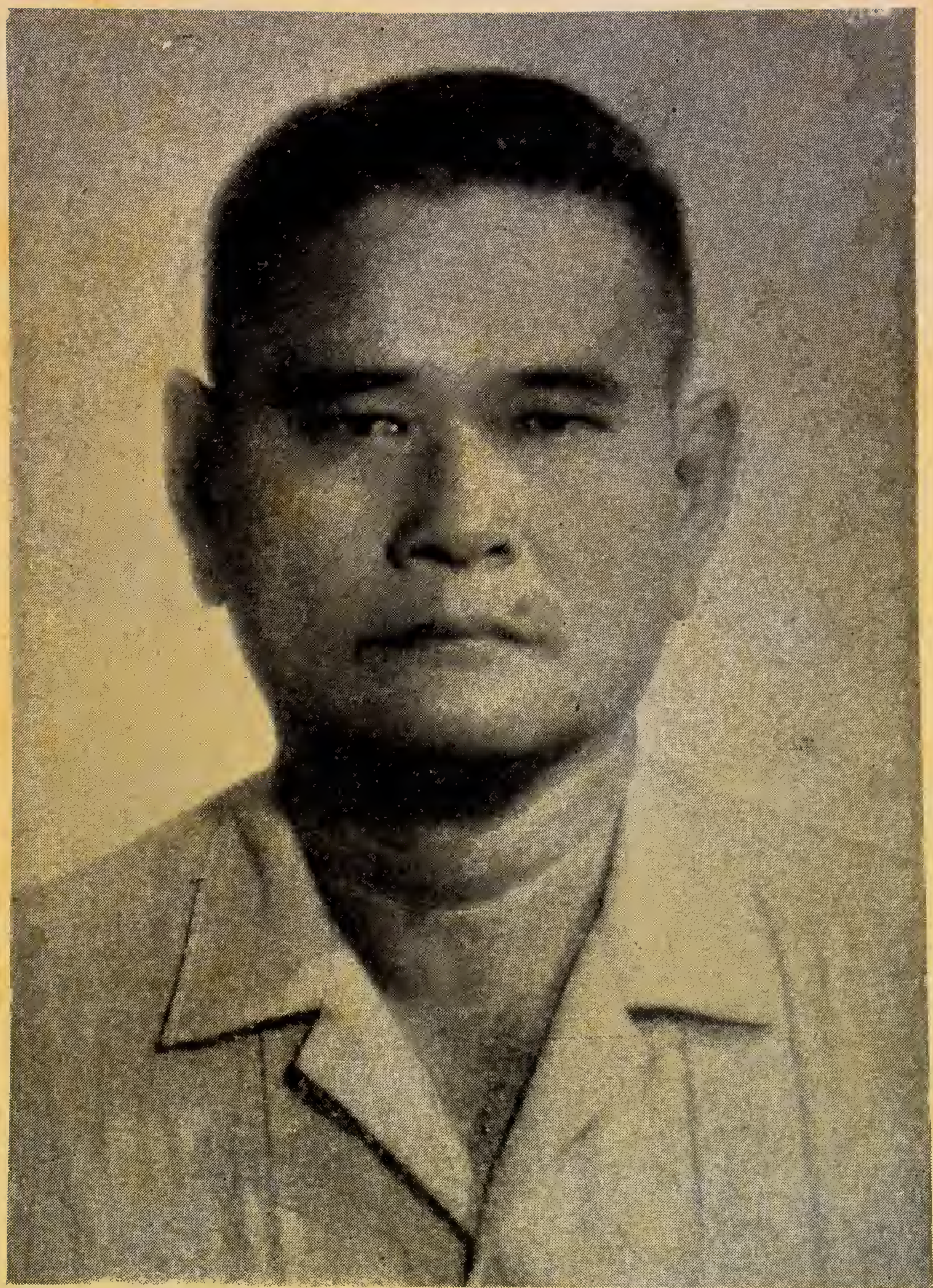
สุวรรณ บุญแก้ว

๑๙ ตุลาคม ๒๕๑๑

นายผล บุญแก้ว

ชาตะ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๔๕๑

มรณะ ๑๓ มีนาคม ๒๕๑๑

ประวัติ

คุณพ่อผล บุญแก้ว เป็นบุตรของนายผาย นางเก บุญแก้ว เกิดเมื่อวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๔๕๑ ที่จังหวัดปทุมธานี ตั้งแต่ปฐมวัยจนถึงมัชฌิมวัยของคุณพ่อ หลังจากสำเร็จการศึกษาแล้ว ได้เข้ารับราชการในกรมตำรวจ ๒ ปี หลังจากนั้นจนกระทั่งครั้งสุดท้าย รับราชการในมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล

คุณพ่อผล บุญแก้ว มีบุตรและธิดารวมทั้งหมดด้วยกัน ๗ คน คือ

นายสุวรรณ บุญแก้ว
นางพรรลี เพียรล้ำเลิศ
นายสวัสดิ์ บุญแก้ว
นางเพ็ญศรี รุ่งสวัสดิ์
นางสมศรี รางแดง
นางสาวศรีสวาท บุญแก้ว
นางสาวศรีสะอาด บุญแก้ว

คุณพ่อได้ป่วยเป็นความดันโลหิตสูงมาหลายปี ตลอดเวลาเหล่านั้น ก็ได้รับการรักษาพยาบาลและปฏิบัติตามที่นายแพทย์แนะนำโดยสม่ำเสมอ อาการจึงไม่น่าวิตกแต่อย่างใด ครั้นต่อมาก็เริ่มมีอาการเหนื่อยและหอบบ่อย ๆ ให้นายแพทย์ตรวจพบว่ามีโรคหัวใจแทรก ลูก ๆ

จึงขอร้องให้คุณพ่อหยุดพักผ่อนเพื่อรักษาตัว ซึ่งก็ได้ผลดี อาการค่อยทุเลาลงตามลำดับ จนกระทั่งคืนวันที่ ๑๒ มีนาคม คุณพ่อบ่นหายใจไม่ออก ลูก ๆ จึงได้นำส่งโรงพยาบาลโดยด่วน ปรากฏว่าอาการหนักกว่าทุกคราว แม้นายแพทย์จะช่วยในการหายใจแล้วก็ตาม อาการของท่านก็ไม่ดีขึ้นเลย และในที่สุด ๐๑.๐๐ น. ของวันใหม่ คุณพ่อก็จากไปด้วยอาการอันสงบ ซึ่งยังความอาลัยอาวรณ์แก่ลูกหลานเป็นอันมาก

คุณพ่อเป็นผู้ที่เลื่อมใสในพระรัตนตรัย สนใจในการกุศล พึงพอใจในสัมมาปฏิบัติ ตลอดชีวิตของท่านได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความขยันขันแข็ง ซื่อสัตย์สุจริตอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ซึ่งก็ปรากฏว่าเป็นผู้ที่ได้รับความเมตตากรุณาจากผู้บังคับบัญชา เป็นที่รักใคร่ของมิตรสหายและเพื่อนบ้านตลอดมา

ร่มโพธิ์ของลูกจากไปด้วยดี ขออำนาจแห่งกุศลผลบุญ และคุณความดีทั้งมวลที่ท่านได้กระทำไว้เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ จงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของคุณพ่อจงสถิตอยู่ในสรวงสวรรค์ ประสบแต่ความสุขในสัมปรายภพนั้นด้วยเถิด.

แด่คุณพ่อ

วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๑๑ เป็นวันสะเทือนใจของลูก ๆ เป็นที่สุด เพราะคุณพ่อจากเราไปอย่างไม่มีวันกลับ มันรวดเร็วอย่างที่ไม่ได้คาดคิดมาก่อนเลย ความเศร้าโศกเสียใจอาลัยนั้น พวกเราบอกไม่ถูกว่ามากมายเพียงใด ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าความตายไม่เที่ยงแท้แน่นอนเป็นวัฏฏสงสารของทุกรูปทุกนามก็ตามที

ตั้งแต่ลูก ๆ จำความได้ คุณพ่อเป็นบุคคลที่เข้มแข็ง รักครอบครัวเป็นที่สุด คุณพ่อคอยเป็นห่วงเป็นใยลูกทุกคน ที่สำคัญก็คือการศึกษา คุณพ่อดูแลเอาใจใส่ กวดขันให้หมั่นเรียน สอนให้รู้จักคุณค่าของเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งวันใดที่เรากลับบ้านไม่ตรงเวลา ก็จะถามถึงสาเหตุนั้น นอกจากนี้คุณพ่อยังพร่ำสอนให้รู้จักการวางตัว รู้จักรักพี่รักน้อง รักวงศ์ตระกูล คุณพ่อเป็นกำลังใจในการศึกษาของลูก ๆ ตลอดมา ยามมีเวลาว่างอยู่กับลูกมักจะพูดเสมอว่า "สิ่งที่ปลดเปลื้องความเหนื่อยอ่อนของพ่อก็คือการที่ลูกทั้งหลายมีความตั้งใจศึกษาเล่าเรียนและสำเร็จออกมามีการงานทำ" ครั้นเมื่อลูกทุกคนสำเร็จการศึกษามีหน้าที่การงานเป็นหลักฐาน คุณพ่อก็ยังตักเตือนให้ลูกประพฤติตนเป็นคนดี ขยันขันแข็งในการงาน ตรงต่อเวลา รู้จักหน้าที่ แม้กระทั่งการคบเพื่อน คุณพ่อยังแนะนำให้ลูก ๆ คบกับคนดี รู้จักผูกใจเพื่อนด้วยความซื่อตรง เมื่อคราวใดที่ลูกเจ็บไข้ได้ป่วยท่านก็คอยเอาใจใส่ให้การดูแลรักษาพยาบาลเป็นอย่างดี

ลูกทุกคนรู้สึกสำนึกในความเมตตากรุณาและความปรารถนาดีของคุณพ่อเป็นอย่างยิ่ง ความดีที่คุณพ่อมีต่อลูก ๆ นั้น เป็นสิ่งที่จะหามิได้อีกแล้ว จากกุศลผลบุญที่คุณพ่อสร้างไว้ตลอดระยะเวลาที่ยังมีชีวิตอยู่ รวมทั้งอานิสงส์ซึ่งลูกหลานได้กระทำ จงเป็นผลสะท้อนให้วิญญาณของคุณพ่อบังเกิดเกล้าที่รักของลูก ได้ไปสู่สุคติในสัมปรายภพเทอญ.

จากลูก ๆ

คู่มือปฏิบัติงานศาสนพิธีโดยสังเขป

พระธรรมโสภณ (สนธิ์ กิจฺจกาโร)
วัดบวรนิเวศวิหาร เรียบเรียง

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ
นายผล บุญแก้ว
ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม พระนคร
วันที่ ๑๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๑

คำนำ

เรื่องศาสนพิธี คือพิธีทำบุญในทางพระพุทธศาสนา ได้ใช้เป็นหัวข้ออบรมนวกภิกษุ วัดบวรนิเวศวิหาร (ภาคค่ำ) ที่ตำหนักเพ็ชร ภายในพรรษกาล เพื่อให้เป็นความรู้พิเศษส่วนหนึ่ง ในตอนต้นก็ไม่ได้เขียนขึ้นไว้ เพียงแต่จดหัวข้อเท่าที่นึกได้แล้วนำไปบรรยาย ต่อมามีผู้ต้องการจะพิมพ์หนังสือแจกในงาน ได้ขอให้เรียบเรียงขึ้นพิมพ์เป็นเล่ม จึงได้เลือกเขียนขึ้นเฉพาะที่เกี่ยวด้วยการจัดงานในด้านศาสน-พิธี เท่าที่เห็นว่าสมควรจะรู้ เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของงาน ได้เรียบเรียงไปตามที่เคยพบเห็นบ้าง ได้ยินได้ฟังบ้าง และได้ถามท่านผู้ที่เคยชินกับงานด้านนี้บ้าง เพราะตำราที่ใครจะรวบรวมไว้เป็นหมวดหมู่หายาก แทบจะกล่าวได้ว่าไม่มี ได้แต่เพียงจำ ๆ ต่อ ๆ กันมาเท่านั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงรู้สึกว่าเป็นการยากที่จะเรียบเรียงขึ้นให้สมบูรณ์ได้ และงานก็มีมากอย่างซึ่งเกี่ยวแก่การมงคลบ้าง ไม่ใช่มงคลบ้าง ทั้งในถิ่นหนึ่ง ๆ ก็ยังมีประเพณีนิยมแตกต่างกันออกไปอีก ถ้าจะเรียบเรียงให้พิสดารกว้างขวาง ก็เกรงว่าจะเป็นหนังสือเล่มใหญ่กินกำลังของผู้พิมพ์ จึงได้เลือกเรียบเรียงขึ้นแต่ที่เห็นว่าเป็นหลักไว้เพื่อเป็นทางกำหนดของผู้สนใจ เมื่อประสงค์จะจัดงานชนิดไหน พึงพิจารณาเทียบเคียงยักย้ายจัดไปได้ตามความประสงค์ และเหมาะสมแก่รูปของงาน เมื่อได้เรียบเรียงเสร็จแล้วจึงมอบให้จัดพิมพ์ตามความประสงค์.

ครั้นต่อมา ได้มีผู้ขออนุญาตพิมพ์อีก จึงได้แก้ไขเพิ่มเติมอีกตามสมควร แม้เช่นนั้นก็ยังเกรงว่าอาจมีข้อบกพร่อง หรือผิดพลาดอยู่บ้าง ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ จึงขอถือโอกาสแจ้งไว้ในที่นี้ด้วยว่า ถ้าท่านผู้อ่านได้พบข้อบกพร่อง หรือผิดพลาด โปรดแจ้งให้ข้าพเจ้าทราบด้วย จักเป็นพระคุณมาก, เพื่อจักได้แก้ไขให้สมบูรณ์ และถูกต้องต่อไป.

เพื่อให้แพร่หลายทั่วถึงแก่ท่านผู้ต้องการ ข้าพเจ้าจึงมอบลิขสิทธิหนังสือนี้ให้แก่มหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นเจ้าของ เพื่อจัดพิมพ์ต่อไป.

(*พระราชกวี*)

วัดบวรนิเวศวิหาร พระนคร

๑๕ กันยายน ๒๕๐๐

สารบาญ

คู่มือปฏิบัติงานศาสนพิธี

สังเขป

การทำกิจการงานทุกอย่าง ถ้าทำเป็นระเบียบ ย่อมเป็นที่น่าดู และเป็นเครื่องปลุกใจให้ได้รับความแช่มชื่นเบิกบาน หมู่ชนที่เจริญแล้ว จึงมีความนิยมในเรื่องระเบียบ ระเบียบที่นิยมทำกันจนเป็นธรรมเนียมจึงได้เรียกว่า พิธี.

ทุก ๆ ศาสนา ต่างก็มีระเบียบที่จะพึงปฏิบัติ อันเกี่ยวแก่การบำเพ็ญกุศลในศาสนาที่ตนนับถือ เพราะฉะนั้น ระเบียบแห่งการบำเพ็ญกุศลในด้านศาสนาจึงเรียกว่า **ศาสนพิธี** และพิธีต่าง ๆ ที่ได้ประกอบขึ้นก็เป็นไปต่าง ๆ กัน เพราะเป็นไปตามความเชื่อถือ ในด้านพระพุทธศาสนาของเรา ก็มีนิยมบำเพ็ญหรือประกอบพิธี เช่นการบำเพ็ญกุศลบางอย่าง นิมนต์พระบ้าง เชิญแขกผู้มีเกียรติมาประชุมบ้าง แล้วบำเพ็ญทาน ดังนี้เป็นต้น เมื่อปรารภเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น ก็จัดประกอบพิธีบำเพ็ญกุศล เช่นนี้ พิธีการบำเพ็ญกุศลในด้านพระพุทธศาสนาจึงมีมากอย่าง เมื่อรวมกล่าวโดยย่อคงมี ๒ คือ :–

๑. พิธีบำเพ็ญเกี่ยวแก่การมงคล เช่นโกนผมไฟ ตัดจุก แต่งงาน ทำบุญอายุ เป็นต้น.

๒. พิธีบำเพ็ญกุศลเกี่ยวแก่การตาย เช่นทำบุญ ๗ วัน, ๕๐ วัน, ๑๐๐ วัน, เผา, ทำบุญอัฐิ เป็นต้น.

ในพิธีนั้น ๆ เมื่อจะประกอบขึ้นต้องให้มีระเบียบ เป็นไปตามความนิยม การงานจึงจะลุล่วงไปได้ด้วยความเรียบร้อย.

ในที่นี้ จักได้กล่าวถึงระเบียบวิธีที่จะปฏิบัติงานในพิธีนั้น ๆ เพื่อเป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติงาน.

เมื่อจัดพิธีบำเพ็ญกุศลประเภทไหน เบื้องต้นต้องเตรียมสิ่งของเครื่องใช้ และจัดกิจอื่น ๆ ให้เสร็จเรียบร้อย ตั้งต้นแต่การนิมนต์พระเป็นลำดับไป.

๑. นิมนต์พระ

ควรเขียนเป็นฎีกา เพื่อท่านจักได้ถือไว้เป็นหลักฐานกันลืม ข้อความที่เป็นหลักนั้น ต้องแจ้งสถานที่, วัน, เดือน, ปี, และเวลา พร้อมทั้งชื่อผู้นิมนต์ ถ้าเกี่ยวด้วยงานศพ ต้องแจ้งให้ชัดเจนว่าศพของใคร ใครเป็นผู้จัดทำ พร้อมทั้งบอกชื่อ ยศ บรรดาศักดิ์ของผู้ตายนั้นด้วย ส่วนข้อความอื่น ๆ ก็ตามแต่ผู้นิมนต์จะพึงเขียนตามต้องการ แต่มีข้อที่ควรกำหนดจำถ้อยคำ ตามที่ได้นิยมใช้ ถ้านิมนต์เกี่ยวด้วยการมงคล พึงกล่าว "เจริญพระพุทธมนต์" ถ้าเกี่ยวด้วยศพ พึงกล่าว "สวดมนต์" อย่าให้สับสน ถ้านิมนต์ฉันอย่าพึงใช้ถ้อยคำที่ขัดกับพระวินัยบัญญัติ เช่น ออกชื่อโภชนะว่านิมนต์ฉันข้าวเป็นต้น การนิมนต์ออกชื่อโภชนะเช่นนั้น เมื่อพระรับนิมนต์ ในเมื่อไม่มีสมัยที่ได้รับยกเว้นก็เกิดอาบัติ จึงควรใช้คำที่ควร

เช่นนิมนต์รับอาหารบิณฑบาตเช้า เพล หรือนิมนต์ฉันเช้า ฉันเพล ตามสมควร.

จำนวนพระที่นิยมในพิธีนั้น ๆ มีกำหนดไม่สู้แน่นอน โดยสามัญ ๕, ๗, ๙, ๑๐, ๑๑, ในงานทั่วไป เว้นงานมงคลสมรส มงคลสมรสนิยมคู่เช่น ๖, ๘, ๑๐. ส่วนในพระราชพิธีตั้งแต่ ๑๐ ขึ้นไป เช่น ๑๐, ๒๐ เป็นต้น.

อนึ่ง การนิมนต์พระในพิธีเกี่ยวกับการมงคล โดยมากไม่นิยมการขอสงฆ์ และไม่ถวายเป็นสังฆทาน มีอยู่บ้างแต่เป็นจำนวนน้อย เช่นบางท่านทำบุญอายุ ไม่ต้องการทำเป็นพิธีใหญ่ ก็ขอสงฆ์ไปถวายเป็นสังฆทาน ไม่มีการสวดมนต์เลี้ยงพระ.

๒. จัดสถานที่

การทำงานที่เกี่ยวด้วยพิธี มีการเชื้อเชิญบรรดาญาติมิตรมาประชุมรวมเรียกว่า เชิญแขก เมื่อเป็นเช่นนี้ เรื่องสถานที่เป็นสิ่งสำคัญ ต้องจัดทำให้สะอาดหมดจดตามสมควร ถ้าสามารถจักตกแต่งด้วยเครื่องประดับตกแต่งอีกก็ได้ เมื่อไม่สามารถ เป็นแต่เพียงปัดกวาดเช็ดถูให้ดูสะอาดตา เก็บงำสิ่งของ อย่าทิ้งไว้ให้เกะกะกีดขวาง หรือนำเข้าจัดตั้งไว้ให้เป็นระเบียบ เช่นนี้ก็ได้.

อนึ่ง ในที่บางแห่งมักนิยมการขึงม่านข้างฝาด้วย แท้จริง ในเรื่องการขึงม่านข้างฝานั้น พึงทราบว่าไม่จำเป็นต้องขึงเสมอไป คุณค่า

ของการขึงม่าน ก็ดูเหมือนเป็นเพียงบังสิ่งที่ไม่สะอาดตามข้างฝาเท่านั้น ถ้าเมื่อฝาสะอาดดีแล้วก็ไม่จำต้องขึง เพราะการขึงม่านบังหลัง ในที่บางแห่งกลับปิดช่องลมให้อบอ้าว บางคราวปิดทางแสงสว่างที่จะเข้าให้มืด ไม่โปร่ง.

การจัดทำสถานที่ให้สะอาดงดงาม ถือกันว่าเป็นมงคล และต้อนรับสิ่งเป็นมงคล ต้อนรับแขกผู้มาในงาน.

ปูลาดพื้นสถานที่

พึงจัดปูลาดพื้นที่ด้วยเครื่องปูลาด เช่นพรมหรือเสื่อตามสมควร เพื่อเป็นที่รับแขกที่มาในงาน การปูลาดไม่ใช่เพียงปูพอให้เต็มไปเท่านั้น ต้องมุ่งถึงความเหมาะสมและความสวยงามด้วย ถ้าเครื่องปูลาดมีมาก สามารถปูให้เต็มสถานที่ที่ประกอบพิธีได้ ก็ปูให้เต็ม พึงเลือกคัดดูสี สัณฐาน ลวดลาย และขนาดให้พอเข้ากันได้ ปูลำดับกันไป แต่มีข้อที่ควรกำหนดไว้คือ การปูลาดตรงที่ต่อต้องให้ด้านสูงทับด้านต่ำ อย่าให้ด้านต่ำทับด้านสูง ทางไหนสูงทางไหนต่ำ ให้กำหนดทางด้านพระพุทธรูปและพระสงฆ์ประดิษฐานอยู่ เป็นด้านสูง เพราะตามความนิยมโดยทั่วไป เกี่ยวด้วยการคารวะกัน ผู้ใหญ่นั่งสูงกว่าผู้น้อย ผู้น้อยไม่นั่งสูงกว่าผู้ใหญ่ พระก็ยังต้องนั่งตามลำดับอาวุโส คือพรรษาที่สูงและต่ำตามลำดับกันไป และยังมีข้อห้ามอยู่อีกว่าห้ามพระผู้มีพรรษาสูง ซึ่งเรียกว่าพระเถระ นั่งห้ามอาสนะ คือนั่ง

เสียในลำดับที่ต่ำ พระผู้น้อยไม่อาจไปนั่งที่สูงได้ และต่ำลงไปอีกก็ไม่มีที่นั่ง ชื่อว่าเป็นการปิดกั้นที่นั่งกันอยู่ในตัว และปรบอาบัติแก่ผู้น้อย ซึ่งนั่งในลำดับที่สูงกว่าพระผู้ใหญ่ เว้นไว้แต่จะได้รับอนุญาต แม้ในหมู่คฤหัสถ์ที่มีจรรยาอันดีงาม ก็ยังนิยมการนั่งการเดินเป็นไปตามลำดับผู้ใหญ่ผู้น้อยเช่นเดียวกัน การปูลาดถ้าใช้ผืนต่ำซอนทับผืนอยู่ด้านสูง ผู้ที่นั่งในด้านต่ำก็ชื่อว่านั่งสูงกว่าผู้ใหญ่ เพราะฉะนั้นการปูลาดจึงควรระวังให้มาก ถ้าเครื่องปูลาดมีน้อย จะใช้ปูเป็นแห่ง ๆ ตามที่เห็นสมควรก็ได้.

๔. ปูลาดอาสนะพระสงฆ์

เมื่อได้ปูลาดพื้นเสร็จเรียบร้อยแล้ว พึงปูลาดอาสนะสำหรับพระสงฆ์นั่ง พระสงฆ์ที่นั่งในพิธี นิยมนั่งเรียงเป็นแถว ไม่ใช่นั่งเป็นหมู่ จึงต้องลาดอาสนะให้ยาวไปเป็นแถวตามต้องการ กะให้พอหมาะกับพระที่จะนั่ง อย่าให้ห่างจนเกินไป หรือเบียดเสียดจนเกินควร ดูแต่เพียงพอเหมาะพอสบาย.

อาสนะพระสงฆ์ พึงลาดทับลงบนอาสนะของคฤหัสถ์ อย่าให้เครื่องลาดที่คฤหัสถ์นั่งทับอยู่ข้างบน เพราะถ้าทับอยู่ข้างบน เมื่อนั่งลงก็ชื่อว่านั่งสูงกว่าพระสงฆ์ ขาดคารวะในพระภิกษุสงฆ์ หรืออาสนะที่ใหญ่หรือยาวผืนเดียวกัน ให้พระนั่งในเอกเทศข้างหนึ่ง แม้เช่นนี้คฤหัสถ์ขึ้นนั่งร่วมอยู่ด้วยก็ไม่ควร ชื่อว่าขาดคารวะเช่นเดียวกัน ถ้าหาก

หญิงขึ้นนั่งอยู่บนอาสนะนั้นด้วย พระก็ต้องอาบัติ เพราะมีพระพุทธ-บัญญัติห้ามภิกษุนั่งอาสนะเดียวกับหญิง แม้ว่าเป็นผืนใหญ่และยาวเท่าไรและนั่งไม่ใกล้กัน ก็ยังชื่อว่านั่งอาสนะเดียวกัน เพราะฉะนั้นการจัดอาสนะสำหรับพระสงฆ์ จึงควรให้เป็นคนละส่วนกับคฤหัสถ์ เมื่อปูอาสนะของคฤหัสถ์แล้ว ควรปูอาสนะพระสงฆ์ให้ห่างออกไปเสียอีกส่วนหนึ่ง เว้นช่องว่างเล็กน้อยอย่าให้เกี่ยวกัน ถ้าเป็นเครื่องปูลาดที่กว้างใหญ่จะทำเช่นนั้นไม่ได้ พึงใช้อาสนะอื่นปูทับลงข้างบน. ตามที่นิยมกัน มักใช้ผ้าขาวหรือผ้าสีอื่น ๆ ก็ได้ ปูลาดทับลงข้างบน ทำเช่นนี้ก็ชื่อว่ามีอาสนะคนละผืน ไม่รวมกันกับคฤหัสถ์ ถ้าจัดให้งดงามดีกว่านี้ เมื่อลาดผ้ายาวลงไปผืนหนึ่งแล้ว พึงปูอาสนะเล็ก ๆ นั่งเฉพาะองค์ ทับลงอีกชั้นหนึ่ง เช่นนี้ดี แลดูงามด้วย ชื่อว่าเป็นการแสดงคารวะด้วย แม้ใคร ๆ จะขึ้นไปนั่งบนอาสนะ นอกจากที่พระสงฆ์แล้วย่อมไม่ขัดสน เมื่อลาดอาสนะเสร็จแล้ว ถ้ามีหมอนอิงก็ตั้งพิงไว้ด้านหลังเฉพาะองค์ ๆ ที่กล่าวมานี้เป็นการจัดรับรองพระสงฆ์และแขกนั่งกับพื้น เมื่อจัดนั่งกับพื้น ไม่ควรนำเก้าอี้นั่งรับแขกมาตั้งในบริเวณนั้น เว้นแต่ตั้งเก้าอี้ไว้ในที่ต่ำกว่า เพราะถ้าพระสงฆ์นั่งอยู่กับพื้น คฤหัสถ์ขึ้นนั่งอยู่บนเก้าอี้ ถือกันว่าเสียมารยาทที่ดีงามอย่างยิ่ง ขาดคารวะในพระสงฆ์ เท่ากับเป็นการหมิ่นพระสงฆ์ว่า เป็นผู้ต่ำหรือเลว จึงควรระวังให้มาก.

สถานที่ที่ทำพิธีจัดรับแขกด้วยเก้าอี้ อาสนะของสงฆ์ก็ต้องยก

เป็นอาสน์สงฆ์ขึ้น ให้มีความสูงกว่าเก้าอี้ หรือเสมอกันจึงควร แต่จะให้พระนั่งเก้าอี้ห้อยเท้าสวดมนต์ไม่ควร เพราะดูไม่งาม และเรื่องของพระนิยมนั่งราบ การยกอาสน์สงฆ์ให้พระนั่ง แม้จัดรับแขกนั่งกับพื้นก็มีนิยมกันอยู่เหมือนกัน.

๔. จัดเครื่องรับรอง

เมื่อจัดที่ปูลาดอาสนะเสร็จแล้ว พึงจัดเครื่องรับพระ รับแขกต่อไป. ตามประเพณีนิยมของไทย เครื่องรับรองมีมากอย่าง จักกล่าวเฉพาะที่เป็นหลักใหญ่ ๆ เมื่อสามารถอย่างไร พึงจัดตามความประสงค์.

เครื่องรับรองพระหรือแขกทั่ว ๆ ไป **มีกระโถน ที่น้ำเย็น ที่น้ำร้อน หมากพลูหรือบุหรี่** จัดใส่ภาชนะไว้ หรือมีน้ำดื่ม ก็ควรจัดเตรียมไว้ ในส่วนที่สำหรับรับพระ สิ่งที่ไม่ควรให้ขาด คือกระโถนและที่น้ำ แม้ในด้านพิธีกรรมของสงฆ์ ในเรื่องน้ำก็ขาดไม่ได้ เช่นก่อนที่จะทำสังฆกรรมมีสวดปาฏิโมกข์ เป็นต้น ท่านก็ให้เตรียมตั้งน้ำใช้น้ำฉันไว้ เพราะฉะนั้น จึงไม่ควรให้ขาด เมื่อจัดเสร็จแล้ว พึงนำไปตั้งไว้ตามที่ จัดเฉพาะองค์ อย่ารวมกัน ถ้าไม่สามารถ เพราะภาชนะไม่พอ บางสิ่ง บางอย่าง จะใช้ ๒ องค์ต่อ ๑ ที่ก็ได้ เช่นกระโถน หมากพลูหรือบุหรี่ ส่วนน้ำ ต้องจัดจำกัดเฉพาะองค์ จะใช้รวมกันไม่ได้ เพราะมีพระพุทธบัญญัติห้ามดื่มร่วมบริโภคร่วมในภาชนะเดียวกัน ส่วนหมากพลูหรือบุหรี่ เป็นชิ้นหรือเป็นส่วนอยู่แล้ว

เมื่อต้องการหยิบมาเฉพาะส่วน ไม่ชื่อว่าบริโภคร่วมภาชนะเดียวกัน.

การจัดตั้งเครื่องรับรองพระสงฆ์นั้น ให้ตั้งกระโถน ที่น้ำเย็น ที่หมากหรือบุหรี่ ทางด้านขวาของพระสงฆ์ ให้เรียงเป็นลำดับกัน คือตั้งกระโถนไว้ด้านใน ถัดออกมา ที่น้ำเย็น ถัดออกมา ที่หมากพลูหรือบุหรี่ ตั้งกระโถนให้เป็นหลักเสียก่อน อย่าให้ล้ำไปด้านหลังมากนัก อย่าให้ล้ำออกนอกมากนัก แนวด้านหน้าของหมอนอิงนั้นพอเหมาะ แล้วจึงวางที่น้ำเย็น หมากพลูหรือบุหรี่ถัด ๆ กันออกมา อย่าให้สับสนกัน และอย่าวางให้ห่างกันนัก ชิดกันนัก ดูระยะแต่พองาม และต้องดูแถวให้ตรงกันทั้งด้านขวางและด้านยาว อย่าให้แถวคดไปคดมา ไม่น่าดู น้ำร้อนหรือน้ำดื่ม เมื่อพระเข้านั่งที่แล้วจึงถวาย.

ส่วนเครื่องรับรองแขกคฤหัสถ์ พึงจัดตามประเพณีนิยม เช่น มีน้ำร้อนน้ำเย็นหรือน้ำดื่มตามสมควร จัดรวมตั้งไว้เป็นที่ ๆ ก็ได้ ถ้าเป็นแขกผู้ใหญ่ควรจัดให้เฉพาะที่ ถ้าแขกมากเกรงจะไม่ทั่วถึงพึงจัดใส่ภาชนะไปให้เป็นคราว ๆ.

๖. จัดเครื่องบูชาและตั้งพระพุทธรูป

เครื่องบูชาตามที่นิยมใช้กันอยู่นั้น มีหลายอย่างต่าง ๆ กัน เช่น ม้าหมู่ โต๊ะชั้น โต๊ะเดี่ยว จัดเครื่องสักการะมากบ้างน้อยบ้าง เป็นไปตามความเหมาะสม เป็นไปตามฐานะและพิธีใหญ่หรือเล็ก หรือตามความสามารถที่จะจัดได้ เครื่องสักการะที่เป็นหลักมี ๓ อย่าง

คือดอกไม้ ธูป เทียน ที่ใช้ตั้งบูชาบนโต๊ะอย่างน้อย ๕ คือ ดอกไม้ ๒ ที่ เทียน ๒ ที่ ธูป ๑ ที่ ธูปปักเพียง ๓ เล่มพอ. เทียนธูปที่ปักไว้สำหรับจุดบูชา ควรชุบน้ำมันที่ไส้เทียนและที่ปลายธูปสักเล็กน้อยก่อน เพื่อจุดง่าย และน้ำมันที่ชุบนั้น น้ำมันยางเป็นดีกว่าอย่างอื่น แต่อย่าให้มากเกินไป.

สำหรับในเรื่องเครื่องบูชาหรือเครื่องสักการะนี้ไม่สู้แน่นอน ให้พิจารณาดูตามสมควร ข้อสำคัญมีอยู่ก็คือ ให้เป็นสิ่งที่เหมาะสมแก่การที่จะตั้งพระพุทธรูปและที่บูชา ถ้าพิธีใหญ่ เชิญแขกมาก จะจัดเครื่องบูชานิดหน่อยดูไม่งาม ในเรื่องพิธีพระ สำคัญอยู่ที่เครื่องบูชา ถ้าจัดไม่น่าดู ก็ไม่เป็นที่ส่งเสริมเชิดชูเกียรติหรือสง่าราศี แม้จะจัดงานให้ใหญ่โตอย่างไร ก็ไม่น่าดู.

เครื่องบูชา ควรตั้งไว้ด้านขวาของพระสงฆ์ แต่ถ้าสถานที่ไม่อำนวย ตั้งไว้ด้านซ้ายก็ได้ การตั้งต้องพิจารณาให้เหมาะสมแก่สถานที่ อย่าให้ใกล้ชิดกับทางที่จะต้องใช้เดินผ่านไปมา อย่าให้ขัดกับที่รับแขก ควรจะตั้งผันพระพักตร์พระพุทธรูปไปทางไหน ? ข้อนี้มีความนิยมต่าง ๆ กัน บางแห่งตั้งผันพระพักตร์ไปตามแถวพระสงฆ์นั่ง บางแห่งผันพระพักตร์ไปตามพระสงฆ์ เมื่อพิจารณาดูตามความเหมาะสมแล้ว ผันพระพักตร์ไปตามพระสงฆ์ดีกว่า สมมติว่าเป็นประมุข คือเป็นหัวหน้า และการตั้งพระพุทธรูปบูชา ก็เพื่อให้เจ้าของงานบูชา ผันพระพักตร์ทางเดียวกันกับพระสงฆ์ สะดวกในการจุดเทียนธูปและ

กราบไหว้ ถ้าตั้งเครื่องบูชาสกัดหัวแถว ผันพระพักตร์พระพุทธรูปไปตามแถวพระสงฆ์ ไม่สะดวกแก่การจุดเทียนธูปและกราบไหว้ ถ้าสถานที่ไม่เหมาะ แม้จะตั้งเลื่อนห่างจากแถวพระสงฆ์ก็ได้ ถ้าห่างออกมาไม่เข้าลำดับแถว จะตั้งผันพระพักตร์ไปตามแถวพระสงฆ์ก็ได้ เพราะสะดวกในการจุดเทียนธูปและกราบไหว้เหมือนกัน มีข้อที่ควรกำหนดก็คือ เมื่อผู้บูชากราบพระพุทธรูป อย่าต้องให้หันหลังให้พระสงฆ์ เมื่อจัดตั้งโต๊ะเครื่องบูชาเสร็จแล้ว ควรมีพรมเล็ก ๆ หรือผ้าก็ได้ปูไว้หน้าโต๊ะผืนหนึ่ง ไม่ใช่สี่เหลี่ยม ชนิดสี่เหลี่ยมผืนผ้า ปูด้านยาวพุ่งตรงออกมาจากโต๊ะเครื่องบูชา ไม่ใช่ขวางหน้าโต๊ะ เป็นที่สำหรับกราบ (ถ้าเจ้าของงานเป็นชั้นเจ้า ต้องมีผ้าขาวสี่เหลี่ยม หรือสี่เหลี่ยมรีขนาดผ้าเช็ดหน้า ปูทับไว้อีกผืนหนึ่ง) ผ้าปูสำหรับกราบหน้าโต๊ะนี้ ถ้าชั้นสูงชั้นผู้ใหญ่ไม่ควรให้ขาด.

พระพุทธรูปที่นำมาประดิษฐานเป็นที่บูชา ในงานพิธีทั่วไปมักนิยมใช้พระพุทธรูปปางสมาธิหรือสะดุ้งมาร ไม่สู้จะนิยมพระยืน ถ้าเป็นงานทำบุญวันเกิดหรือทำบุญอายุ มักนิยมใช้พระประจำวันเกิดของเจ้าของงาน.

๗. ตั้งภาชนะน้ำมนต์

ภาชนะที่สำหรับใส่น้ำทำน้ำมนต์ มักนิยมใช้ครอบสำริด ถ้าหาไม่ได้จะเป็นครอบทองเหลือง ทองแดงก็ได้ ถ้าไม่มีครอบ ใช้บาตร

หรือ **ขัน** ก็ได้ ตามโบราณท่านนิยมใช้บาตรดิน แต่มาในบัดนี้บาตรดินหายาก แม้บาตรเหล็กก็ใช้กัน มีข้อจำกัดอยู่ว่า **อย่าใช้เครื่องทองหรือเงินใส่น้ำสำหรับให้พระทำน้ำมนต์** เพราะเป็นของอนามาส พระจับต้องอาบัติ แต่ถ้านำมาใส่น้ำสำหรับผสมน้ำมนต์ไม่ห้าม เพราะไม่ได้เกี่ยวกับพระจะจับต้อง ถ้าต้องการน้ำมาก เช่นในการตัดจุก หรือมงคลสมรส ควรใช้บาตรหรือหม้อน้ำมนต์ตั้งเพิ่มไว้อีก น้ำอย่าให้พร่องมากนัก ให้เต็มแต่ไม่ถึงล้น สิ่งต่าง ๆ ที่จะใส่ในหม้อน้ำมนต์ ตามในพระราชพิธีไม่นิยมใช้ จึงไม่กล่าวในที่นี้.

๘. สิ่งต่าง ๆ ที่จะต้องเตรียมไว้ใช้ในพิธีมงคลนอกจากน้ำมนต์

ก. **งานมงคล** โกนผมไฟ ตัดจุก ควรเตรียมสังข์ โถปริกใส่กระแจะ กรรไกร กรรบิด (มีดโกน) มงคล บางแห่งก็มีหญ้าแพรก ใบบัวหลวงหรือใบบอน สำหรับรองผมที่ตัดหรือโกนแล้วด้วย.

ข. **งานมงคลสมรส** ควรเตรียมสังข์ มงคลคู่.

ค. **งานขึ้นบ้านใหม่** ควรเตรียมโถปริกใส่กระแจะ สำหรับเจิมประตูบ้าน ทรายใส่ภาชนะเช่นบาตรไว้ เสร็จแล้วจักได้ใช้โรยรอบ ๆ บ้าน ซึ่งถือกันว่าเป็นมงคลและป้องกันภัยอันตราย.

สิ่งเหล่านี้ ควรหาเตรียมไว้ และจัดโต๊ะไว้สำหรับตั้งโต๊ะหนึ่ง จะตั้งด้านขวาหรือด้านซ้ายของเครื่องบูชาตามแต่จะเหมาะ แล้วนำสิ่งที่เตรียมไว้นั้นใส่ภาชนะรวมตั้งบนโต๊ะนั้น ส่วนครอบสำหรับทำน้ำมนต์

เมื่อพระเข้านั่งที่เรียบร้อยแล้ว พึงนำไปตั้งไว้ที่ตรงหน้าพระที่ท่านจักเป็นผู้หยดเทียน.

เทียนสำหรับทำน้ำมนต์ ควรใช้ขี้ผึ้งแท้ มักนิยมขนาดหนัก ๑ บาท หรือจะหย่อนบ้างเกินบ้างก็ไม่สู้จำกัดตายตัวนัก ติดประจำไว้ที่ภาชนะน้ำมนต์.

เครื่องประน้ำมนต์ ควรใช้หญ้าคา มัดเป็นกำ แล้วตัดปลายตัดราก กะยาวประมาณ ๑ ศอก เพราะถือกันว่าเป็นหญ้ามงคล พระพุทธเจ้าเมื่อจะได้ตรัสรู้ก็ประทับนั่งบนมัดหญ้าคา ซึ่งเรียกกันว่ารัตนบัลลังก์ ในศาสนาพราหมณ์ ก็ถือกันว่าเป็นหญ้ามงคล เพราะเป็นหญ้าที่รองหม้อน้ำอมฤต ไม่ควรใช้อย่างอื่น เช่นใบมะยม เพราะใบมะยมมักถือกันว่าสำหรับประพรมไล่ผี ไม่ใช่มงคล.

ถ้าเป็นงานมงคลทำบุญอายุมักนิยมต่าง ๆ กัน มีพิธีโหรหรือพราหมณ์ด้วยบ้าง ไม่มีโหรหรือพราหมณ์ แต่มีเครื่องบูชาเกี่ยวอยู่บ้าง เฉพาะที่ไม่มีโหรหรือพราหมณ์ ต้องเตรียมดังนี้.

ถ้ามีการอาบน้ำ ต้องเตรียมสังข์สำหรับหลั่งน้ำพระพุทธมนต์ด้วย และเทียนมงคล ใช้ขี้ผึ้งแท้หนัก ๙ บาท ไส้ใช้เกินอายุของเจ้าของ ๑ เส้น ควั่นมีความยาวรอบศีรษะเจ้าของ เทียนมงคลนี้ใช้แทนเทียนชัย ๆ ถ้ามีเทียนชัย ๆ ด้วย เทียนมงคลให้เปลี่ยนใช้ไส้ ๓๒ เส้น ส่วนเทียนชัย ๆ ใช้ขี้ผึ้งแท้หนักเกินอายุของเจ้าของ ๑ บาท ไส้เกินอายุของเจ้าของ ๑ เส้น ให้มีความสูงเท่าตัวเจ้าของ เทียนชัย ๆ

เวลาจุดแล้วต้องระวังอย่าให้ดับในระหว่าง ต้องจุดให้หมดเล่ม ถ้าดับในระหว่าง มักถือกันว่าเป็นลางไม่ดี จึงต้องระวังให้มาก โดยมากมักจะหาตู้เทียน แล้วจุดตั้งไว้ในตู้.

เวลาจุด เมื่อพระเริ่มเจริญพระพุทธมนต์ถึงบทว่า **พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ ฯ** จึงลงมือจุดเทียนชัย ฯ และเทียนมงคล ถ้าฤกษ์จุดเทียนชัย ฯ มี พึงจุดเทียนชัย ฯ ตามฤกษ์ ส่วนเทียนมงคลจุดดังกล่าวแล้ว.

ถ้าทำตามปกติธรรมดา ก็จัดอย่างมงคลทั่ว ๆ ไป ที่นำมากล่าวไว้ ก็เพื่อให้ทราบเป็นเค้าเรื่องเท่านั้น.

การทำบุญอายุ มีกำหนดวันดังนี้ คือ ถ้าเกิดในวันไหน ให้เจริญพระพุทธมนต์ในวันนั้น เช่นเกิดในวันที่ ๕ พึงเจริญพระพุทธมนต์ในวันที่ ๕ เลี้ยงพระในวันที่ ๖ ถ้าทำงานวันเดียว ก็เลี้ยงพระในวันที่ ๕ นั้น เพราะท่านถือว่าวันเจริญพระพุทธมนต์เป็นวันสำคัญ.

อนึ่ง ในพิธีทำบุญอายุตามที่นิยม มักมี**พิธีทักขิณานุปทาน**หรือ**เปตพลี**เสียก่อน คือทำก่อนจากเจริญพระพุทธมนต์ ในวันเดียวกัน ก่อนเวลากันก็ได้ หรือทำเสียก่อนวันหนึ่งก็ได้ เป็นพิธีบำเพ็ญกุศลอุทิศให้**บุรพชนที่ล่วงไปแล้ว** มีสดับปกรณ์หรือบังสุกุลแล้วกรวดน้ำอุทิศผล จะทำมากหรือน้อย ก็แล้วแต่กำลัง.

๙. วงด้ายสายสิญจน์

สายสิญจน์ต้องใช้ด้ายดิบ จับเป็น ๓ หรือ ๙ เส้น ตามความ

นิยมมักเป็น ๙ เส้น ใช้ด้ายอย่างอื่น เช่น ด้ายกลุ่ม ด้ายฟอก เป็นต้น ไม่ควร ในงานมงคลทั่วไป นิยมใช้วงทั่วบ้าน ตั้งต้นแต่พระพุทธรูปที่เครื่องบูชา แล้วเวียนไปทางขวาเป็นทักขิณาวัฏ แล้วกลับมาบรรจบที่พระพุทธรูป พันไว้ที่พระหัตถ์หรือที่ฐานข้างบนของพระพุทธรูป อย่าพันกับองค์พระ จักแลดูเป็นมัดพระพุทธรูป จากพระพุทธรูปก็วงเครื่องต่าง ๆ ที่นำมาประกอบพิธีซึ่งตั้งไว้บนโต๊ะนั้น วงเวียนขวาเช่นเดียวกัน แต่จงกำหนดดูว่าจะให้สายสิญจน์ลงทางไหน จึงจะไม่กีดกับกิจการที่จะทำในลำดับต่อไป วงเสร็จแล้วหาภาชนะรองกลุ่มสายสิญจน์ไว้ ส่วนหม้อทำน้ำมนต์รอไว้ให้พระวงก็ได้.

สายสิญจน์ เมื่อวงแล้วต้องระวังให้มาก ห้ามการข้ามกรายจะยกสิ่งของข้าม หรือเอื้อมมือข้ามไม่ได้ทั้งสิ้น ห้ามทั้งพระและคฤหัสถ์ ถ้ามีความจำเป็น เช่นจะหยิบยกสิ่งของ ก็พึงยกสายสิญจน์ขึ้นก่อนแล้วลอดไปข้างล่าง.

ถ้าเป็นมงคลโกนผมไฟหรือตัดจุก นิยมวงที่เด็กด้วย ในเวลาฟังพระเจริญพระพุทธมนต์ และเวลาตัดโกน ตามแบบเก่า ที่ทำกันตามชนบท มักวงไว้กับตัวเด็ก ถ้าเป็นเด็กหญิง เมื่อวงแล้วก็ไปพันไว้กับวัตถุอื่น แล้วจึงเอากลุ่มด้ายสายสิญจน์ถวายพระ วงอย่างนี้ไม่เหมาะ เพราะบางคราว ผู้ที่ไม่รู้ก็มักหยิบสิ่งของข้ามไปบ้าง เอื้อมมือข้ามไปบ้าง ไม่สมควร สู้วงไว้ให้สูงพอเดินไม่ถูกศีรษะไม่ได้ ไม่ต้องไประวัง แม้เด็กจะเป็นหญิง ก็ไม่มีทางขัดข้องอะไรกับพระ.

กิจการต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วนี้ ต้องเตรียมจัดไว้ให้เสร็จก่อนเวลาที่พระสงฆ์จะมาถึง.

๑๐. ต้อนรับพระสงฆ์

เมื่อใกล้จะถึงกำหนดเวลาที่พระจะมา ควรจัดหรือสั่งผู้ใดผู้หนึ่งให้เตรียมคอยต้อนรับพระ และเตรียมน้ำไว้สำหรับล้างเท้าพระ เพราะพระเมื่อเวลาเข้าบ้านเดินไปด้วยเท้าเปล่า ไม่สวมรองเท้า เพราะมีพระพุทธบัญญัติห้ามไว้ว่า "เรา (ภิกษุ) ไม่เป็นไข้ จักไม่สวมรองเท้าเข้าไปในบ้าน" ถ้าภิกษุรูปใดฝ่าฝืน ปรับเป็นอาบัติทุกกฏ เมื่อเป็นเช่นนี้ เดินไปด้วยเท้า ๆ ย่อมเปื้อน.

เมื่อพระมาถึงแล้ว พึงออกไปนิมนต์ อย่าต้องให้พระไปเงอะงะเก้อเขิน เพราะไม่พบเจ้าของหรือผู้นิมนต์ แล้วล้างเท้าเช็ดเท้าที่เปียกให้ และพาไปยังที่พัก ถ้าไม่ได้จัดที่พักไว้ส่วนหนึ่งต่างหากพึงนิมนต์ให้เข้านั่งตามที่ ครั้นนั่งเรียบร้อยแล้ว พึงประเคนสิ่งของที่ได้จัดเตรียมไว้ต้อนรับ ครั้นประเคนแล้วพึงประณมมือไหว้ หรือกราบตามสมควร.

การประเคน ในตอนนี้จะเป็นใครก็ได้ จะเป็นชายหรือหญิงไม่ห้าม แต่ต้องทำให้ถูกลักษณะของการประเคน.

ลักษณะของการประเคน การประเคนนั้น ท่านวางหลักไว้ดังนี้

๑. ของนั้นไม่ใหญ่โตหรือหนักเกินไป เป็นของยกคนเดียวได้.

๒. ผู้ประเคนเข้าอยู่ในหัตถบาส (คือห่างจากผู้รับประมาณหนึ่งศอกในระหว่าง).

๓. น้อมให้ด้วยกาย หรือของเนื่องด้วยกาย.

ผู้ประเคน ต้องเข้าไปอยู่ในที่ใกล้ในระยะดังกล่าวนั้น แล้วยกสิ่งของให้พ้นขึ้นจากพื้น แล้วน้อมถวายสิ่งของที่ต้องประเคน คือสิ่งที่จะพึงบริโภค เช่นอาหาร น้ำร้อน หมากพลูบุหรี่ เป็นต้น ถ้าไม่ได้ใช้บริโภค เช่นกระโถนไม่ต้องประเคน เมื่อประเคนแล้วอย่าไปจับเลื่อนของท่านอีก ถ้าไปจับเลื่อนของท่าน ต้องประเคนใหม่ ผู้หญิงประเคน ถ้าได้หัตถบาสและถูกลักษณะแล้ว ผู้ชายไม่ต้องประเคนซ้ำก็ได้ ที่ต้องประเคนซ้ำ ก็เฉพาะที่ยังไม่ถูกระเบียบ.

๑๑. เริ่มพิธี

เมื่อพระมาประชุมพร้อมแล้ว พึงเริ่มพิธีมีจุดเทียนเป็นต้นต่อไป.

การจุดธูปเทียน เป็นหน้าที่ของเจ้าของงานโดยตรง ไม่ควรให้ผู้อื่นจุดแทน ถ้าเป็นงานมงคลสมรส ให้คู่บ่าวสาวแบ่งกันจุด ควรเตรียมเทียนเล็ก ๆ ปักเชิงไว้ ๑ เล่ม เรียกว่า **เทียนชนวน** สำหรับจุดขึ้นก่อน แล้วนำเทียนชนวนไปจุดที่เทียนเครื่องบูชา หรือเทียนน้ำมนต์.

๑๒. คำบูชาพระ

เบื้องต้นจุดเทียนชนวนแล้วก่อนที่จะจุดเทียนบูชา ควรกราบพระพุทธรูปเสียก่อน แล้วใช้เทียนชนวนจุดเทียนบนที่บูชา ให้จุดเล่มด้านขวาของพระพุทธรูปก่อน แล้วจุดเล่มด้านซ้าย ต่อไปจุดธูป เทียนน้ำมันก็ยังไม่ต้องจุด เมื่อจุดเทียนธูปที่เครื่องบูชาเสร็จแล้ว พึงนั่งคุกเข่าประณมมือตั้งใจบูชา (นึกในใจ) ด้วยคำว่า

อิเมหิ สกฺกาเรหิ พุทฺธํ อภิปูชยามิ[๑]
อิเมหิ สกฺกาเรหิ ธมฺมํ อภิปูชยามิ[๑]
อิเมหิ สกฺกาเรหิ สงฺฆํ อภิปูชยามิ[๑]

แล้วกราบ ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑ นึกในใจว่า พุทฺธํ วนฺทามิ ครั้งที่ ๒ ว่า ธมฺมํ วนฺทามิ ครั้งที่ ๓ ว่า สงฺฆํ วนฺทามิ. หรือครั้งที่ ๑ นึกในใจว่า อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ภควา, พุทฺธํ ภควนฺตํ อภิวาเทมิ ครั้งที่ ๒ ว่า สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม, ธมฺมํ นมสฺสามิ, ครั้งที่ ๓ ว่า สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, สงฺฆํ นมามิ. อย่างใดอย่างหนึ่งตามความพอใจ.

ทุก ๆ ครั้งที่กราบพระ ควรปฏิบัติดังที่กล่าวมานี้.

เมื่อบูชาและกราบเสร็จแล้ว พึงถวายกลุ่มด้ายสายสิญจน์ หรือถวายเมื่อตอนจุดเทียนแล้วก็ได้ หรือให้ใคร ๆ ถวายก็ได้ เสร็จแล้วเริ่มอาราธนาศีลต่อไป.

---

๑. ใช้เป็น ปูเชมิ ก็มี เช่น พุทฺธํ ปูเชมิ เป็นต้น.

๑๓. อาราธนาศีล ๕

ศีลที่นิยมในพิธีต่าง ๆ คือศีล ๕ เจ้าของงานจะอาราธนาเอง หรือจะให้ใครอาราธนา จะเป็นชายหรือหญิงได้ทั้งสิ้น พึงนั่งคุกเข่ากราบ ๓ ครั้ง แล้วประณมมืออาราธนาด้วยเปล่งวาจาที่ดังพอได้ยินว่า

มยํ ภนฺเต ติสรเณน สห ปญฺจ สีลานิ ยาจาม ๓ หน หรือจะเติม **ทุติยมฺปิ** ฯ **ตติยมฺปิ** ฯ ด้วยก็ได้.

อีกอย่างหนึ่งว่า **มยํ ภนฺเต วิสุํ วิสุํ รกฺขณตฺถาย ติสรเณน สห ปญฺจ สีลานิ ยาจาม. ทุติยมฺปิ** ฯ **ตติยมฺปิ** ฯ ดังนี้ก็ได้ แล้วพึงตั้งใจรับศีลต่อไป.

การรับศีล ไม่ควรทำแต่พอสักว่าเป็นพิธีเท่านั้น ควรตั้งใจรับคิดงดเว้นตามข้อที่ห้ามทุก ๆ สิกขาบทไป เช่นนี้ จึงจะเป็นบุญกุศลและเป็นมงคลแก่ตนเองด้วย ท่านที่ยังจำศีล ๕ ไม่ได้ หรือยังไม่เข้าใจว่า ท่านห้ามอะไรบ้าง ก็ควรศึกษาท่องจำให้ขึ้นใจ ทั้งให้เข้าใจในเนื้อความของท่านด้วย **พระท่านว่านำ** ผู้รับว่าตามเป็นบท ๆ ไปดังนี้:—

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

๓ จบ

(ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้อรหันต์ ตรัสรู้ชอบเองพระองค์นั้น)

พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ.

(ข้าพระเจ้า ถึงพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่ง ที่ระลึก)

ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ.

(ข้าพระเจ้าถึงพระธรรมเจ้าเป็นที่พึ่ง ที่ระลึก)

สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ.

(ข้าพระเจ้า ถึงพระสงฆเจ้าเป็นที่พึ่ง ที่ระลึก)

ทุติยมฺปิ ฯ แม้ในวาระที่ ๒ ฯ

ตติยมฺปิ ฯ แม้ในวาระที่ ๓ ฯ

ปาณาติปาตา เวรมณีสิกฺขาปทํ สมาทิยามิ.

(ข้าพเจ้าสมาทานสิกขาบท คือ เว้นจากฆ่าสัตว์)

อทินฺนาทานา เวรมณีสิกฺขาปทํ สมาทิยามิ.

(ข้าพเจ้าสมาทานสิกขาบท คือ เว้นจากถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ด้วยอาการแห่งขโมย)

กาเมสุ มิจฺฉาจารา เวรมณีสิกฺขาปทํ สมาทิยามิ.

(ข้าพเจ้าสมาทานสิกขาบท คือ เว้นจากประพฤติล่วงประเวณีในทางกาม)

มุสาวาทา เวรมณีสิกฺขาปทํ สมาทิยามิ.

(ข้าพเจ้าสมาทานสิกขาบท คือ เว้นจากพูดเท็จ)

สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณีสิกฺขาปทํ สมาทิยามิ.

(ข้าพเจ้าสมาทานสิกขาบท คือ เว้นจากดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัย

อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท)

เมื่อพระให้ศีลและรับศีลจบแล้ว พึงกราบ ๓ ครั้ง.

อนึ่ง พึงทราบว่า ในงานพิธีที่มีการสวดมนต์แล้วมีเทศน์ติดต่อกันไป ตอนสวดมนต์ไม่ต้องขอศีลรับศีล ไปขอและรับตอนเทศน์ ในตอนสวดมนต์พึงอาราธนาพระปริตต์ ถ้าสวดมนต์แล้วไม่มีเทศน์ติดต่อกัน พึงขอศีลและรับศีลดังกล่าวแล้ว.

๑๙. อาราธนาพระปริตต์

ในพิธีที่ไม่มีเทศน์ติดต่อ เมื่อรับศีลเสร็จแล้ว พึงนั่งคุกเข่าประณมมืออาราธนาพระปริตต์ด้วยคำว่า

วิปตฺติปฏิพาหาย สพฺพสมฺปตฺติสิทฺธิยา
สพฺพทุกฺขวินาสาย ปริตฺตํ พฺรูถ มงฺคลํ.
วิปตฺติปฏิพาหาย สพฺพสมฺปตฺติสิทฺธิยา
สพฺพภยวินาสาย ปริตฺตํ พฺรูถ มงฺคลํ.
วิปตฺติปฏิพาหาย สพฺพสมฺปตฺติสิทฺธิยา
สพฺพโรควินาสาย ปริตฺตํ พฺรูถ มงฺคลํ.

อาราธนาจบแล้ว กราบ ๓ ครั้ง แล้วพึงนั่งราบ ตั้งใจฟังพระสวดมนต์ต่อไป.

วิธีอาราธนาศีลและอาราธนาพระปริตต์ที่กล่าวมานี้เป็นสถานที่ที่จัดให้พระและแขกนั่งกับพื้น ถ้าจัดให้พระนั่งบนอาสน์สงฆ์ แขกนั่ง

บนเก้าอี้ มีนิยมการยืนอาราธนา คือให้ผู้กล่าวอาราธนา ยืนค่อนไปทางท้ายแถวของพระสงฆ์ ผินหน้าไปทางหัวแถวพระสงฆ์ แล้วประณมมือกล่าวคำอาราธนา จบแล้วไม่ต้องกราบ ถอยหลังออกมาพอสมควรแล้ว เดินกลับมานั่งตามที่ แม้อาราธนาธรรมดังจะกล่าวในข้างหน้า ก็พึงปฏิบัติเช่นเดียวกัน.

๑๕. จุดเทียนน้ำมนต์

การจุดเทียนน้ำมนต์ตามที่นิยมกันส่วนมาก ตลอดจนในทางราชการ จุดในตอนที่พระสวดถึงมงคลคาถา ตอนขึ้น **อเสวนา ฯ** พึงจุดเทียนชนวน แล้วไปจุดเทียนสำหรับหยดน้ำมนต์ที่ปักติดไว้กับภาชนะที่น้ำมนต์นั้น จุดเสร็จแล้วยกประเคนมอบถวายพระที่ท่านจะพึงหยดทำน้ำมนต์นั้น ประเคนแล้วไหว้หรือกราบครั้งหนึ่ง.

การจุดเทียนน้ำมนต์ ในสมัยก่อนท่านนิยมจุดตอนพระสงฆ์สวดรตนปริตต์ ขึ้นบทว่า **ยงฺกิญฺจิ วิตฺตํ ฯ** แม้ในทางราชการก็นิยมเช่นนี้ แต่บัดนี้ได้เปลี่ยนมาเป็นมงคลคาถาบทว่า **อเสวนา ฯ**

การจุดเทียนทำน้ำมนต์ **เป็นหน้าที่ของเจ้าของงานโดยตรง** ไม่ควรให้ผู้อื่นจุด เพราะฉะนั้น ท่านผู้เป็นเจ้าของงาน พึงนั่งตั้งใจฟังสวดมนต์ไปจนกว่าจะถึงเวลาจุดเทียนน้ำมนต์ ไม่ควรไปสาละวนอยู่กับเรื่องอื่น เมื่อจุดเทียนเสร็จแล้ว จำเป็นจะลุกไปจากที่นั้นบ้างก็ได้ ทั้งนี้เพื่อไม่ต้องเที่ยวตามในเวลาจุดเทียนทำน้ำมนต์.

เมื่อพระสวดมนต์จวนถึงบทส่งเทวดา คือ ทุกฺขปฺปตฺตา ฯ พึงให้จัดเตรียมน้ำร้อนหรือน้ำดื่มไว้ พอพระสวดจบ นำเข้าไปถวาย ไม่ต้องให้พระนั่งคอย.

เมื่อพระกลับ พึงไปส่งหรือให้ใครไปส่ง เพียงประตูบ้านก็พอ เพื่อแสดงความคารวะ เทียบอย่างส่งแขกผู้มีเกียรติที่มาหา หรือมาในงาน.

๑๖. พิธีในวันเลี้ยงพระ

วันรุ่งขึ้น พึงตระเตรียมต้อนรับพระที่จะมาฉันอย่างตอนสวดมนต์นั้น พระพร้อมแล้ว เริ่มจุดเทียนอาราธนาศีล รับศีล ดังวันก่อน แต่ไม่ต้องอาราธนาพระปริตต์ เมื่อพระสวดพิธีถวายพรพระจบบทสังฆคุณ คือ สุปฏิปนฺโน ฯ แล้ว ถ้ามีการตักบาตร ก็ให้ตักตอนนี้ ถ้าเป็นงานมงคลสมรส ท่านนิยมให้คู่บ่าวสาวตักบาตรร่วมกัน เสร็จแล้วลงมือเตรียมจัดเลื่อนสำรับอาหารมาประจำไว้ตรงตามหน้าพระ บาตรหรือชามข้าวตั้งใน สำรับคาวหวานตั้งเรียงคู่กันไว้นอกออกมา คาวอยู่เหนือ หวานอยู่ใต้ ถ้าสถานที่คับแคบ สำรับหวานยังไม่เรียงตั้งไว้ก็ได้ แต่นำมาเตรียมไว้ในที่ใกล้ ๆ เพื่อสะดวกแก่การหยิบเมื่อพระถวายพรพระจบแล้วพึงประเคน.

๑๗. หน้าที่ประเคนพระ

การประเคนพระ ในตอนนี้ เจ้าของงานควรประเคนเอง หรือ

เห็นว่ามากนัก ตนประเคนสัก ๑ องค์ หรือ ๒ องค์ แล้วมอบให้ผู้อื่นประเคนก็ได้ ถ้าเป็นงานมงคลสมรส ควรจัดให้คู่บ่าวสาวประเคนร่วมกัน การประเคนต้องให้ถูกลักษณะดังกล่าวแล้วในข้อ ๑๐ ให้เริ่มประเคนรูปที่นั่งต้นแถวก่อน แล้วต่อไปตามลำดับ พึงประเคนบาตรหรือชามข้าวก่อน แล้วจึงอาหาร เสร็จแล้วกราบครั้ง ๑ หรือ ๓ ครั้งตามควร ถ้าประเคนมากรูป รูปต้น ๆ เพียงประณมมือไหว้ก็พอถึงองค์สุดท้ายจึงกราบ.

ที่กล่าวมานี้เป็นการเลี้ยงพระด้วยสำรับเฉพาะองค์ ถ้าจะเลี้ยงเป็นหมู่ที่เรียกว่าจัดเป็นโต๊ะ ถ้าจะให้พระลุกไปฉันในที่อีกแห่งหนึ่งพึงจัดเตรียมไว้ให้เสร็จก่อน เมื่อพระนั่งเข้าที่แล้วจึงประเคน ถ้าจัดให้ฉันเบื้องหน้าที่สวดมนต์นั้น พอพระสวดถวายพรพระตอนจบสังฆคุณแล้ว พึงเริ่มลงมือเตรียมเก็บที่น้ำร้อน น้ำดื่ม อย่าทิ้งไว้ให้เกะกะแล้วปูผ้าลง ด้านในให้ชิดแถวพระ เพื่อสะดวกแก่พระซึ่งไม่ต้องเลื่อนลุกทุกรูปไป และพระที่จะลุกไปนั่งในที่ใหม่นั้น ระวังอย่าให้ต้องไปนั่งร่วมอยู่อาสนะเดียวกันกับคฤหัสถ์ เพราะถ้าผู้หญิงขึ้นนั่งร่วมบนอาสนะนั้น พระก็จักต้องอาบัติ แม้มีแต่ชายด้วยกัน ก็เป็นการขาดคารวะ จึงควรจัดหาอาสนะไว้ให้พระนั่งเสียส่วนหนึ่ง.

๑๘. วิธีจัดโต๊ะเลี้ยงหมู่

เมื่อได้จัดปูผ้าเสร็จแล้วให้วางจานข้าวตรงหน้าที่พระนั่ง ช้อนวาง

ขวา ช่อมวางซ้าย ชิดกับจานข้าวพอสมควร ถ้ามีมีดด้วยก็ให้วางมีดไว้ด้านขวา น้ำตั้งขวาของพระ จานแบ่ง ชามแบ่ง มีช้อนใส่ไว้ในชาม ๑ คัน ช้อนนี้เรียกกันว่าช้อนกลาง หรือช้อนสำหรับตักแบ่ง ช้อนกันตั้งไว้ด้านซ้ายของพระ เวลานำของเข้าประเคน พึงเข้าทางซ้ายของพระ.

เรื่องการจัดเลี้ยงพระแบบเลี้ยงโต๊ะ หรือฉันเป็นหมู่ สิ่งที่จำต้องให้มี ขาดไม่ได้ คือ **ช้อนกลาง ชามแบ่ง จานแบ่ง** ต้องมีให้ครบพระ หรือช้อนรวมกันไว้หลาย ๆ คัน ใส่จานหรือชามตั้งไว้กลางวงก็ได้ ช้อนกลางควรใช้ช้อนกระเบื้องที่เรียกกันว่าช้อนถ้วย จัดอย่างนี้ทั้งคาวและหวาน ทั้งนี้ เพื่อให้ความสะดวกแก่พระ เพราะมีพระวินัยบัญญัติห้ามภิกษุฉันร่วมภาชนะเดียวกัน ถ้าฝ่าฝืนคงต้องอาบัติ ถ้ามีชามแบ่งช้อนกลางไว้ ท่านผู้ใดต้องการอย่างไหน ใช้ช้อนกลางตักมาใส่ชามของตนบริโภค เช่นนี้พ้นจากความเป็นผู้ฉันร่วมภาชนะเดียวกัน.

เลี้ยงโต๊ะ ที่มีนิยมการใช้ชามแบ่งช้อนกลางนี้มีนิยมในที่ทั่วไป ไม่ใช่เพียงฝ่ายพระ ท่านที่ผ่านการเลี้ยงโต๊ะมาแล้วย่อมทราบดี พึงเห็นเช่นโต๊ะจีน เขาก็มีถ้วยแบ่งช้อนกลาง ยิ่งเป็นโต๊ะฝรั่งยิ่งถือมาก เขาจัดไว้เสร็จ ผู้บริโภคไม่ต้องเรียกร้อง.

ประเพณีการเลี้ยงพระแบบโบราณ นิยมจัดเฉพาะองค์ นั่งเรียงแถวฉัน ดูงามดี ครั้นต่อมาในบัดนี้ การเลี้ยงโต๊ะ นิยมกันในฝ่ายคฤหัสถ์มากขึ้น ท่านผู้ที่เห็นว่าสะดวก เพราะไม่เปลืองถ้วยชาม

ก็เลยจำมาจัดเลี้ยงพระบ้าง แต่เมื่อจำของเขามาใช้ ก็จำมาไม่หมด คงเอาแต่ที่ง่าย ที่สะดวก สำหรับพระที่ฉันแม้รู้ว่าผิด แต่เกรงใจเจ้าของงาน ก็ต้องทนต้องอาบัติไป ผู้ที่ไม่สนใจ ก็ทำตาม ๆ กันไป ถ้าเป็นไปอย่างนี้ไม่กี่มากน้อย พระวินัยบัญญัติข้อไหนไม่สะดวก ก็คงต้องถูกละเลยไปอีก ผลสุดท้าย พระพุทธศาสนาจะเป็นอย่างไร น่าคิด.

อนึ่ง การจัดโต๊ะ ควรมีผ้าปู จะเป็นเฉพาะโต๊ะหรือยาวไปก็ตาม แต่ไม่ควรให้ขาด อย่าเอาอาหารไปตั้งไว้กับพื้น แล้วให้พระนั่งล้อมวงฉัน ดูไม่งดงาม จักแสดงให้เห็นว่า พระไม่ใช่เป็นผู้มีเกียรติอะไร คงเหมือน ๆ กับชาวบ้านคฤหัสถ์นั่นเอง แม้คฤหัสถ์ชาวบ้านเองเขาเลี้ยงกันเขาก็ต้องมีผ้าปู ถ้าจะบอกว่าหาไม่ได้ก็ไม่ถูก เพราะสิ่งอื่นยังหาได้.

การเลี้ยงพระแบบจัดโต๊ะ เมื่อจัดให้ถูกเรื่องแล้วไม่ใช่เป็นของสะดวกนัก จะว่าไม่เปลืองถ้วยชามก็ดูกระไรอยู่ เห็นว่าสู้การเลี้ยงเป็นองค์ ๆ ไม่ได้ แลดูก็งามตา.

๑๙. บูชาข้าวพระพุทธ

ที่พระพุทธซึ่งเรียกว่าข้าวพระ (ถ้ามี) ให้จัดเตรียมมาตั้งไว้ที่หน้าเครื่องบูชาหรือเอกเทศส่วนหนึ่ง ในบริเวณนั้น ควรจัดโต๊ะสำหรับตั้ง ถ้าไม่มีโต๊ะพึงใช้ผ้าขาวปูเสียก่อน แล้วจึงตั้งหรือวาง อย่าไปตั้ง

หรือวางไว้กับพื้น เพราะเป็นพุทธบูชา จักเป็นการไม่คารวะ เมื่อตั้งเสร็จแล้ว เจ้าของพึงทำการบูชาด้วยตั้งใจนึกดังนี้ อิมํ สูปพฺยญฺชนสมฺปนฺนํ สาลีนํ โภชนํ อุทกญฺจ[๑] วรํ พุทฺธสฺส ปูเชมิ บางแห่งก็มีคำว่า อุกาส นำหน้า คือ อุกาส อิมํ ฯ ต่อไปเหมือนกัน แปลว่า ข้าพเจ้าขอบูชาเครื่องบริโภคแห่งข้าวสาลี อันถึงพร้อมด้วยแกงและกับและน้ำ อันประเสริฐนี้ แด่พระพุทธเจ้า.

เมื่อจำคำที่กล่าวนี้ไม่ได้ ก็พึงนึกบูชาตามสมควร จุดประสงค์ก็เพียงตั้งใจระลึกนึกบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บูชาแล้วกราบ ๓ ครั้ง เมื่อเลิกพึงกล่าวคำลาว่า เสสํ มงฺคลํ ยาจามิ ข้าพเจ้าขอส่วนที่เหลืออันเป็นมงคล.

ในเรื่องบูชาข้าวพระนี้ ยังมีผู้นิยมทำอยู่แม้ในพระราชพิธีก็ยังมีอยู่บ้าง นับว่าเป็นประเพณีเก่า จึงนำมากล่าวไว้ตามที่ได้พบเห็นได้ยินได้ฟัง.

ถ้าเป็นงานเกี่ยวด้วยศพ คือมีศพตั้งอยู่ มักจัดเครื่องเซ่นไปตั้งไว้ที่หน้าศพ หรือบริเวณที่ตั้งศพนั้นด้วย.

เมื่อเวลาพระฉัน ควรจัดให้มีผู้ปฏิบัติพระประจำอยู่ในที่นั้นด้วย แต่อย่าให้ผู้ที่กำลังเมาสุราเข้าไปนั่งปฏิบัติ จักทำให้เป็นที่รำคาญของพระ.

อนึ่ง เมื่อเวลายกอาหารหรือประเคนพระ อย่าคาบบุหรี่หรือ

---

๑. แบบเก่า เป็น อุทกํ วรํ.

ทักหู ถือกันว่าเสียจรรยาดูไม่งาม ทั้งป้องกันขี้มุหรี่ตกลงในอาหาร หรือในภาชนะนั้นด้วย.

๒๐. ถวายไทยธรรม

ถ้ามีเครื่องไทยธรรมถวายพระ ควรจัดเตรียมไว้ก่อน จัดตั้งไว้บนโต๊ะหรือจัดตั้งรวมไว้ส่วนหนึ่งตามที่เห็นสมควร เมื่อพระฉันเสร็จกลับเข้านั่งที่เรียบร้อยแล้ว พึงยกตั้งเรียงไว้ตรงหน้าพระทุก ๆ รูป หรือจะจัดผู้อื่นให้คอยจัดส่งให้เป็นที่ ๆ ในเวลาประเคนก็ได้ การประเคนเครื่องไทยธรรม โดยตรงเป็นหน้าที่ของเจ้าของงาน ถ้าเจ้าของประเคนองค์หนึ่งหรือสององค์แล้ว จะมอบให้ผู้อื่นซึ่งเป็นผู้นับถือใกล้ชิดกันประเคนต่อไปก็ได้.

ถ้าเป็นงานมงคลสมรส ต้องให้คู่บ่าวสาวประเคนร่วมกัน คือในวัตถุสิ่งของที่หนึ่ง ให้จับร่วมกันแล้วประเคน จะประเคนทั้งหมดหรืออย่างไร ก็แล้วแต่จะเห็นสมควร ถ้าว่าตามเรื่องของงานแล้วต้องประเคนเองทั้งหมด.

๒๑. กรวดน้ำ

การกรวดน้ำ เป็นการอุทิศแผ่ส่วนบุญกุศลที่ตนได้บำเพ็ญ ไปให้แก่บุรพชนตลอดจนสรรพสัตว์บ้าง เป็นการอธิษฐานใจในสิ่งประสงค์ให้สำเร็จตามความปรารถนาบ้าง เป็นต้น.

การกรวดน้ำ ได้นิยมทำเมื่อถวายทานเสร็จแล้ว พระสงฆ์เริ่ม

อนุโมทนา เครื่องสำหรับกรวดน้ำต้องจัดหาเตรียมไว้ก่อน ตามที่นิยมใช้กัน เช่น เต้า ขวด จอก ถ้วยแก้วหรือถ้วย มีที่สำหรับรองรับน้ำกรวด หาน้ำที่สะอาดบริสุทธิ์บรรจุไว้ ตั้งเตรียมไว้ที่ตรงหน้าของตน เมื่อพระเริ่มกล่าวอนุโมทนาขึ้นว่า ยถา ฯ พึงหยิบที่น้ำที่เตรียมไว้นั้นเทลงในที่รอง พร้อมด้วยตั้งใจนึก.

กาถาสำหรับกรวดน้ำที่ท่านยกไว้เป็นบาลี มีต่าง ๆ กัน จักนำมาเรียงไว้ในที่นี้สัก ๒ ประการ ตามแต่ผู้ต้องการจะเลือกใช้ ดังต่อไปนี้:—

ปตฺติทานคาถา

ปุญฺญสฺสิทานิ กตสฺส	ยานญฺญานิ กตานิ เม
เตสญฺจ ภาคิโน โหนฺตุ	สตฺตานนฺตาปฺปมาณกา
เย ปิยา คุณวนฺตา จ	มยฺหํ มาตาปิตาทโย
ทิฏฺฐา เม จาปฺยทิฏฺฐา วา	อญฺเญ มชฺฌตฺตเวริโน
สตฺตา ติฏฺฐนฺติ โลกสฺมึ	เตภุมฺมา จตุโยนิกา
ปญฺเจกจตุโวกาเรา	สํสรนฺตา ภวาภเว
ญาตํ เย ปตฺติทานมฺเม	อนุโมทนฺตุ เต สยํ
เย จิมํ นปฺปชานนฺติ	เทวา เตสํ นิเวทยุํ
มยา ทินฺนาน ปุญฺญานํ	อนุโมทนเหตุนา
สพฺเพ สตฺตา สทา โหนฺตุ	อเวรา สุขชีวิโน
เขมปฺปทญฺจ ปปฺโปนฺตุ	เตสาสา สิชฺฌตํ สุภา.

คำแปล

สัตว์ทั้งหลายไม่มีที่สุดไม่มีประมาณ จงเป็นผู้มีส่วนแห่งบุญที่เราทำแล้ว ณ กาลบัดนี้ก็ดี แห่งบุญทั้งหลายอื่นที่เราทำแล้วก็ดี สัตว์ทั้งหลายเหล่าใดเป็นที่รักก็ดี เป็นผู้มีคุณเคือมารดาบิดาของเราเป็นต้นก็ดี สัตว์ทั้งหลายที่เราเห็นแล้วก็ดี ที่เราไม่เห็นก็ดี สัตว์เหล่าอื่นที่เป็นผู้มัธยัสถ์ปานกลางและเป็นผู้มีเวรของเราก็ดี สัตว์ทั้งหลายนั้น จงมีส่วนบุญที่เราอุทิศให้เถิด สัตว์ทั้งหลายตั้งดำรงอยู่ในโลก ผู้เป็นไปในภูมิ ๓ เป็นไปในกำเนิด ๔ และมีขันธ์ ๕ ขันธ์ ๑ ขันธ์ ๔ ก็ดี ซึ่งท่องเที่ยวอยู่ในภพน้อยใหญ่ ส่วนบุญที่เราอุทิศให้ สัตว์เหล่าใดได้รู้แล้ว สัตว์เหล่านั้นจงอนุโมทนาเองเทอญ ก็สัตว์เหล่าใดไม่รู้ส่วนบุญที่เราอุทิศให้นี้ ขอเทพยเจ้าจงบอกให้สัตว์เหล่านั้นรู้แล้วอนุโมทนา เพราะเหตุ คือ อนุโมทนาบุญที่เราให้แล้ว ขอสัตว์ทุกหมู่เหล่า จงไม่มีเวรดำรงชีพอยู่โดยสุขทุกเมื่อเทอญ อนึ่ง ขอสัตว์เหล่านั้นจงได้บรรลุถึงบทอันเกษม คือ นิพพานเถิด ขอความปรารถนาที่ดีงามของสัตว์ทั้งปวงนั้น จงสำเร็จดังใจหวังเทอญ.

อีกบทหนึ่ง

"ยงฺกิญฺจิ กุสลํ กมฺมํ   กตฺตพฺพํ กิริยํ มม
กาเยน วาจามนสา   ติทเส สุคตํ กตํ,
เย สตฺตา สญฺญิโน อตฺถิ   เย จ สตฺตา อสญฺญิโน
กตํ ปุญฺญผลํ มยฺหํ   สพฺเพ ภาคี ภวนฺตุ เต,

เย ตํ กตํ สุวิทิตํ ทินฺนํ ปุญฺญผลํ มยา,
เย จ ตตฺถ น ชานนฺติ เทวา คนฺตฺวา นิเวทยุํ,
สพฺเพ โลกมฺหิ เย สตฺตา ชีวนฺตาหารเหตุกา,
มนุญฺญํ โภชนํ สพฺเพ ลภนฺตุ มม เจตสา."

คำแปล

ความว่า กิริยา คือ กุศลกรรมอันใดอันหนึ่ง อันข้าพเจ้าทั้งทำด้วยกาย วาจา ใจ, กิริยา คือ กุศลกรรมนั้น ซึ่งเป็นเหตุอำนวยให้ถึงสุคติ ในดาวดึงสเทวโลก อันข้าพเจ้าได้ทำแล้ว. ขอเหล่าสัตว์ที่มีสัญญาและหาสัญญามิได้ทั้งหมด จงเป็นผู้มีส่วนเสวยผลแห่งบุญที่ข้าพเจ้าทำแล้ว. ขอเหล่าสัตว์ที่ทราบดีแล้วว่า ข้าพเจ้าทำบุญ จงเสวยผลแห่งบุญซึ่งข้าพเจ้าให้แล้ว. บรรดาสัตว์เหล่านั้น สัตว์เหล่าใดยังไม่ทราบบุญที่ข้าพเจ้าทำแล้วนั้น ขอเทพยเจ้าทั้งหลายช่วยไปแจ้งแก่สัตว์เหล่านั้น (ว่าบุคคลชื่อโน้นทำบุญอย่างนี้ได้ให้ส่วนบุญแก่ท่านทั้งหลาย) เพราะความคิด (คือบุญฤทธิ์) ของข้าพเจ้า ขอเหล่าสัตว์ในโลกนี้ที่อาศัยอาหารเป็นอยู่ทั้งหมด จงได้อาหารที่ยังใจให้เบิกบาน เทอญ.

ผู้ที่ว่าเป็นภาษาบาลีไม่ได้ พึงตั้งใจอธิษฐานอุทิศแผ่ส่วนบุญกุศล และตั้งความปรารถนาตามสมควร.

การเทน้ำเมื่อเวลากรวดน้ำ ห้ามเอามือรองน้ำ เพราะไม่ต้องการให้มีอะไรมาเป็นเครื่องกีดขวาง ให้เทลงไปตรง ๆ เมื่อพระนำว่า ยถา ฯ จบ พระสงฆ์รับ สพฺพี ฯ พึงเทน้ำให้หมด อย่าเหลือไว้ในภาชนะที่กรวด แล้วพึงวางขวด นั่งประณมมือรับพรที่พระสวดจนกว่าจะจบ เมื่อจบแล้วพึงกราบลง ส่วนน้ำที่กรวดแล้วนั้นให้นำไปเทในที่แจ้ง อย่าเทลงในที่ไม่สมควร เช่นในกระโถนหรือใต้ถุนบ้าน เพราะถือว่าเป็นน้ำอุทิศผลและบริสุทธิ์ เป็นของสูง.

ถ้าเป็นงานมงคลสมรส ต้องให้คู่บ่าวสาวร่วมกันจับภาชนะเดียวกันเทน้ำกรวด เพราะทำบุญร่วมกัน ปรารถนาความสุขความเจริญร่วมกัน.

กรวดน้ำเป็นหน้าที่ของเจ้าของ คนอื่นกรวดแทนไม่ได้ เพราะเจ้าของ เป็นเจ้าของบุญกุศลโดยตรง เมื่อจะให้แก่ใคร เจ้าของก็ต้องให้เอง.

๒๒. ประน้ำมนต์

เมื่อพระสงฆ์อนุโมทนาจบแล้ว พึงนำที่น้ำมนต์พร้อมด้วยเครื่องประพรมที่เตรียมไว้นั้น ถวายพระรูปที่เป็นหัวหน้าให้ท่านประน้ำมนต์ให้ เพื่อความสิริมงคล เจ้าของควรเข้ารับก่อน ถ้างานมงคลสมรสให้คู่บ่าวสาวรับก่อน แล้วจึงผู้อื่นรวมกันเป็นหมู่ ๆ ไป เสร็จแล้วนำให้ท่านประพรมตามบ้านเรือน.

ถ้าเป็นการขึ้นบ้านใหม่ ก็นำเครื่องเจิมที่เตรียมไว้ถวายให้ท่านเจิมตามประตูบ้าน. ทราย ถวายรูปที่ ๒ ให้โปรยวงรอบบ้าน เสร็จพิธีแล้ว ส่งพระกลับดังกล่าวแล้วในตอนต้น.

ตามที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดนี้ เป็นการทำงาน ๒ วัน คือสวดมนต์วันหนึ่ง เลี้ยงพระวันหนึ่ง ในบัดนี้ถ้าเป็นงานขนาดกลางหรือเล็กน้อย มักนิยมทำวันเดียว จะเลี้ยงเช้าหรือเพล ก็เป็นไปตามความต้องการของเจ้าของงาน งานวันเดียว บางแห่งสวดมนต์แล้วฉันบางแห่งฉันแล้วสวดมนต์ ไม่สู้แน่ แต่ทางที่สะดวกควรเป็นสวดมนต์ก่อนฉันดีกว่า ไม่ขัดกับเวลาที่จะเลี้ยงแขกที่มาในงาน ถ้าฉันแล้วจึงสวดมนต์ เจ้าของมักไม่สู้จะได้ฟังสวดมนต์นัก เพราะพระฉันแล้วไหนจะต้องเริ่มพิธีสวดมนต์ ไหนจะต้องกังวลในเรื่องเลี้ยงแขก ถ้าช้าเวลาก็จะสายจะบ่าย ไม่สะดวกด้วยประการทั้งปวง.

ถ้าเป็นการทำงานวันเดียว ก็พึงจัดอนุโลมตามที่กล่าวไว้แล้วนั้นเถิด.

---

๒๓. พิธีเกี่ยวด้วยงานศพ

พิธีต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วนั้น โดยมากเกี่ยวด้วยพิธีการมงคล แม้กล่าวถึงเรื่องเกี่ยวแก่การศพไว้บ้างก็เป็นส่วนน้อย ในที่นี้จักได้ประมวล

การปฏิบัติที่เกี่ยวด้วยงานศพโดยเฉพาะ เพื่อให้ทราบบ้างตามสมควร.

การทำศพตามประเพณีไทยมีหลายอย่าง ตั้งต้นแต่ทำบุญ ๗ วัน, ๕๐ วัน, ๑๐๐ วัน, เผา, ทำบุญอัฐิ, บรรจุอัฐิ.

พิธีบำเพ็ญกุศล ก็จัดทำเป็นไปตามฐานะของเจ้าของ เมื่อมรณะแล้วนำศพไปวัด ไม่พักบำเพ็ญกุศลที่บ้านก็มี ตั้งไว้บำเพ็ญกุศลที่บ้านก็มี.

กล่าวเฉพาะที่ตั้งบำเพ็ญกุศลที่บ้าน เบื้องต้นพึงกำหนดจัดสถานที่ตั้งศพ จัดเครื่องสักการะศพตามสมควร จัดตั้งที่สักการบูชาพระอีกแห่งหนึ่ง จัดที่สำหรับพระสวดอภิธรรม.

๒๔. สิ่งที่ต้องเตรียมในงานศพ

เครื่องสำหรับใช้ในการนี้ นอกจากเครื่องสักการบูชาศพหรือเครื่องบูชาพระแล้ว ต้องเตรียม

๑) ผ้าภูษาโยง ถ้าศพเป็นชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไป ต้องเตรียมผ้าขาวกว้างประมาณ ๑๐ หรือ ๑๒ นิ้ว ยาวพอกับแถวพระสงฆ์อีก ๑ ผืน.

๒) เครื่องทองน้อย ๑–๒ ที่.

๓) ตู้พระอภิธรรม.

๔) เครื่องกะบะมุกด์.

ผ้าภูษาโยง เป็นผ้าสำหรับลาดให้พระจับในเวลาสดับปกรณ์หรือบังสุกุล ต้นผ้าผูกไว้กับศพ ตามที่นิยมกัน ใช้ด้ายสายสิญจน์ผูกจาก

ศพออกมาถึงปากหีบศพข้างนอก แล้วผูกผ้าภูษาโยงไว้ ถ้าผ้าภูษาโยงสั้น ใช้แถบหรืออีกอย่างหนึ่งเรียกว่าริบบิ้น ชนิดเงินหรือทองก็ได้ ผูกกับด้ายสายสิญจน์เสียก่อน แล้วใช้แถบห้อยลงมาตรงหน้าศพ แล้วพับหรือม้วนวางไว้บนที่รองรับ ส่วนผ้าภูษาโยงให้พับวางไว้ทางเหนือแถวพระสงฆ์นั่ง ผ้าขาวม้วนวางไว้ในที่ใกล้กับผ้าภูษาโยง

เครื่องทองน้อย มี ๕ ชิ้น เชิงปักธูป ๑ ปักเทียน ๑ กรวยสำหรับใส่ดอกไม้ ๓ รวมตั้งไว้ในกะบะหรือพาน ตั้งให้ธูปเทียนอยู่คู่กัน ธูปอยู่ด้านซ้าย เทียนอยู่ด้านขวาของผู้บูชา แล้วนำไปตั้งไว้ที่หน้าศพสำหรับจุดบูชาศพ มีข้อที่พึงสังเกตไว้ คือเมื่อเราบูชาศพ ให้ตั้งหันธูปเทียนมาทางด้านตัวของเรา ถ้าให้ศพบูชา เช่นเมื่อเวลาพระเทศน์ พึงตั้งหันธูปเทียนเข้าทางศพ ระวังอย่าให้สับสน.

เครื่องทองน้อย บางท่านมักจะเรียกว่าเครื่อง ๕ เพราะเห็นว่ามี ๕ ชิ้น แต่เครื่อง ๕ ที่แท้จริง ดูจะมีอีกอย่างหนึ่งต่างหากจากเครื่องทองน้อย มี ๘ ชิ้น คือกรวยดอกไม้ ๕ เชิงเทียน ๒ กระถางธูป ๑ ใส่พานรวมกันเช่นเดียวกับเครื่องทองน้อย นี้เรียกว่าเครื่อง ๕ ที่เคยเห็นเป็นเครื่องที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีทรงใช้เมื่อเวลาทรงธรรม เรียกว่าเครื่องทรงธรรม นอกจากนี้ จะใช้ในคราวไหนบ้างก็ไม่ทราบ และผู้อื่นก็ไม่ได้ใช้ ใช้เครื่องทองน้อยเป็นพื้น.

ตู้พระอภิธรรม ถ้าจัดที่พระสวด ณ ที่ใด พึงตั้ง ณ ที่นั้น เบื้องหน้าของพระสวด.

เครื่องกะบะ หรือที่เรียกกันว่า เครื่องกะบะมุกด์ มี ๙ ชิ้นบ้าง ๑๐ ชิ้นบ้าง บางท่านอธิบายว่า ๙ ชิ้น ใช้เกี่ยวด้วยงานศพ คือมีกรวยสำหรับดอกไม้ ๔ กรวย เชิงปักเทียน ๔ เชิง ปักธูป ๑. ๑๐ ชิ้นใช้สำหรับเกี่ยวด้วยงานมงคล คือ เพิ่มกรวยดอกไม้อีก ๑ จึงรวมเป็น ๑๐ แต่ที่ใช้กันอยู่ ดูไม่สู้จะได้คำนึงกันนัก. ตั้งในกะบะเรียงเป็น ๒ แถว ดอกไม้อยู่แถว ๑ ธูปเทียนอยู่แถว ๑ ใช้เทียน ๔ ธูป ๑ ธูปตั้งไว้กลางแถว จัดเสร็จแล้วตั้งไว้ด้านหน้าตู้พระอภิธรรม หันแถวธูปเทียนมาทางด้านนอก เพื่อจุดบูชาในเวลาพระสวดอภิธรรม.

เครื่องทองน้อยและเครื่องกะบะ นิยมใช้กันอยู่โดยมากในชั้นสูง ชั้นสามัญโดยทั่วไป ใครมีหรือหาได้ก็ใช้ ถ้าไม่มีก็มักใช้ธูปเทียนบูชากันตามธรรมดา.

๒๙. ศพลงหีบ

ตามที่นิยมกัน เมื่อนำศพบรรจุหีบเสร็จ ยกขึ้นตั้งเสร็จแล้วต้องมีพระสงฆ์สดับปกรณ์หรือบังสุกุล ตามแต่จะมากหรือน้อย ไม่นิยมพระว่า ต้องจำนวนเท่าไร ควรนิมนต์พระเตรียมไว้ เมื่อพระเข้าที่พร้อมแล้ว จุดเทียนธูปที่เครื่องทองน้อยแล้วกราบศพ ลาดผ้าภูษาโยง แล้วนำแถบต่อกับผ้าภูษาโยง ถ้าเป็นศพตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้า

ขึ้นไป พึงลาดผ้าขาวรองก่อน แล้วจึงลาดผ้าภูษาโยงไว้บน ครั้นแล้วจงนำผ้าที่จะสดับปกรณ์หรอบังสุกุลทอด คือวางไว้บนผ้าภูษาโยงตรงตามหน้าพระ พระกระทำกิจเสร็จ เตรียมกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญกุศล.

อนึ่ง พึงทราบในเรื่องผ้าภูษาโยง เมื่อทอดออกแล้ว ห้ามข้ามกราย หรือแม้ที่ห้อยลงจากหีบ ก็ห้ามข้ามกรายเป็นอันขาด ถือกันว่าเสียมารยาทอย่างยิ่ง ควรระวังให้มาก แม้ใช้สิ่งของเช่นพานดอกไม้เป็นต้น ทับไว้ก็ไม่ควร.

๒๖. วิธีทอดผ้า

ให้นำผ้าไปทอดวางขวางลงบนผ้าภูษาโยง ไม่ต้องประเคน ทอดผ้าลงแล้ว พึงกราบทางพระครั้งหนึ่ง แล้วพึงหันหน้าไปทางศพกราบศพอีกครั้งหนึ่ง หรือทอดหลายองค์ องค์ต้น ๆ เป็นเพียงยกมือประณมไหว้ เสร็จแล้วจึงกราบพระและกราบศพ พึงทำดังนี้ทุก ๆ ครั้งที่ทอดผ้า.

การสดับปกรณ์หรือบังสุกุลทุก ๆ ครั้ง ถ้าไม่เกินกำลัง ควรจัดให้มีผ้าสำหรับทอดตามสมควร.

พิธีที่กล่าวนี้ เรียกกันว่าชักผ้าปากหีบ แต่ไม่ได้นำไปทอดที่ปากหีบ คงทอดผ้าสดับปกรณ์หรือบังสุกุลอย่างธรรมดานั่นเอง ไม่มีอาราธนาศีล รับศีล และไม่มีมาติกา แต่บางแห่ง เจ้าของต้องการ

ให้มาติกาด้วยก็มี แต่พิธีของหลวงไม่มีมาติกา.

ตอนกลางคืน เมื่อพระที่จะสวดพระอภิธรรมมาและเข้านั่งที่เรียบร้อยแล้ว เจ้าของงานพึงจุดเทียนธูปที่เครื่องกะบะก่อนแล้วกราบพระ และจุดที่เครื่องทองน้อยเสร็จแล้วกราบศพ ส่วนที่เครื่องบูชาพระพุทธรูปนั้นไม่ต้องจุดก็ได้ เมื่อจุดเสร็จแล้ว ให้อาราธนาศีลรับศีล ครั้นแล้วพระเริ่มสวดต่อไป.

เมื่อพระสวดจบแล้ว (หมายถึงตอนเลิก) พึงจัดการสดับปกรณ์หรือบังสุกุล และพระอนุโมทนาก็กรวดน้ำ ตามนัยดังกล่าวแล้วในพิธีปากหีบ.

๒๗. ทำบุญ ๗ วัน เรียกสัตตมวาร

การทำบุญ ๗ วัน มีนิยมทำกันอยู่ทั่วไป ก็และการนับวันนั้นมีนิยมกำหนดกันดังนี้ ถ้าตายวันไหน ให้ถือเอาวันนั้นเป็นวันสำคัญ คือเป็นวันอุทิศผล เช่นตายวันอาทิตย์ ถ้าจะทำงานเป็น ๒ วัน พึงสวดมนต์ในวันเสาร์ เลี้ยงพระวันอาทิตย์ เพราะการบริจาคทานเสร็จสิ้นในวันอาทิตย์ แล้วจึงอุทิศผลให้ ถ้าทำเป็นงานวันเดียว คือสวดมนต์วันนั้นฉันวันนั้น ต้องทำในวันอาทิตย์ ถ้าจะทำในวันเสาร์ไม่ควร เพราะการอุทิศผลนั้น นิยมกันว่า ล่วงไปแล้ว ๗ วันจากวันที่ตาย จึงได้ถือเอาวันที่ ๘ เป็นวันอุทิศผล.

พิธีทำ ก็ต้องแล้วแต่ฐานะของเจ้าของ จะทำมากหรือน้อยสุดแต่กำลัง จักนำมากล่าวไว้ในที่นี้ให้เต็มตามที่นิยมทำกัน คือ

วันต้นมีสวดมนต์ เทศน์ พร้อมด้วยพระสวดรับเทศน์ ๔ รูป และมีพระสงฆ์สดับปกรณ์หรือบังสุกุลต่อ กลางคืนพระสวดอภิธรรม รุ่งขึ้นเลี้ยงพระ เสร็จแล้ว มีพระสงฆ์สดับปกรณ์หรือบังสุกุลต่อ.

พิธีที่เกี่ยวด้วยเรื่องพระ พึงจัดโดยนัยดังกล่าวแล้วในตอนต้น ต่างแต่เพียงไม่ต้องใช้ด้ายสายสิญจน์และตั้งที่น้ำมนต์ ส่วนจำนวนพระมักนิยมเป็นคี่ เช่น ๕, ๗, ๙, ถ้าเป็นคู่ก็เป็น ๑๐ ที่เป็น ๙ มีน้อย ถ้าเลย ๗ แล้วมักจะเป็น ๑๐ เกินกว่า ๑๐ ก็ยังนึกไม่ได้ว่าจะมีที่ไหนบ้าง นอกจากของหลวง.

เมื่อพระมาพร้อม และเข้าประจำที่เรียบร้อยแล้ว เจ้าของพึงจุดเทียนธูปที่เครื่องบูชาพระพุทธรูปก่อน แล้วจุดเครื่องสักการะศพ คือที่เครื่องทองน้อยสำหรับบูชาศพเสร็จแล้ว พึงอาราธนาพระปริตต์ (ถ้าไม่มีเทศน์ต่อท้ายสวดมนต์ พึงอาราธนาศีลก่อน) เมื่อพระสวดมนต์จบ ถวายน้ำดื่มพอสมควรแล้ว พึงให้คลี่ผ้าภูษาโยง ทำพิธีให้พระสงฆ์ที่สวดมนต์ สดับปกรณ์หรือบังสุกุล ตอนนี้ไม่ต้องกรวดน้ำเพราะไม่มีอนุโมทนา เสร็จแล้วส่งพระสงฆ์กลับ.

อนึ่ง ในสมัยก่อน ทั้งในงานมงคล ทั้งในงานศพ ก่อนที่พระสวดมนต์จะกลับ ท่านนิยมถวายหมากพลูซอง หรือธูปเทียน หรือทั้งหมากพลูธูปเทียนก่อน เรียกหมากพลูท้ายสวดมนต์ หรือธูปเทียนท้ายสวดมนต์ หรือเรียกรวมว่า เครื่องท้ายสวดมนต์ ซึ่งเป็นเครื่องกำหนดหมายว่า เสร็จแล้วกลับได้ เช่นเมื่อสวดมนต์จบแล้ว จะทำ

อะไรหรือสนทนาอะไร ก็ทำหรือสนทนาไป พอถวายเครื่องท้ายสวดมนต์ตลอดแถวแล้ว เลิกสนทนา พระลากลับ เครื่องดังกล่าวนี้ ได้มาเลิกเมื่อสมัยงดการรับประทานหมาก และจวบกับสมัยธูปเทียนแพงมากจึงเลิกไป แต่ในบางแห่งก็ยังมี.

เมื่อพระสวดมนต์กลับแล้ว พึงเตรียมจัดตั้งธรรมาสน์ไว้ในที่อันสมควร และมีเทียนดูหนังสือปักเชิงเทียนไว้ ๑ เล่ม ควรเป็นเทียนขนาดค่อนข้างใหญ่ จัดวางไว้บนโต๊ะ ทางด้านซ้ายหรือขวาของธรรมาสน์ พึงพิจารณาดูตามควร คือไม่ให้กีดขวางต่อกิจการที่จะพึงทำ และอย่าตั้งให้ใกล้พระเทศน์นัก จะร้อน จัดที่สำหรับพระสวดรับเทศน์ ๔ รูป ไว้ในลำดับแห่งอาสนะของพระเทศน์ คือแถวเดียวกันกับอาสนะของพระเทศน์นั่ง ในเมื่อยังไม่ได้ขึ้นธรรมาสน์ ตั้งโต๊ะเครื่องกะบะไว้เบื้องหน้า ตู้พระอภิธรรมไม่ต้องมีก็ได้ เว้นไว้แต่จะจัดที่พระสวดรับเทศน์กับพระสวดพระอภิธรรมอยู่แห่งเดียวกัน.

๒๘. อาราธนาธรรม

เมื่อพระมาและนั่งเข้าที่นั่งตามที่เรียบร้อยแล้ว เจ้าของพึงจุดเทียนดูหนังสือเทศน์ก่อน เมื่อพระขึ้นธรรมาสน์แล้ว พึงอาราธนาศีลรับศีลเสร็จแล้ว พึงอาราธนาธรรมด้วยคำว่า

พฺรหฺมา จ โลกาธิปตี สหมฺปติ
กตฺอญฺชลี อนฺธิวรํ อยาจถ

สนฺติธสตฺตาปฺปรชกฺขชาติกา
เทเสตุ ธมฺมํ อนุกมฺปิมํ ปชํ.

เมื่ออาราธนาธรรมเสร็จแล้ว พึงจุดเทียนธูปที่เครื่องทองน้อยหน้าศพ เพื่อให้ศพฟังธรรม บางทีก็จุดเมื่อตอนจะรับศีล คือหลังจากจุดเทียนดูหนังสือ.

ตามที่นิยมกันในชั้นสูง ท่านเจ้าของงานมักมีเครื่องทองน้อยอีกที่หนึ่ง สำหรับจุดเมื่อเวลาฟังธรรม สามัญเรียกว่าเครื่องฟังเทศน์ ถ้ามีผู้ใหญ่ชั้นสูงอยู่ในที่นั้นด้วย ควรจัดให้อีกที่หนึ่ง โดยสามัญทั่ว ๆ ไป มักไม่สู้จะได้มีกัน ใช้เทียนธูปธรรมดา.

พอเวลาเทศน์จบ พึงจุดเทียนธูปที่เครื่องกะบะซึ่งตั้งไว้ที่เบื้องหน้าพระสวดรับเทศน์ จุดเสร็จแล้วพึงบูชาและกราบ เมื่อพระสวดจบแล้ว ถวายน้ำร้อนหรือเครื่องดื่มตามสมควร ส่วนพระเทศน์ ควรจัดถวายน้ำเมื่อลงจากธรรมาสน์ เสร็จแล้วลาดผ้าภูษาโยงทอดผ้าให้พระเทศน์ และพระสวดรับเทศน์ สดับปกรณ์หรือบังสุกุลเสร็จแล้วเก็บผ้าภูษาโยง แล้วจัดถวายเครื่องไทยธรรม แต่บางครั้งก็จัดถวายไทยธรรมก่อน แล้วจึงจัดสดับปกรณ์หรือบังสุกุล ตามแต่สะดวก.

เมื่อเสร็จแล้ว เตรียมที่กรวดน้ำไว้ เมื่อพระกล่าวคำว่า ยถา ฯ พึงเทน้ำกรวด ปฏิบัติโดยนัยดังกล่าวแล้ว ในเรื่องการกรวดน้ำข้างต้น.

เมื่อพระเทศน์และสวดรับเทศน์กลับแล้ว พึงจัดสถานที่สำหรับพระสดับปกรณ์หรือบังสุกุล พระมาพร้อมแล้วพึงนิมนต์เข้านั่งประจำตามที่ พระสงฆ์เริ่มสวดมาติกา พอสวดไปถึงบทปัฏฐาน-มาติกา คือ เหตุปจฺจโย ฯ พึงให้คลี่ผ้าภูษาโยงลาดมาตลอดแถวพระสงฆ์ พอพระสงฆ์สวดจบจึงทอดผ้าให้พระสดับปกรณ์หรือบังสุกุล เสร็จแล้วเตรียมกรวดน้ำ ในเมื่อพระสงฆ์กล่าวคำว่า ยถา ฯ มีนัยดังกล่าวแล้ว เสร็จแล้วส่งพระสงฆ์กลับ ครั้นแล้วจึงจัดให้พระสวดอภิธรรมต่อไปจนกว่าจะจบ ปฏิบัติตามนัยที่ได้กล่าวแล้วในเรื่องสวดอภิธรรม เสร็จพิธีในวันต้น.

รุ่งขึ้นวันเลี้ยงพระ กิจต่าง ๆ ที่เนื่องในพิธีเช่นธูปเทียนเครื่องบูชาเป็นต้น ต้องเตรียมไว้ให้เสร็จก่อน เมื่อพระมาและเข้าที่พร้อมแล้ว พึงจุดเทียนธูปเครื่องบูชาพระ แล้วจุดเทียนธูปที่เครื่องทองน้อยที่บูชาศพ เสร็จแล้วอาราธนาศีล, พระถวายพรพระ จบแล้วเลี้ยงพระถวายไทยธรรมพระสงฆ์ (สำหรับพระสงฆ์สวดมนต์ ไม่ต้องมีสดับ-ปกรณ์หรือบังสุกุล) เสร็จแล้วกรวดน้ำ เมื่อพระฉันกลับแล้ว ถ้ามีการสดับปกรณ์หรือบังสุกุลต่อท้ายอีก ก็จัดดังกล่าวแล้วในวันก่อน นับว่าเสร็จพิธี.

พึงทราบว่า ที่ได้มีพิธีสดับปกรณ์หรือบังสุกุลมากครั้งเช่นนี้ ก็เฉพาะท่านที่ต้องการพระสดับปกรณ์หรือบังสุกุลมาก เพื่อจะแบ่งไม่ให้คับคั่งในเวลาเดียว หรือจะตัดเสียเลยก็ได้ หรือแม้เทศน์ สวดรับเทศน์

จะไม่มีก็ได้ ถ้ามีกำลังพอก็ควรจะมี ถ้าจะทำเป็นงานวันเดียว ก็จัดอนุโลมตามนี้ การสดับปกรณ์หรือบังสุกุล ควรจัดทำเมื่อเวลาพระฉันเสร็จแล้ว ก่อนจะอนุโมทนา.

๒๙. ทำบุญ ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน

ทำบุญ ๕๐ วัน เรียกว่า ปัญญาสมวาร. ๑๐๐ วัน เรียกว่า สตมวาร มีพิธีจัดทำอย่างเดียวกันกับทำบุญ ๗ วัน.

๓๐. เผา

บำเพ็ญกุศลในการเผา มักทำเป็น ๒ ตอน คือที่บ้านตอนหนึ่ง กับที่วัดตอนหนึ่ง

บำเพ็ญกุศลที่บ้าน มีพิธีดังกล่าวแล้วในเรื่องทำบุญ ๗ วัน ก่อนจะเชิญศพไปวัด ควรมีพระสงฆ์สักกี่รูปก็ได้ สดับปกรณ์หรือบังสุกุลก่อน แล้วจึงเคลื่อนศพ.

การนำศพไปวัด มีกระบวนตามศพ ให้มีพระนำศพ ๑ รูป อ่านพระอภิธรรมนำไปข้างหน้า พระที่จะนำศพ ควรเป็นพระที่เกี่ยวข้องเคารพนับถือใกล้ชิดของผู้ตาย นำไปถึงวัดแล้ว นำเวียนเชิงตะกอน ๓ รอบ เวียนซ้าย ครบแล้วเชิญศพขึ้นสู่เชิงตะกอน แล้วบำเพ็ญกุศลอีกตามสมควร ถ้าประสงค์จะไปตั้งบำเพ็ญกุศลที่วัด ก็นำไปยังสถานที่ตั้ง ยังไม่ต้องนำไปสู่เชิงตะกอน.

ถ้าเชิญศพไปดังที่เรียกกันว่าลักศพ คือไปโดยไม่มีกระบวน ไม่ต้องมีพระนำศพด้วยก็ได้.

การบำเพ็ญกุศล ตามที่นิยมกัน มีเทศน์ พระสวดรับเทศน์ สดับปกรณ์หรือบังสุกุลต่อ มีวิธีปฏิบัติงานดังกล่าวแล้ว นี้กล่าวเฉพาะที่ได้จัดการบำเพ็ญกุศลที่บ้านมาเสร็จแล้ว.

ถ้าจะไปจัดการบำเพ็ญกุศลที่วัดทั้งหมด ก่อนแต่จะเคลื่อนศพไปวัด ก็ควรมีสดับปกรณ์หรือบังสุกุลก่อน

พิธีจัดบำเพ็ญกุศล พึงปฏิบัติโดยลักษณะเทียบเคียง ตามนัยที่กล่าวแล้ว ในเรื่องการบำเพ็ญกุศลที่บ้าน คือมีสวดมนต์ เทศน์ เลี้ยงพระ สดับปกรณ์หรือบังสุกุล เป็นต้น.

เมื่อจัดการบำเพ็ญกุศลเสร็จแล้ว ใกล้ถึงเวลาเผา พึงเชิญศพไปสู่เชิงตะกอนมีพระนำไป ๑ องค์ก็ได้ ไม่ควรมากองค์ ตามแบบของหลวงมี ๑ องค์เท่านั้น บางท่านว่า ศพถึงวัดแล้วไม่ต้องมีพระนำก็ได้ เมื่อนำไป บรรดาญาติมิตรผู้น้อย พึงเดินตามหลังศพให้มีระเบียบ ผู้ใหญ่กว่าศพไม่ควรตามศพ แม้เดินหน้าศพก็ไม่นิยมนอกจากพระหรือผู้นำกระบวนเท่านั้น เวลานำศพเดินไป ผู้ที่นั่งอยู่บนเก้าอี้พึงลุกยืน ผู้นั่งกับพื้นไม่ต้องลุกขึ้นยืน เพียงนั่งตัวตรงแสดงคารวะก็พอ ทั้งนี้เพื่อเป็นการแสดงความเคารพในศพนั้น.

พึงเตรียมผ้าไว้สำหรับทอดปากหีบ จะเป็นไตร จีวร สบง ก็ได้ ก่อนที่จะประชุมเพลิง เจ้าของหรือผู้ใกล้ชิด หรือผู้มีเกียรติพึงนำผ้า

ไปทอดไว้ปากหีบ แล้วนิมนต์พระสงฆ์สดับปกรณ์หรือบังสุกุล คราวละรูป อย่าให้หลายรูปนัก จักเปลืองเวลา ทำให้เสียเวลาของแขกที่มาในงาน.

ตามที่นิยม เบื้องต้นให้เจ้าของและลูกหลานหรือญาติทอด และเหลือไว้ท้าย ๑ ที่.

ใครที่เป็นผู้ใหญ่ในงาน ควรเชิญผู้นั้นเป็นผู้จุดเพลิงเผา ก่อนที่จะจุดเพลิง พึงมอบผ้าที่เหลือไว้นั้นให้ทอดก่อน ส่วนพระสงฆ์ที่จะชักผ้าต้องเตรียมนิมนต์มาไว้ในที่ใกล้ ๆ เพื่อให้ทันกัน พระสงฆ์ชักผ้าเสร็จแล้วจึงจุดเพลิง แล้วผู้อื่นก็ขึ้นต่อ ๆ กันไป ให้เป็นระเบียบ อย่าแย่งชิงกันขึ้น เรียงขึ้นเป็นฝ่าย ๆ แลงามดี เช่น ฝ่ายชายก็พวกหนึ่ง ฝ่ายหญิงก็พวกหนึ่ง ฝ่ายไหนจะขึ้นก่อนหรือหลัง แล้วแต่หัวหน้าคือผู้วางเพลิงคนแรก หรือจัดขึ้นลงคนละข้างได้ก็เรียบร้อยดี ไม่เปลืองเวลามาก.

ในเวลาประชุมเพลิง ควรจัดให้มีพระสวดอภิธรรม ๔ รูป ที่เรียกว่าสวดหน้าไฟ.

๓๑. เก็บอัฐิ

มีนิยมทำกันอยู่ ๒ อย่าง คือทำ ๓ หาบ ๑ ทำอย่างสามัญ ๑.

เครื่อง ๓ หาบ ต้องเตรียมคาน ๑ สาแหรกคู่ ๑ สำรับหรือปิ่นโตคาวหวาน ๑ อั้งโล่เชิงกราน ๑ หม้อใส่ข้าวสารและเครื่อง

ครัวแห้ง ๑ คานและสาแหรกพันผ้าขาว เชิงกรานและหม้อทาขาว และผ้าไตร เตรียมอย่างละ ๓ ชุด จัดนิมนต์พระสงฆ์สดับปกรณ์หรือบังสุกุล ๓ องค์ และเตรียมเครื่องใส่อัฐิและอังคารด้วย.

วันเก็บอัฐิ เวลาเช้าพึงนำเครื่องที่เตรียมไว้ไปสู่เชิงตะกอน และนำเครื่องที่เตรียมไว้นั้นไปจัดเป็นแถว ๓ ชุด คือ ๑. ไตร ๒. สำรับวางในสาแหรกสำหรับหาบ ส่วนหม้อ เชิงกรานถือตามไป ถ้าใช้ปิ่นโตแทนสำรับ ให้จัดเชิงกรานและหม้อวางในสาแหรก จัดบุตรหลานให้หาบและถือ เดินเรียงเป็นกระบวนตามลำดับ เวียนเชิงตะกอน ๓ รอบ เวลาเดินให้ร้องกู่ " วู้ ๆ " ครบแล้ววาง ให้เจ้าหน้าที่ทำการแปรรูป เสร็จแล้วจุดเทียนธูปบูชา แล้วนำผ้าขึ้นทอดครั้งละ ๑ ที่ ให้พระสงฆ์สดับปกรณ์หรือบังสุกุล จนครบ ๓ รูปแล้ว เลือกเก็บอัฐิตามต้องการ ส่วนที่เหลือรวมบรรจุในภาชนะเก็บไว้ จัดที่ถวายอาหารพระสงฆ์ จะให้ฉันในที่นั้นหรือให้กลับไปฉันที่กุฏิ ตามแต่สะดวก และมอบเครื่องหาบถวายไป แต่ไม่ต้องประเคน (หมายถึงอาหารแห้ง) เสร็จแล้วพระสงฆ์อนุโมทนา กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล เสร็จการ.

ถ้าทำการเก็บอัฐิอย่างสามัญ ก็เพียงให้เจ้าหน้าที่แปรรูปแล้วทอดผ้า สดับปกรณ์หรือบังสุกุลเท่านั้น.

๓๒. ทำบุญอัฐิ

พึงประกอบพิธีอนุโลมตามทำบุญ ๗ วันนั้น แต่มีข้อควรทราบ

คือ ให้จัดที่บูชาอัฐิแห่งหนึ่งต่างหาก จากที่บูชาพระพุทธรูป อย่าตั้งในที่บูชาเดียวกันกับพระพุทธรูป ทั้งไม่ต้องตั้งน้ำมนต์วงด้ายสายสิญจน์ เพราะถือว่าอัฐินั้นเป็นมงคลอยู่แล้ว.

๓๓. บรรจุอัฐิ

อัฐิและอังคาร ซึ่งเป็นส่วนที่เหลือ นิยมบรรจุไว้ในที่สมควร เช่น เจดีย์หรือถาววัตถุอื่น ๆ เป็นต้น ก่อนแต่บรรจุนิยมบำเพ็ญกุศลก่อน โดยมากมักถวายอาหารบิณฑบาตพระสงฆ์ตามสมควรแล้ว สดับปกรณ์หรือบังสุกุล หรือจะมีเทศน์ด้วยก็ได้ แต่อย่างน้อยต้องมีสดับปกรณ์หรือบังสุกุล เสร็จแล้วนำบรรจุเป็นเสร็จการ.

พิธีต่าง ๆ ดังกล่าวมานี้ เมื่อมีความประสงค์จะทำได้อย่างไรก็จงเลือกตัดทอนทำตามความต้องการ และปฏิบัติจัดงานไปตามหลักนี้ เพื่อจะได้เป็นระเบียบเรียบร้อย การงานไม่สับสน.

---

๓๔. ถวายสังฆทาน

ถ้ามีความประสงค์ จะนิมนต์พระรับสังฆทาน พึงไปขอสงฆ์จากพระภัตตุทเทสก์ ซึ่งทางวัดได้จัดตั้งไว้ โดยไม่เจาะจงรูปใดรูปหนึ่ง ตามแต่ท่านจะจัดให้ เช่นนี้จึงจะจัดว่าเป็นการสงฆ์โดยถูกต้อง ถ้าไปเลือกนิมนต์เฉพาะรูปตามที่ตนต้องการ ชื่อว่าไม่ถูกลักษณะแห่งสังฆทาน เป็นปาฏิปุคคลิก.

การถวายสังฆทาน มีทำกันอยู่ ๒ อย่าง คือ เพื่อความสิริมงคลอย่างหนึ่ง เพื่ออุทิศผลให้ผู้ล่วงลับไปแล้วอย่างหนึ่ง

เบื้องต้นพึงเตรียมนิมนต์พระ และจัดตั้งที่บูชาพระพุทธรูป ที่รับพระสงฆ์ ตามเยี่ยงพิธีบำเพ็ญกุศลดังกล่าวแล้วข้างต้นนั้น และจัดเตรียมอาหารและเครื่องต่าง ๆ ที่จะถวายนั้นไว้ให้พร้อมเสร็จ พอถึงเวลาพระมานั่งพร้อมแล้ว พึงจุดเทียนธูปบูชาพระพุทธรูป กราบพระพุทธรูปเสร็จแล้ว พึงหันหน้าไปทางด้านพระสงฆ์ กราบ ๓ ครั้งแล้วอาราธนาศีล รับศีลเสร็จแล้ว ให้ยกเครื่องที่จะถวายสังฆทานนั้นวางเรียงไว้ตรงหน้าพระสงฆ์ หรือจะนำมาตั้งเรียงไว้ก่อนแล้ว จึงอาราธนาศีล รับศีลก็ได้ แล้วกราบ ๓ ครั้ง นั่งยกมือประณม เปล่งวาจานำกล่าวคำถวายดังต่อไปนี้

๓๕. ถวายเพื่อความสุขความเจริญ

ตั้งนโม ๓ จบแล้วว่า

อิมานิ มยํ ภนฺเต ภตฺตานิ สปริวารานิ สงฺฆสฺส โอโณชยาม สาธุ โน ภนฺเต สงฺโฆ อิมานิ ภตฺตานิ สปริวารานิ ปฏิคฺคณฺหาตุ อมฺหากํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย

คำแปล ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอน้อมถวายภัตตาหาร กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้แด่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับภัตตาหาร กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนานเทอญ.

๓๖. ถวายเพื่ออุทิศ

ตั้งนโม ๓ จบแล้วว่า:

อิมานิ มยํ ภนฺเต ภตฺตานิ สปริวารานิ สงฺฆสฺส โอโณชยาม. สาธุ โน ภนฺเต สงฺโฆ อิมานิ ภตฺตานิ สปริวารานิ ปฏิคฺคณฺหาตุ อมฺหากญฺเจว มาตาปิตุอาทีนญฺจ ญาตกานํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย.

คำแปล ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอน้อมถวายภัตตาหาร กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้แด่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับภัตตาหาร กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย แก่ญาติทั้งหลาย มีมารดาบิดาเป็นต้น ที่ละโลกนี้ไปแล้วด้วย ตลอดกาลนานเทอญ.

จบแล้วกราบ แต่นั้นพึงนำสิ่งของประเคนพระ เฉพาะสิ่งที่ควรประเคน ถ้าเป็นอาหารชนิดที่อยู่ได้นานยังไม่สุกหรือสุกแล้ว เช่นข้าวสาร ขนมแห้ง ปลา เนื้อ เป็นต้น ไม่ควรประเคน ครั้นประเคนเสร็จแล้ว พึงเตรียมกรวดน้ำ มีประการดังกล่าวแล้วในเรื่องกรวดน้ำตอนต้น พระอนุโมทนาเสร็จแล้วกราบ เสร็จพิธี.

สรุปข้อที่ควรจำและควรรู้

๑. พระบูชาประจำวันเกิด.

๑) วันอาทิตย์ พระถวายเนตร

๒) วันจันทร์ พระห้ามสมุทร

๓) วันอังคาร พระไสยาหรือพระคันธารราฐ

๔) วันพุธ พระอุ้มบาตร

๕) วันพฤหัสบดี พระสมาธิ

๖) วันศุกร์ พระรำพึง

๗) วันเสาร์ พระนาคปรก.

๒. จุดเทียนธูปบูชาพระเสร็จแล้ว ควรกราบ ๓ ครั้ง ประเคนเสร็จแล้วก็ดี พระสวดจบแล้วก็ดี กราบ ๑ ครั้ง หรือ ๓ ครั้งตามสมควร.

๓. ทอดผ้าสดับปกรณ์หรือบังสุกุลแล้ว ต้องกราบพระครั้งหนึ่ง กราบศพหรืออัฐิอีกครั้งหนึ่ง

๔. การกราบตามที่นิยม กราบพระคุกเข่ากราบให้ประกอบด้วยองค์ ๕ ซึ่งเรียกว่าเบญจางคประดิษฐ์ คือต้องให้หน้าผาก ๑ ฝ่ามือทั้ง ๒ เข่าทั้ง ๒ จดพื้น: พึงนั่งคุกเข่าหมอบลง ทอดฝ่ามือแบที่พื้นแหวกช่องให้ห่างหน่อย พึงก้มศีรษะลงตรงนั้น ให้หน้าผากจดพื้น.

ถ้ากราบคฤหัสถ์ นิยมนั่งพับเพียบ ขาบนยืดนิดหน่อย น้อมตัว

หมอบลง วางกระพุ่มมือไว้กับพื้น ไม่ต้องแบมือ ข้อศอกข้างหนึ่งวางลงระหว่างแห่งเข่าทั้ง ๒ ข้างหนึ่งวางลงด้านนอกเข่า หน้าผากจดบนกระพุ่มมือ ครั้งเดียว นิยมใช้ทั้งชายและหญิง นั่งพับเพียบกราบแบบนี้ มักใช้นั่งขาขวาทับบนเท้าซ้ายนิดหน่อย.

๕. สายสิญจน์ ผ้าภูษาโยง เมื่อขึงหรือลาดแล้วจงอย่าข้ามเป็นอันขาด.

๖. ไม่ควรใช้เชือกหรือป่านตลอดจนด้ายกลุ่ม ด้ายหลอดแทนสายสิญจน์หรือภูษาโยง ถ้าผ้าภูษาโยงไม่มี แม้ใช้ด้ายสายสิญจน์ก็ควร.

จับด้ายสายสิญจน์ ตามที่ทราบ จับเที่ยวแรก ๓ เส้น ท่านให้บริกรรมว่า **อิ. สฺวา. สุ.** จนกว่าจะจับพอ เที่ยวที่สอง ๙ เส้นให้บริกรรมว่า **อ. สํ. วิ. สุ. โล. ปุ. ส. พุ. ภ.**

จับมงคล ท่านให้บริกรรมด้วยมงคลจักรวาฬน้อย คือ **สพฺพพุทฺธา ฯ**

๗. ไม่ควรนำสุรามาเลี้ยงในที่เฉพาะหน้าพระ เพราะเป็นการขาดคารวะ เสียจรรยา ไม่เป็นจรรยาที่ดี.

๘. ไม่ว่าเวลาไหน ๆ ไม่ควรนำสุรามาเลี้ยงกันในวัด เพราะวัดเป็นสถานที่สำหรับบำเพ็ญกุศลบำเพ็ญความดี ไม่ใช่สถานที่ทำความชั่ว ผู้ละเมิดชื่อว่าเสียจรรยาที่ดี เป็นผู้ไม่มีความอายไร้ศีลธรรม.

ธรรมะในน้ำ

น้ำ เป็นธาตุหนึ่งในสี่ (ดิน น้ำ ไฟ ลม) ซึ่งปรุงผสมขึ้นเป็นชีวิตสังขาร โดยมีมารดาบิดาเป็นแดนเกิด ได้รับการเทิดทูนขึ้นเป็นพระเจ้าประจำธรรมชาติ อาศัยเหตุที่มีคุณประโยชน์แก่ชีวิตอย่างสุดจะประมาณ สรรพนามก็บัญญัติขึ้นประกอบด้วยคุณอันยิ่งใหญ่คือยกขึ้นเป็น "แม่" ที่เรียกกันว่า "แม่น้ำ" เป็นเครื่องส่อแสดงให้เห็นอัธยาศัย อันอิงอยู่ด้วยธรรมกตัญญูของมนุษยชาติ และทั้งสภาวะของน้ำ ยังมีลักษณะอันเป็นคติเตือนใจผู้รับและรู้สึก ให้หันดำเนินตนเข้าสู่ธรรมะประเพณีที่ดีงามอีกด้วย โดยถือเอาเป็นนิมิตเป็นสักขพยานในคราวที่ประกอบคุณงามความดี ดังปรากฏให้เห็นในแบบแผนพิธีกรรมต่าง ๆ ชั่วชีวิต ตั้งแต่เกิดถึงตาย น้ำมีบทบาทเกี่ยวข้องอยู่ทุกระยะกาล เช่นทำบุญสุนทาน พิธีสัจจปฏิญาณ ฯ มนุษย์เราก็ใช้น้ำเป็นนิมิตมงคล เป็นสักขี เป็นสื่อสวรรค์

สภาวะลักษณะของน้ำที่สังเกตได้ง่ายมีดังนี้ :–

๑. รวมตัวอยู่เป็นนิสัย

๒. ชุ่มเย็น

๓. เที่ยงธรรม

๔. ปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม

น้ำ ตกไปอยู่ในที่ใดไม่เคยแยกกัน การที่เราเห็นน้ำแข็งเป็นก้อน ๆ หรือ เม็ดฝน หรือฝอยน้ำพุทั่ว ๆ ไปนั้น ก็ต้องเข้าใจเสียให้ดีว่านั่นไม่ใช่ปกติวิสัยของน้ำ ด้วยอำนาจวิทยาศาสตร์ หรือความวิปริตของธรรมชาติ มาจัดมาปรุงให้เป็นชั่วครู่ชั่วคราว เพราะไม่ช้าก็จะคืนสู่สภาวะปกติ คือ น้ำแข็งที่เป็นก้อนแยกกัน ก็ค่อย ๆ ละลาย ฝนผ่านอากาศเป็นเม็ด ๆ ก็ค่อย ๆ รวมกันในแอ่งหนอง คลอง บึง ฝอยน้ำพุที่พุ่งขึ้นเบื้องต้นก็ค่อย ๆ ย้อนต่ำตกลงมารวมกันในอ่าง ฯลฯ พอมาถึงตอนนี้มันจะนิ่ง ไม่ดิ้นรน ถ้าเป็นสิ่งมีจิตใจ ก็แสดงว่ามันมีความพอใจที่ได้เป็นเช่นนี้ นี่แหละคือปกติวิสัยของน้ำ มันจะรวมตัวกันอยู่ตลอดเวลา และมิใช่แต่จะรวมเพียงตัวมันเท่านั้น สิ่งที่ปกติมีลักษณะร่วน พุ่ง กระจัดกระจายเป็นวิสัยนั้น หากถูกน้ำเข้าผสมชุบแล้วก็จะพลันเข้ารวมกัน เกาะตัวกันที่เดียว เช่น เม็ดกรวด เม็ดทราย ปูนซีเมนต์ ถ้าลำพังตัวมันแล้วก็ต่างคนต่างอยู่ จะโยกย้ายจะขนจะขยายทะลายก็ไม่ยาก แต่พอถูกน้ำเข้าผสมเท่านั้น ก็กลายเป็นสภาพที่มั่นคงทรงพลังขึ้นอย่างน่าอัศจรรย์ เช่น กำแพง ตึก โบสถ์ วิหารต่าง ๆ ที่เห็นกันอยู่ทั่ว ๆ ไป ฯลฯ

ความชุ่มเย็น เป็นลักษณะเฉพาะของน้ำ พอได้ยินคำว่า ชุ่ม เราก็นึกถึงน้ำ คำว่าเย็น เราก็นึกถึงน้ำ แม้บางทีเราก็นึกถึงลมด้วย

ความเย็นของลมมีได้ก็จริง แต่ลมไม่เคยทำให้ "ชุ่ม" มีแต่ทำให้ "แห้ง" ฉะนั้น ความชุ่มเย็นจึงเป็นคุณสมบัติของน้ำ ที่เรียกว่าเป็น "คุณสมบัติ" ก็เพราะความชุ่มเย็นเป็นอาหารเกื้อกูลชีวิต ขจัดและผ่อนระงับอันตรายได้ เช่น ดื่มแก้ความระหาย อิดโรย อาบระงับดับความรุ่มร้อน อันเป็นอาการภายใน ภายนอกเล่า น้ำก็ดับไฟคลายร้อน อาบรดพรมพืชพันธุ์ให้เกิดความสดชื่นแก่ผืนแผ่นดิน ฯ ล ฯ

น้ำ แสดงให้เห็นความเที่ยงธรรม ไม่ลำเอียงจะเห็นง่าย ก็ที่จงสังเกตเถิดว่า สัตวโลกตั้งแต่สูงส่งลงมาต่ำสุด มนุษย์จะยากดีมีจนจะมีรูปสวยหรือเป็นขี้ทูตกุฏฐังอย่างไร ? ลงได้ดื่มได้อาบแล้ว น้ำก็ให้ความเย็นเสมอกัน ไม่เคยลำเอียง เที่ยงธรรมสมกับที่น้ำมีผิวพื้นเที่ยงตรงอยู่เสมอ ผิวของน้ำไม่เคยเอียงตราบใด น้ำก็ไม่เลือกที่รัก ผลักที่ชังตราบนั้น

ประการสุดท้าย น้ำ ปรับตัวเองเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้สนิทเพราะมีลักษณะอ่อนเหลว เป็นคุณสมบัติพิเศษจริง ๆ สามารถฟอร์มตัว ปรับตัวให้เข้ากับรูปของสิ่งรองรับได้ทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นกะลาที่ไร้ค่าหรือหอยสังข์ที่ศักดิ์สิทธิ์ จะเป็นเพียงหม้อดินอันต่ำศักดิ์ หรือสุวรรณภาชน์อันสูงส่ง น้ำเข้าสัมผัสบรรจุได้อย่างนิ่มนวล ทั้งไม่เคยทำลายภาชนะที่รองรับนั้นด้วย มีแต่จะช่วยสมานรักษาเนื้อของสิ่งนั้นให้คงทน ไม่แตกเปราะกะเทาะง่าย ๆ

จากคุณสมบัติ ๔ ประการของน้ำ ที่บรรยายมานี้ พอจะช่วยให้เห็นได้หรือไม่ว่า ทำไมท่านจึงเรียกว่า "แม่" ขอให้ความเห็นไว้เสียเลยว่า แม่ กับ น้ำ มีลักษณะคล้ายกัน หรือจะว่าเหมือนกันเสียเลยก็คงไม่ผิดแน่ ?

ในแง่ของวิทยาศาสตร์ ว่าด้วยเรื่องมนุษย์วิทยาศาสตร์ ความเป็นมาของมนุษยชาติ กล่าวถึงการวิวัฒนาการของมนุษย์ ก็วิจัยวิจารณ์ไว้ว่า ปฐมชีวิต เริ่มขึ้นจากน้ำ แนวการบรรยายก็โน้มใจให้นึกเอาว่ามนุษย์เราว่ายขึ้นจากน้ำ มาเกยตลิ่งเมื่อไม่กี่ล้านปีนี่เอง ๆ

ในด้านพระศาสนา ท่านจัดคุณของบิดา (พ่อ) ไว้ ๒๑ ส่วน คุณมารดา (แม่) ๑๒ ก็มิได้หมายความว่าจะเอาเปรียบสตรี โดยยกคุณของบุรุษมากล่าว แต่ท่านถือเอาธาตุเป็นเกณฑ์ บุรุษท่านเปรียบด้วยธาตุดิน (แข็งกระด้าง) สตรีเปรียบด้วยธาตุน้ำ (เย็นและนิ่มนวล) เมื่อเอ่ยถึงเรื่องนี้แล้ว ก็ใคร่จะถือโอกาสแก้ข้อพิพาทข้อนี้ไว้เสียด้วย เพราะเรื่องคุณพ่อกับคุณแม่นี้ โต้เถียงกันมานานแล้วจะยุติหรือไม่ก็สุดแต่จะพิจารณา

ไก่ตัวเมียฝูงหนึ่งไม่มีตัวผู้ ก็มีไข่เหมือนกัน
แต่ไข่นั้นฟักไม่เกิดเป็นตัว ต่อเมื่อมีไก่ตัวผู้มาผสม
จึงจะฟักออกเป็นตัว รู้กันอยู่ทั่วไป นี่ก็แสดงให้
เห็นว่า เนื้อหนังมังสานั้น แม่มีความสำคัญ ส่วน
ดวงชีวิตนั้นพ่อแน่ ฉะนั้น อย่ามัวเกี่ยงงอน

นับคะแนนกันอยู่เลย เลี้ยงลูกให้เห็นคุณตัวเถิด
เพราะมีแต่กาย ขาดใจ ก็เป็นศพ หากมีแต่ใจ
ไร้กายก็เป็นผี ต่อเมื่อกายกับใจร่วมกันจึงเป็นคน

แต่ที่ยกน้ำเป็นแม่ ไม่เรียกว่า "พ่อน้ำ" บ้างนั้น ก็เพราะแม่ให้ความคุ้มครองอุปถัมภ์ลูกอย่างชนิดที่พ่อให้ไม่ได้ ถึงกับกล่าวกันว่า "สิ้นพ่อเท่ากับถ่อหัก สิ้นแม่เหมือนแพแตก" ก็หมายความว่าเมื่อขาดถ่อ ก็พอพุ้ยพอพายประคองกันไปได้ แต่แพแตกก็ต้องลอยคอกันละ ถ้าว่ายน้ำเป็นก็ตัวรอด ถ้าไม่เคยว่ายน้ำก็นึกเอาเถอะ

ครอบครัว ส่วนมากที่จะเป็นปึกแผ่นเป็นป้อมเป็นวงได้ ต้องให้เกียรติ "แม่บ้านแม่เรือน" แม่ทำบ้านให้เป็นบ้าน ทำเรือนให้เป็นเรือน มีหน้าที่เฝ้าดูแลบรรดาลูก ๆ ให้ร่มเย็น ทะนุถนอมใกล้ชิด เหมือนน้ำผสมปูนทรายให้เป็นคอนกรีต ทำสิ่งกระจายให้รวมกัน ส่วนพ่อนั้น ถึงจะเรียกว่า "พ่อบ้าน" บ้าง ก็ไม่มีเกียรติเป็น "พ่อน้ำ" เพราะบางทีแกก็แยกบ้าน เป็นพ่อบ้านที่มีหลายบ้านทุก ๆ บ้านร่มเย็นไม่พอ ชุ่มไม่พอ บางทีตายไปแล้วก็ทิ้งรอยร้าวไว้ให้ หนีไม่พ้นมาตรา ๑๗ บ้านก็แตกสาแหรกก็ขาด ถ้าเป็นน้ำแล้วจะไม่เป็นเช่นนี้เลย ?

กณฺเห ดูก่อนแก้วกัณหา เอ๋ย พี่ได้ยินเนื้อความท่านเล่าสืบกันมาว่า กำพร้าสองประการสืบสันดานโดยประเพณี นรา เอกจริยา กุมารกุมารีใดไร้นิราศปราศจากพ่อยังแต่แม่ผู้เดียว ทารกผู้ใดไร้นิราศ

ปราศจากแม่ยังแต่พ่อผู้เดียว ก็เปล่าเปลี่ยว ได้ชื่อว่าสูญสิ้นทั้งบิดามารดา ถึงประโลมเลี้ยงรักษาก็ไม่ถึงใจ .... ฯ

จากคำของพระชาลีในกัณหากุมาร

ในชีวิตของคนเรา ได้ผ่านพบสมาคมกับผู้อื่นมานั้นมากมาย แต่คบกับใคร ๆ จะปลอดภัย และสงบเย็นเหมือนหันหน้าเข้าหาแม่เป็นไม่มีแล้ว ดังความในแหล่เทศน์มีว่า "อันแม่รักบุตรแสนสุดอาลัย ถ้าจะอุปไมยเหมือนดวงตา พุทถังพุทโธ พวกโอรสา พอโตขึ้นมา กลับไม่มองแลเมิน พอเธอพบมิตร ก็กลับมาทิ้งแม่ นับวันก็แต่จะลอยห่างเหิน พอโตเท่าแม่ ก็มีแต่จะเมินใจแตกเที่ยวเจิ่น ไม่เห็นจะเกาะแม่แจ เมื่อเล็ก ๆ โสมมดูดนมมารดา พอโตขึ้นมา น้อยหรือมาเกิดทิ้งแม่" เอาเถอะ ถึงจะทอดทิ้งไม่เหลียวมาแล ลูกก็ยังเป็นคนที่แม่ไม่เคยลืม ยามผิดหวัง มีทุกข์ โผเข้ามาเถอะลูกเอ๋ย อกและตักแม่เป็นห้องสวรรค์ที่รอคอยลูกอยู่ชั่วนิรันดร์ สิ่งที่มาจากลูกไม่มีความเลวอะไรที่จะถึงกับทำให้แม่ทนไม่ได้ นับแต่อุจจาระปัสสาวะ แม่ไม่เคยเบือนหน้าทำท่าขยะแขยง ลูกโง่แม่รัก ลูกชั่วแม่ก็หวง ถึงกับหลงไปว่า หากจะโง่ก็ให้โง่อยู่กับแม่ เลวก็ให้เลวอยู่กับแม่ หรือแม้จะตายก็ขอให้แม่ได้พยาบาลให้สุดฝีมือ และก็มานอนหนุนตักแม่ตาย

" มวลพืชสรรพสัตว์ทั้ง ปฐพี
สรงเสพซึ่งวารี อยู่ได้

แม่ก็เหมือนนัทที่ ดุจกล่าว
โลกสมมติมอบไว้ แม่น้ำ สมญา"

สภาวะลักษณะของน้ำ ดังยกมานี้ ก็เป็นการส่องคติอยู่ในตัวเอง ฉะนั้น ปราชญ์แต่โบราณท่านจึงยกเอาน้ำขึ้นเปรียบด้วยคุณธรรมสำคัญของชีวิต คือความรักใคร่ ไมตรี การเสียสละ เป็นที่พึ่งของกันและกัน พระมหาธีรราชเจ้าก็ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ว่า

" อันความกรุณาปรานี จะมีใครบังคับก็หาไม่
หลั่งมาเองเหมือนฝนอันชื่นใจ จากฟากฟ้าสุราลัยสู่แดนดิน"

ในพิธีกรรมที่เกี่ยวกับเรื่องของความเมตตากรุณา ท่านจึงใช้น้ำประกอบเป็นนิมิตเครื่องหมายเช่น พระเวสสันดร ทุกครั้งที่ทรงบำเพ็ญทาน ขณะบริจาคจะต้องทรงใช้น้ำหลั่งลงเหนือมือผู้มารับเสมอ มีแง่การเทศนา พระสูตรน่าสนใจอยู่ตอนหนึ่ง ขอบันทึกไว้ ณ ที่นี้

พระเวสสันดร พระหัตถ์ซ้ายประทับจับงวงไอยรา พระหัตถ์ขวาทรงถือคณฑีทอง หลั่งอุทกธาราลงเหนือมือพราหมณ์เปล่งอุทานวาจาว่า อิทํ ทานํ เดชคชทานครั้งนี้จงสำเร็จแด่พระสร้อยสรรเพชญ์พุทธรัตนอนาวรญาณ ในอนาคตกาลโน้นเถิด

พราหมณ์ สาธุ ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเมตตา ขอความปรารถนา
ของพระองค์จงพลันสำเร็จเถิด แต่ข้าพระองค์ทั้งมวล
สงสัยหนักหนา ว่าน้ำที่พระองค์ทรงใช้หลั่งลงมานั้น

ใช้น้ำบ่อหนองคลองไหน ? จึงเย็นสนิทจับใจนัก พระเจ้าข้า ?

เวส ฯ "ท่านพราหมณ์ผู้เจริญ เราใช้น้ำธรรมดานี่เอง แต่เจือผสมด้วยน้ำใจ"

พราหมณ์ "ใจพระองค์มีน้ำหรือพระเจ้าข้า ?"

เวส ฯ "มีทุกคนแหละท่านพราหมณ์"

พราหมณ์ "ข้าพระองค์ไม่เคยทราบเลย"

เวส ฯ "เพราะท่านก่อทำนบสะกัดกั้นไว้ คือความเห็นแก่ตัว มัจฉริยะ ตระหนี่ เป็นต้น วิสัยสามัญชนมักจะเป็นเช่นนั้น"

แล้วก็อธิบายว่า น้ำใจคือเมตตากรุณา ฯ ความเมตตากรุณาจะทำให้โลกมีความสงบเยือกเย็นเป็นสุข สร้างความสามัคคีในหมู่คณะความประพฤติดีต่อกัน เป็นการแผ่เมตตา ความถือองค์ทะนงตนเป็นเหตุให้รักกันไม่ลง ฝนไม่ตกสักเจ็ดปี ยังร้ายไม่เท่าไว้ใจคนที่อยู่ร่วมชายคาเรือนเดียวกันไม่ได้ ซึ่งแม้เป็นเพียงชั่วครู่

ในงานพิธีมงคลสมรส เขาก็ใช้น้ำ คือรดน้ำสังข์ เพราะผู้หลักผู้ใหญ่แต่ก่อนท่านช่างฉลาด ช่างสังเกต หวังจะเห็นลูกหลานได้ร่วมเรียงเคียงกันอย่างมีความสุข ท่านจึงเอาน้ำเป็นนิมิตมงคล เตือนใจคู่แต่งงานให้สมัครรักกันแน่นแฟ้นเหมือนปรกติวิสัยของน้ำ ขณะหลั่งลง ท่านจึงมีคำอธิษฐานอวยชัยให้พรว่า

อิทํ อุทกํ วิย สํสฏฺฐา อเภชฺชา โหถ

แปลเป็นภาษาไทย ๆ ง่ายแก่การจำคือ

ขอเธอทั้งสอง อยู่ครองสมาน
ดุจดังสายธาร สะอาดสดใส
สายน้ำมิแยก แตกกันฉันใด
ขอสองดวงใจ ดุจสายธารเทอญ

หากคู่แต่งงาน บำเพ็ญตนได้ตรงคำอธิษฐานอวยพรของท่านผู้ใหญ่แล้ว ก็หวังได้ว่าจะอยู่กันยืนยงไปตราบเท่าถือไม้เท้ายอดทองกระบองยอดเพชร สังคมทุกวันนี้มีการหย่าร้าง เปลี่ยนผลัดกันจนเกือบจะเป็นเรื่องปรกติธรรมดาไปเสียแล้ว อาจจะมีเหตุผลหลายทาง เช่นความแปรผันของสังคม แต่ก็น่าคิดอยู่ว่า อย่างหนึ่งอาจจะเป็นเพราะผู้ใหญ่ของเราให้พรลูกหลานไม่มีหลัก เช่นให้ด้วยความคะนองกล่าวพรวิตถารสัปดน จนเจ้าบ่าวเจ้าสาวอายกันก็มี และก็อาจเป็นเพราะด้วยเหตุนี้กระมัง ที่เป็นแรงอาถรรพ์ผลักดันให้เด็กเกิดมาจากพรที่ไม่ได้เรื่องดังกล่าว กลายเป็นจิ๊กโก๋จิ๊กกี๋ เกลื่อนไปหมด แม้แต่พระก็ยังถูกกล่าวเรียกว่าเป็น "จิ๊งเหลือง" พลอยถูกลมเพลมพัดไปกับเขาด้วย

การครองชีวิตที่เนื่องด้วยผู้อื่น จำต้องใช้ความนิ่มนวล โอนอ่อนผ่อนปรนรับอัธยาศัยของกันและกัน ยิ่งเป็นการครองคู่ชนิดที่มุ่งหมายตรงกับคำว่า "ร่วมหอ (ห้องนอน) ลงโลง (โลงผี)" แล้ว จะเอา

แต่ใจตัวฝ่ายเดียวไม่ได้ เพราะจะกลายเป็นเม็ดกรวดเม็ดทราย ที่ร่วนละลายตัวอยู่ตลอดเวลา จะต้องเข้าทำนองว่า "น้ำสังข์ไม่ทันจะแห้งรักก็มาร้างโรยรา"

อีกนัยหนึ่ง เคยได้ฟังคำสันนิษฐานเรื่องความมุ่งหมายของน้ำสังข์ ท่านประสงค์จะเตือนใจคนคู่นั้นให้ใจเย็นเข้าหากัน แล้วจะอยู่เย็น ข้างหนึ่งเป็นไฟ อีกฝ่ายเป็นน้ำคอยดับร้อน ผ่อนร้าวกันเข้าไว้ ก็แนบเนียนดีเหมือนกัน คติจากการสันนิษฐานนี้ เพราะ

ไฟแรงแสงร้อนล้ำ ยังแพ้น้ำเป็นนิจมา
เหล็กแข็งและแกร่งกล้า ยังพาอ่อนเมื่อร้อนไฟ
ลมพัดสะบัดแรง ต้นไม้แข็งย่อมโค่นไป
ชายเรืองฤทธิ์ไกร ยังพ่ายฤทธิ์อิสตรี

ที่จริง ประสงค์ความบรรทัดแรกอันเดียว แต่เห็นกลอนไพเราะและคมคายดีก็เลยว่าเสียทั้งหมด

เมื่อกล่าวถึงน้ำสังข์แล้ว จะไม่เอ่ยถึงน้ำโศก ก็กระไรอยู่ เพราะเป็นของคู่กัน ดังมีคำชวนคิดอยู่ว่า "คนเราเกิดมา นอกจากจะอาบน้ำร้อนแล้ว ก็ควรจะได้อาบน้ำอีกสักครั้งสองครั้ง คือ ครั้งแรกรดน้ำสังข์ ครั้งหลังรดน้ำโศก"

น้ำโศกนั้นมีสองอย่าง คือ น้ำตา กับน้ำอาบศพ ปกติการร้องไห้เสียน้ำตานั้น เกิดจากการสะเทือนใจที่สูญเสียสิ่งที่รัก แม้การ

ร้องไห้เสียน้ำตาเวลาสมปรารถนาจะมีบ้างก็เอาเป็นเกณฑ์ไม่ได้ ฉะนั้น น้ำตาจึงเท่ากับเป็นเครื่องประมาณคุณค่าชีวิตของผู้ตาย ใครเกิดมาทำความดีไว้มาก เวลาตายคนอยู่หลังก็หวั่นไหว เสียน้ำตาอาลัยมาก ใครเกิดมาไม่เคยทำความดีไว้ ใครก็ไม่หวั่นไหวใยดีเวลาตาย

การร้องไห้ไม่มีพิธีกรรม (นอกจากประเพณีจีนและมอญ เขามีการจ้างคนมาร้องไห้ให้ศพ) เกิดจากความรู้สึกอันสุดจะหักห้ามยับยั้งอารมณ์ที่พ้นอำนาจการควบคุม ฉะนั้น จึงไม่มีคำอธิษฐาน มีแต่ความเศร้าเป็นเมนต์ทุกข์ เป่าจิตให้โศกแห้ง น้ำโศกที่เป็นพิธีกรรมก็ได้แก่น้ำอาบศพก่อนจะลงหีบลงโลง มีคำอธิษฐานว่า

อิทํ มมสรีรํ อุทกํ วิย อโหสิกมฺมํ แปลเป็นกวีว่า

สายน้ำชำระร่าง อันสิ้นแล้ว ซึ่งลมปราณ
นิมิตหมายพยาน ลำแดง โหสิกรรม
อาการวจีจิต ซึ่งพลั้งผิด ไม่ชอบธรรม
สิ้นเวรเมื่อสายน้ำ สิ้นกระแส สุขสันต์เทอญ

อันว่าน้ำนี้ ความเชื่อถือของคนโบราณ ว่ามีกำเนิดมาจากสวรรค์ เป็นเทพองค์หนึ่ง ชื่อแม่คงคา คือฟ้าโปร่ง เงยแหงนมองฟ้า จะเห็นทางดาวผ่านทอดไปทางเหนือ เราเรียกว่า "ทางช้างเผือก" ซึ่งความคิดของคนโบราณ เชื่อว่าเป็นแม่น้ำ ที่ทอดกระแสมาจากแดนศักดิ์สิทธิ์คือสวรรค์ และไหลลงมายังโลก โดยมาบรรจบถ่ายเทกระแส

ตรงยอดเขาหิมพานต์ ต่อแต่นั้นก็แยกสาขาเป็นธารกระจายไปบนผิวโลก เริ่มจากลำน้ำชื่อคงคา ยมนา อจิรวดี สรภู นที แล้วแม่น้ำทั้งห้านี้ก็ส่งทอดถ่ายไปตามลำคลอง ห้วยธารละหานน้อยใหญ่ แม้แม่น้ำบนอาณาจักรไทยนี้ก็ได้รับกระแสมาจากสวรรค์เช่นกัน

ฉะนั้น ในพิธีประกอบการบุญ หรือตั้งสัจจปฏิญาณ ซึ่งต้องอ้างอิงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ท่านแต่ก่อนจึงใช้น้ำเป็นสักขีพยาน เช่นประเพณีการกรวดน้ำ เมื่อทำบุญกุศลเสร็จแล้ว โดยความมุ่งหมายก็คือ เพื่อจะส่งผลบุญกุศลซึ่งเกิดปรากฏเป็นความชื่นอกชื่นใจ ไปถึงบุคคลที่ตนต้องการให้มีส่วนในความสุข เช่นญาติและสรรพสัตว์ทั่วหล้า ขอให้สวรรค์รับเคราะห์เป็นสื่อนำความสุขนี้ไปถึง มีคำกรวดน้ำซึ่งเป็นของเก่าซึ่งสอนลูกหลานมา จึงขอบันทึกไว้กันสูญ

– ตรวจน้ำแปล ร้อยกรอง –

อิมินา ปุญฺญกมฺเมน บุญนี้ข้าทำ ขอให้เป็นข้าวน้ำ เครื่องทิพย์นานา ขอให้ได้วิมานทอง เรือนรองโสภา กับทั้งนางฟ้า พันหนึ่งประมาณ เครื่องทิพย์ครั้งนี้ ขอให้ถึงชนนี บิดาอย่านาน ถึงญาติทุกหมู่ ครูบาอาจารย์ พ้นทุกข์อย่านาน ขอให้ได้วิมานทอง ฝูงเปรตทั้งหลาย นรกอสุรกาย ฝูงสัตว์ทั้งผอง เต่า ปลา ปู หอย ใหญ่น้อยเนืองนอง จงตั้งใจปอง รับเอาส่วนบุญ สัตว์น้อยสัตว์ใหญ่ ตัวข้า

นี้ไซร้ ได้คิดการุณย์ อิมินาใจฝาก ไว้กับกองบุญ อย่าเป็นเวรกัน อินทราทั้งหลาย ทั้งหญิงทั้งชาย จงโมทนา มารับกุศล ผลบุญแห่งข้า ทั้งพระคงคา พสุธาชนนี ถึงท้าวมัฆวาน โลกบาลทั้งสี่ ตัวข้านี้นา ขอประสิทธี ขึ้นชื่อเข็ญใจ อย่าได้เกิดมี ให้เป็นเศรษฐี มหาเศรษฐี นิพฺพาน ปจฺจโย โหตุ

อนึ่ง วิธีกรวดน้ำนั้น จับภาชนะใส่น้ำเทลงในภาชนะอีกอันหนึ่ง อย่าให้หยดติ๋ง ๆ พยายามให้น้ำไหลลงเป็นสายแล้วก็อธิษฐานจิต อุทิศผลบุญถึงใครก็แล้วแต่ท่านจะต้องการ และต้องเริ่มเมื่อท่านว่า ยถา วาริ วหา ฯ จนถึงว่า มณิโช ติรโสยถา แล้วก็พนมมือรับ พึ่งพร ซึ่งเริ่มต้นด้วย สัพพี ฯ บางคนไปเริ่มเทน้ำเมื่อพระว่า สัพพี นับว่าผิดจังหวะไป ที่ถูกต้องทำดังกล่าว

ความต้องการให้สวรรค์เป็นสักขีพยาน ในการตั้งสัจจปฏิญาณนั้น เช่นพิธีดื่มน้ำพิพัฒน์สัตยาการปฏิญาณตน แสดงความจงรักภักดีของหมู่อำมาตย์ราชเสวกต่อพระมหากษัตริย์ และในประวัติศาสตร์อันน่าภูมิใจของคนไทยก็ปรากฏอยู่ตอนหนึ่ง คือพระนเรศวรมหาราช ได้ประกาศกู้อิสสรภาพของไทยไม่ขึ้นต่อพม่า พระองค์ก็อ้างเอาสวรรค์เป็นสักขีพยาน รับรู้สัจจะของพระองค์ ได้ทรงใช้น้ำหลั่งลงเหนือผืนแผ่นพระธรณี ที่เรียกว่าทรงหลั่งน้ำด้วยสุวรรณภิงคาร เราไม่ทราบว่าสวรรค์ได้ยินคำปกาสิตของพระองค์หรือเปล่า ? แต่มีผลให้

เรารู้ว่าไทยพ้นจากความเป็นทาส บรรพบุรุษของเราได้ใช้น้ำประกอบคำประกาศอิสสรภาพด้วย เราน่าจะยกอานุภาพนี้ให้แก่สวรรค์หรือไม่ก็ควรคิดดู

จากความเชื่อถือของคนโบราณ จะเห็นได้ว่าการกระทำของมนุษย์ไม่ว่าดีหรือชั่ว หาได้รอดพ้นจากสายตาสวรรค์ไม่ แม้บางคนอาจจะคิดว่า กรรมชั่วทำในที่ลับตาคนอื่น ก็ไม่ต้องถูกลงโทษ แต่สวรรค์จะลงโทษท่าน ให้ต้องเป็นคนไร้ความสุข เพราะน้ำมีอยู่ทั่วไปทุกที่ในโลก ท่านอาจจะแย้งว่าหากไปทำบนยอดเขาที่หาแม่น้ำลำห้วยไม่ได้ล่ะ สวรรค์ก็จะรู้เห็นอย่างไร ? นั่นก็เพราะท่านลืมไปว่า ในร่างกายของท่านมีน้ำปรุงผสมอยู่ส่วนหนึ่ง แล้วท่านจะหนีสายตาสวรรค์พ้นละหรือ ? แม้การทำดีก็เช่นกัน อย่าน้อยใจว่าคนอื่นไม่เห็น ทำไปเถิดสวรรค์มองท่านอยู่ตลอดเวลา

ข้อเท็จจริงในสภาวะของน้ำ หรือในแง่วิทยาศาสตร์ให้คติแก่เราในการเตือนให้เราใช้น้ำใจ เพื่อสมานชีวิตให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวเหมือนธรรมชาติของน้ำรวมตัวมันเอง และหลอมหล่อสิ่งที่เคียงข้างและผสมผนึกสิ่งต่าง ๆ ให้แน่นแฟ้นมั่นคงและเยือกเย็นในความเชื่อถือของคนแต่ก่อน ที่เป็นจินตนิยายให้คติแก่เราในด้านเป็นอนุสสติ ให้เกิดหิริโอตตัปปะ อายชั่ว กลัวบาป ฉะนั้น จึงนับว่าน้ำให้ธรรมคติแก่ชีวิตอยู่ตลอดเวลา ท่านผู้อ่าน อย่าให้น้ำให้ความเย็นเพียงภายนอก

เลย จงเผยหัวใจให้น้ำประสาทความเย็นแก่ดวงใจท่านด้วยเถิด ชีวิตจะดำเนินไปอย่างมั่นคง สงบเย็น เสมือนลูกที่อยู่ในอ้อมกอดของแม่ตลอดเวลา.

สิริในเรือน

ท่านเป็นชาวบ้านหรือ ? แล้วท่านมีบ้านหรือยัง ? แต่ข้าพเจ้าก็ต้องขอเรียกท่านว่า "ชาวบ้าน" เรียกเหมือนผู้มีบ้านแล้ว เพราะรู้อยู่นี่นาว่าท่านกำลังคิดจะมีอยู่ทุกลมหายใจ ตรงใจดำละซี ถ้าเช่นนั้นเรามาคุยกันเรื่องบ้านคงจะเพลินดี ข้าพเจ้านะหรือ ? ไม่มีบ้านดอกแต่ก็มาจากบ้านเหมือนกัน พอจะคุยกับท่านรู้เรื่อง และไม่ชวนท่านให้เบื่อความเป็นชาวบ้านแน่ ๆ

นกยังมีรัง ปลายังมีหนอง เสือยังมีถ้ำ ฤๅษีก็ยังอาศัยอาศรม แล้วเรื่องอะไรคนจะเบื่อบ้านในเมื่อบ้านสร้างยากกว่ารังนก แพงกว่าถ้ำเสือ และสิ้นเปลืองมากกว่ากุฏิตาฤๅษีมากนัก ควรที่จะพิทักษ์รักษามันให้สมกับสภาพบ้านจะถูกต้องกว่า มาคุยกันตามประสาคนยังไม่เบื่อบ้านว่าจะทำอย่างไรจึงจะให้บ้าน ทั้งที่สร้างไว้แล้ว และกำลังคิดจะสร้างเป็นที่พำนักอาศัยได้สุขสมดังใจปรารถนา มันไม่ใช่เรื่องง่ายนะท่าน อย่าเดาเอาว่าเมื่อมีบ้าน สุขก็มีเอง เพราะเคยพบบ้านบางหลัง ราวกับวิมานเทวดา มีราคาแสนจะแพง เจ้าของวิมานกลับเป็นผู้มีอารมณ์ขุ่นมัว นั่งนอนไม่เป็นสุข คฤหาสน์บางหลัง เจ้าของสู้สละทุกวิถีทางเพื่อจะให้สำเร็จขึ้นมา แต่กลับปรากฏว่า เสร็จแล้วตนเองไม่ได้นั่ง

ได้นอน กลายเป็นอื่นไป ช่างตรงกับคำตรัสของพระพุทธเจ้าเสียจริง ทรงตรัสว่า "ทุราวาสา ฆรา ทุกฺขา เรือนที่ครองไม่ดีก็มีทุกข์"

จริงอยู่ละ ทุกข์ของชาวบ้าน ความสำคัญก็อยู่ที่ไม่มีเรือนจะครอง หรือเรือนที่ครองอยู่แล้วนั้น มันเล็ก คับแคบ ไม่พอกับความต้องการ เป็นหน้าที่ที่จะต้องแสวงหาและขยับขยายดังที่ทำกันอยู่แล้ว แต่ทว่าเมื่อครองไม่ดี บ้านเรือนก็ให้ความสุขไม่ได้ ฉะนั้นวิธีการที่จะครองเรือนจึงเป็นปัญหาสำคัญมาก วิธีการที่จะกล่าวถึงนี้ ไม่ใช่วิธีการสร้างหรือเสนอแบบแปลน แต่เป็นวิธีการสร้างเสกบรรยากาศในบ้านภายในร่มเงาชายคาเรือนของท่าน

บรรยากาศในเรือนที่สำคัญประการแรก ก็คือร่มเงา, คุ้มแดดคุ้มฝน กันร้อนกันหนาวได้ แต่ข้อควรคำนึงก็คือ ต้องเป็นร่มเงาที่เกิดจากส่วนประกอบ ที่มาจากความสุจริต ซึ่งจะทำให้ท่านอยู่ภายใต้ร่มเงาของธรรมทั้งกายและใจ หากเป็นร่มเงาที่เกิดจากวัตถุที่หามาด้วยวิธีผิดธรรมแล้ว ท่านก็จะได้รับความคุ้มกันแต่เพียงส่วนกายเท่านั้น เพราะอะไรนะหรือ ? ก็เพราะปีศาจแห่งความทุจริตมันจะตามหลอกหลอนรังควานความสงบสุขแห่งจิตใจของท่าน และพลอยทำให้สร้างเสกบรรยากาศแห่งความสุขอื่น ๆ ไม่ขึ้น เหมือนดังผัดแป้งลงบนใบหน้าที่สกปรกอยู่ด้วยเหงื่อไคลจะเกิดเสน่ห์ได้ไฉน ควรคำนึงไว้

อยู่เรือนแคบยังดีไม่มีทุกข์ ดีกว่าคุกตะรางที่กว้างใหญ่
จนก็มีศีลธรรมประจำใจ มีหวังได้สุขาไม่ราคี

อันร่มเงาชายเรือนเหมือนสวรรค์ ต้องเสกสรรให้บริสุทธิ์ศรี
จะอยู่สุขทุกทิวาและราตรี ก็ต้องมีสิริประจำเรือน

ต่างว่า ร่มเงาเรือนของท่าน เกิดจากสิ่งประกอบอันสุจริต หรือรับเช่ารับซื้อมาด้วยทรัพย์อันบริสุทธิ์แล้ว ยังเหลืออยู่แต่จะเสกสรรบรรยากาศที่เป็นสิริลงไป เหมือนจะผัดแป้งพรมน้ำหอมลงใบหน้าและเรือนกายที่ไร้มลทินฉะนั้น แต่ท่านทราบแล้วหรือสิรินั้นคืออะไร ?

มีคำพระดำรัสไว้ว่า "สิริ โภคานมาสโย สิริ คือมิ่งขวัญ เป็นที่มานอนแห่งโภคะ" มิ่งขวัญ ก็ได้แก่พลังอำนาจอันศักดิ์สิทธิ์ ที่จะดึงดูดปัจจัยแห่งความชื่นชอบสุขสันต์ให้เกิด และปัจจัยแห่งความชื่นชอบสุขสันต์ ก็คือโภคะอันเป็นผลโดยเฉพาะที่เกิดสิริเท่านั้น และโภคะก็คือทรัพย์เครื่องจับจ่ายบำรุงชีพ สิริ เมื่อกล่าวโดยหลักธรรมก็ได้แก่มงคล คือเหตุแห่งความเจริญ ใช้ร่วมกันตามภาษานิยม ว่า สิริมงคล ตรงกันข้ามกับกาลกิณีหรือเสนียดจัญไร หมายถึงนิมิตแห่งความเสื่อมหายนะ ฉะนั้น การที่จะเสกสรรบรรยากาศสิริมงคลแห่งความสุขความเจริญขึ้นในร่มเงาเรือน ก็จำต้องกำจัดเสนียดจัญไรหรือกาลกิณีเหตุแห่งความวิบัติหายนะไปด้วย โดยใจความก็คือไม่ทำความชั่ว ทำแต่ความดีในบ้านเรือนของท่าน

ท่านควรสำนึกไว้เสมอว่า บ้านเรือนของท่าน เป็นสถานอันศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่สถิตของความสุข ควรจะเป็นที่พำนักอาศัยที่ให้ความเกษมสำราญโดยส่วนเดียว ไม่ว่าจะนั่งเดินยืนนอน ควรจะมีความแจ่มใส

ทุกอิริยาบถ ฉะนั้น จึงควรระวังสังวรมิให้สมาชิกที่ร่วมชายคาเรือน ทำชั่ว พูดชั่วขึ้นได้ ถ้าท่านเป็นผู้มีอำนาจในบ้านก็ต้องคอยตักเตือน คนภายใต้การปกครอง เช่นลูกหลานวัยรุ่น พี่น้องวงศ์ญาติ ให้เขาตระหนักถึงความสำคัญของบ้านเรือน ให้ช่วยกันคารวะประหนึ่งเป็นสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ ทางกายก็เว้นพฤติการณ์อันต่ำทราม เช่น ก่อกรรมนอกจารีตผิดประเพณี โหดร้ายทารุณและมือไวใจเร็วภายในบ้าน ทางวาจาก็อย่าให้มีเสียงอัปมงคล เช่นถ้อยคำหยาบคายทะเลาะวิวาท ด่าทอกัน ส่อเสียดหลอกลวงกัน โดยเฉพาะคำหยาบคายให้ระวังจงหนัก บอกให้เขารู้ว่าบ้านเรือนที่ร่วมกันอาศัยอยู่นี้ ราคาแสนจะแพง กว่าจะสำเร็จเป็นหลังขึ้นมาได้ ต้องยากลำบากนัก ถ้าไปประกอบกรรมที่ชั่วช้าน่าอัปยศบัดสีขึ้น ก็เท่ากับทำลายบ้านเรือนให้พินาศ ต้องแปรสภาพเป็นรังเสนียดหรือขุมนรก เพราะความชั่วของคนอาศัย ถ้าอดไม่ไหวก็ให้ไปบัดสีกันนอกบ้าน ไปด่ากันนอกเรือน โน่น..กลางถนนอันเป็นที่สาธารณะโน่น จะประพฤติสาธารณ์กันยังไงก็เชิญ แต่ในร่มเงาเรือนนี้ขอเสียที แล้วก็อย่าดีแต่เตือนคนอื่นล่ะ ตัวเองก็ต้องระวังไว้ เพราะตัวอย่างนั้นน้ำหนักดีกว่าคำพูดเป็นไหน ๆ เดี๋ยวเด็ก ๆ มันจะร้องละครว่า " ว่าแต่เขาอิเหนาเป็นเอง " จะอายทารก

ผีเรือนกาลีผีบ้าซ้ำส่ง ผีดอยผีดงก็พากันเฉือน
จะพาหมองมัวไปทั้งครัวเรือน มีแต่บ้าเบื่อนอัปมงคล

อ่านคำกลอนนี้แล้ว ทบทวนไตร่ตรองน้อมเข้ามาสู่ความสำนึก

ให้ได้ รับรองว่าจะเป็น " นะ " บ้ำเสนียดในเรือนได้ชงัดนัก

เมื่อท่านสร้างบ้านเรือนเสร็จ ท่านก็เป็นสุขใจแช่มชื่นปลอดโปร่ง เกิดความรักบ้าน จึงประพรมเสน่ห์ให้เกิดขึ้น ที่ฝาเรือนผนังตึก มีรูปภาพสวย ๆ งาม ๆ ติดไว้ ช่องหน้าต่างก็มีบังตารูปลายที่วิจิตร เครื่องเฟอร์นิเจอร์ที่มีความหมายมากกว่าจะอำนวยความสะดวก เพราะต้องการให้เครื่องประดับตกแต่งจุ๋มจิ๋มเหล่านี้ บันดาลความสุข ความชื่นชมยินดีให้ มองไปทางไหน ก็พบแต่สิ่งเจริญตาเจริญใจ เป็นสิ่งสมควรแล้ว สิ่งเหล่านี้นับได้ว่าเป็นอาภรณ์ที่ให้ความสง่างามแก่เรือน แต่อาภรณ์อีกชนิดหนึ่งท่านอย่าลืม คือการประพฤติปฏิบัติของผู้อยู่ร่วมชายคาเรือน เป็นอาภรณ์ที่ก่อให้เกิดความเบิกบานที่วิเศษ เสียงหัวเราะเสียงพูดจาปราศรัยต่อกันที่มีลีลานิ่มนวลอ่อนหวาน จริตกิริยาที่นอบน้อมอ่อนโยน ผูกรัดมัดใจของกันและกัน เอื้อเฟื้อสงเคราะห์ตามควรแก่ฐานะ พยายามเตือนให้ทุกคนสร้างความดีในเรือน และถือว่าเป็นภาระที่จะต้องกระทำ แสดงความรักบ้านถนอมเรือนด้วยความดี ทั้งพูดดีทำดีและนึกคิดดี

ข้าพเจ้าใคร่ออกความเห็นไว้ในบรรยายนี้สักข้อหนึ่ง เกี่ยวแก่ขนบธรรมเนียมทางศาสนาในบ้าน บ้านของชาวพุทธทุกบ้านควรมีพระพุทธรูปไว้บูชา โดยถือว่าเป็นมิ่งขวัญของบ้านเรือน เพื่อเตือนใจให้ผู้อยู่อาศัย เกิดอนุสสติระลึกถึงคุณธรรมความดี เพราะตามปรกติพระพุทธเจ้าเสด็จประทับที่ไหน ที่นั้นมีแต่สิริมงคล ไม่มีความทุกข์

ความวุ่นวาย มีแต่กำจัดความทุกข์ให้สิ้นไป เกิดเป็นความสว่าง สะอาด สงบ ฉะนั้น ท่านผู้มีฐานะพอจะสร้างห้องพระได้ก็ยิ่งดี หรือไม่อยู่ในฐานะจะทำเช่นนั้นก็สร้างเป็นหิ้งไว้ในตำแหน่งที่เหมาะสม มีสิ่งสักการบูชา กระถางธูป เชิงเทียน แจกันดอกไม้ ระวังอย่าปล่อยให้สกปรกรกรุงรัง เป็นชุมขยะหยากไย่ ทำสะอาดไว้เป็นนิจ ข้อนี้ขอเสนอว่าตำแหน่งที่ประดิษฐานพระ ควรเป็นในที่ที่จะทำให้เห็นง่าย เห็นได้หลายด้าน เพื่อใจจะได้สัมผัสคุณพระอยู่เสมอ หรือห้องรับแขกมีพระประดิษฐานก็น่าจะเหมาะ เพราะจะเป็นทางบังคับให้เอาใจใส่ในเรื่องเครื่องบูชาไปด้วย ทั้งจะเป็นทางป้องกันมิให้แขกผู้ไปมาหาสู่ มาชักพาไปในทางไม่ดีไม่งาม คนเรานั้นถ้าไม่อายคนก็ควรอายสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ถ้าไม่อายทั้งคนทั้งพระเสียแล้ว ก็อย่าหวังเลยว่าจะเกิดสิริมิ่งขวัญแก่ตนและครัวเรือน ชีวิตก็นับแต่จะตกถลำลงสู่ความมืด อย่างขาดสิ่งพยุงต้านทาน จะต้องเป็นคนอาภัพอยู่ตลอดชาติ พระเท่านั้นที่จะคอยช่วย แต่ก็ต้องบูชาท่าน ด้วยการปฏิบัติตนตามแนวคำสอน ที่มีเป็นหลักว่า "ทำความดีหนีความชั่ว ไม่หมองมัวตลอดชาติ"

อนึ่ง ณ ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปนั้น นอกจากสิ่งสักการบูชาที่สวยงาม อันจะสะท้อนจิตใจผู้กราบไหว้ให้แช่มชื่นเบิกบานแล้ว ก็ไม่ควรจะมีสิ่งอื่นรวมอยู่ด้วย แม้จะเป็นสิ่งที่เราเคารพเทิดทูน เช่นโกศอัฏฐิ (กระดูก) ของมารดาบิดา ฯ ควรจะบูชาต่างหาก ต้องถือเสมือนว่า มีพระพุทธเจ้ามาประทับประจำเรือนอยู่จริง ๆ พระองค์เป็นผู้มี

พระคุณสูงสุด ใคร ๆ ก็ไม่ควรนั่งร่วมที่ อีกประการหนึ่งในห้องพระ (รวมทั้งหิ้ง) ไม่ควรจะมีวัตถุอันเป็นมลทินต่อจิตใจปนอยู่ด้วย เช่น รูปภาพ หรือภาพปฏิทินที่เปลือยซึ่งนิยมกันว่าเป็นศิลปะ เครื่องประหาร เช่นอาวุธปืน หอกดาบ เครื่องดื่มย้อมใจทำลายสติสัมปชัญญะ เช่น สุรานานาชนิด ที่ชอบโชว์ไว้ในตู้รับแขก ถือกันว่าเป็นสิ่งแสดงฐานะ และรสนิยมว่าทันสมัย เพราะสิ่งเหล่านี้จะเป็นเครื่องสะท้อนอารมณ์คน ให้กำเริบไปในทางผิดธรรม ชักนำกระแสจิตเข้าสู่อันตรายโดยไม่รู้ตัว ปลุกเสกสิริในบ้านเรือนไม่ขึ้น

กิจที่พึงปฏิบัติต่อพระ ก็คือการกราบไหว้บูชา ผู้ใหญ่ควรจะได้สั่งสอนอบรมลูกหลานเด็ก ๆ ให้มีความเข้าใจถึงคุณพระ และสิ่งที่มีคุณอื่น ๆ เช่นคุณบิดามารดา คุณครูบาอาจารย์ สอนให้แสดงเคารพสักวันละครั้งเป็นอย่างน้อย คือก่อนนอน ก็กราบหมอน ๕ ครั้ง (คาถากราบหมอน คำแผ่เมตตาพิมพ์ไว้ท้ายบท) แต่ควรจะได้ฝึกสอนการสวดมนต์ สรรเสริญพระรัตนตรัย (อิติปิโส ภควา ฯ สฺวากฺขาโต สุปฏิปนฺโน) ให้ติดเป็นนิสัย การปลูกฝังนิสัยเด็กที่มีผลดีที่สุด ก็คือตัวอย่างที่ผู้ใหญ่ทำให้เห็น ท่านรักลูกรักเด็กของท่าน ท่านก็ต้องให้ตัวอย่างที่ดีแก่เขา สร้างแบบพิมพ์หล่อหลอมอุปนิสัยเขา คือตัวท่านเอง นั่นแหละสำคัญ อย่าให้เข้าทำนองแม่ปูสอนลูกให้เดินตรง ๆ ส่วนตนเองเดินตรงไม่เป็น เดี๋ยวจะกลายเป็น "แสดงชาโดว์ให้โคฟัง" เหนื่อยเปล่า...

ทั้งหมดนี้เป็นการแนะแนวความคิดและกิจที่ควรปฏิบัติ เกี่ยวแก่การครองเรือนให้เกิดสิริคิดว่าคงไม่ทำให้ท่านเสียเวลา เมื่อท่านประพฤติปฏิบัติตามนี้ ไม่น่าจะสงสัยเลยว่าท่านจะขาดสิริในเรือน และสิริก็จะดึงดูดความเจริญมาสู่ท่าน มาอยู่กับท่านตลอดชีพ สมกับคำพระที่ว่า สิริคือมิ่งขวัญเป็นที่มานอนแห่งโภคะ ที่ว่ามานอน ก็คือ มานอนอยู่นานไม่ด่วนจากโชคลาภบางอย่าง มันมาหาเราเหมือนจะหลอกหลอนให้ช้ำใจคืออยู่ชั่วแวบเดียวเหมือนแขกธุระร้อน บางอย่างพอจะช่วยให้ชื่นอกชื่นใจชั่วคราวแล้วก็วิบัติอันตรธาน เหมือนญาติมิตรมาสู่เรือน ได้วิสาสะกันพอมีสุขแล้ว เขาก็ลาจากเราอีก บางชนิดอยู่กับเราตลอดไป มาเกื้อกูลความสุขให้เราชั่วชีวิต เหมือนคนรักสนิทที่มาไม่เพียงแต่ยืน ๆ นั่ง ๆ แล้วก็ลา แต่เขามากินด้วยนอนด้วย มาเป็นสมบัติของเรา มาเพื่อความสุขของเรา รายหลังนี่แหละที่มาเพราะสิริ เหตุนี้สิริจึงเป็นเหตุแห่งสุขที่จีรังยั่งยืน และชาวบ้านชาวเรือนควรจะเสกสร้างขึ้นเพื่อชีวิตท่านบ้านเรือนของท่าน จะได้บรรลุถึงจุดปรารถนาตามวิสัยของผู้ครองเรือน

มนต์ประจำเรือน

ก่อนพักผ่อนเข้าสู่ที่นอนอันแสนสำราญ ท่านควรมองดูพระและไหว้บูชา ถ้ามีลูกหลานท่านก็สอนให้เธอปฏิบัติ เริ่มด้วยถวายสิ่งสักการบูชาดอกไม้ ธูปเทียน หรือประนมมือสิบนิ้ว ต่างสิ่งสักการะแล้วก็เปล่งเสียงท่านั่งเทพประนมคุกเข่า

คำบูชา

อิมินา สักกาเรนะ พุทธัญจะ ธัมมัญจะ สังฆัญจะ อะภิปูชะยามิ
ข้าพเจ้าขอบูชาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ด้วยเครื่องสักการะนี้
(ยกมือขึ้นพนมจดหน้าผาก)

พุทธะปูชา มะหาเตชะวันโต ธัมมะปูชา มะหัปปัญโญ
สังฆะปูชา มะหาโภคะวะโห
พุทโธ โลเก อะนุตตะโร

บทนมัสการ

อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภะคะวา พุทธัง ภะคะวันตัง อะภิวาเทมิ (กราบ)
สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม ธัมมัง นะมัสสามิ (กราบ)
สุปฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ สังฆัง นะมามิ (กราบ)

จากนั้นมานั่งพับเพียบ สวดมนต์เริ่มแต่

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ (สามจบ)

ต่อแต่นี้ไปท่านท่องจำบทสวดมนต์บทไหนได้ ก็สวดภาวนาไป แต่บทที่ไม่ควรขาดก็คือ บทสดุดีพระรัตนตรัย พุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ (อิติปิโส ภควา ฯ สวากขาโต ฯ สุปะฏิปันโน ฯ)

เมื่อเสร็จแล้วก็นั่งสงบสำรวมจิตให้เป็นสมาธิ แล้วก็ค่อย ๆ ขยายมโนภาพน้อมนึกแผ่ส่วนบุญแผ่ความหวังดี ความสุขความเจริญ เริ่มไปแต่ตนเอง คนใกล้ชิดและญาติมิตรผู้มีพระคุณผู้ล่วงลับไปแล้ว ตลอดทั้งเทพยดาอารักษ์ ผู้คุ้มครองพระบวรพุทธศาสนา กว้างไปถึงบรรดา

สรรพสัตว์อย่างไร้ขอบเขต ไม่จำกัดประมาณ แล้วก็สวดคำกรวดน้ำเท่าที่ท่านจำไว้ได้ ถ้ายังไม่มีคำกรวดน้ำ ท่านก็ท่องบทต่อไปนี้ไว้ใช้สอนลูกหลาน

อิมินา ปุญญะกัมเมนะ กะเตนะ สัพพะปาณีนัง

ปุพพะการีนัง ญาตีนัง มิตตานัง ปัตติ เม สิยา

คำแปล ด้วยผลบุญที่ข้าพเจ้าทำครั้งนี้ ขอส่วนบุญพึงมีแก่ข้าพเจ้าแก่บุพพการีชน แก่ญาติมิตรทั้งหลายของข้าพเจ้า ตลอดถึงสัตว์ทั้งปวงด้วยเทอญ

เมื่อเสร็จกิจก่อนจะลุกจากที่เข้านอนก็กราบสามครั้ง และเมื่อถึงที่นอนก่อนจะล้มตัวนอนศีรษะถึงหมอนก็กราบอีกห้าครั้ง ภาวนาดังนี้

(บทสวดมนต์ก่อนนอน กราบหมอนห้าครั้ง)

วันทามิ สะระณัง โลเก ปาณินัง ระตะนัตตะยัง

มาตะรัง ปิตะรัง เสฏฐัง อาจะริยัง คุณุตตะรัง

ตันเตชะสานุภาเวนะ สัพพะโสตถี ภะวันตุ เม

ภะยะโรคะวินิมุตโต วุฑฒิง ปัสสามิ สัพพะทา

คำแปล ข้าพเจ้าขอนมัสการคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ขอกราบไหว้คุณมารดาบิดาอันประเสริฐ กราบไหว้คุณครูบาอาจารย์ ด้วยเดชานุภาพแห่งนมัสการนี้ ขอให้ข้าพเจ้าพ้นภัย ปราศจากโรค มีแต่ความสุขสวัสดีและความเจริญทุกเมื่อเทอญ

กราบครั้งที่หนึ่ง จิตรำพึงถึงพระพุทธ
กราบครั้งที่สอง จิตยึดหน่วงพระธรรม
กราบครั้งที่สาม จิตนำถึงพระสงฆ์
กราบครั้งที่สี่ จิตจำนงถึงพ่อแม่
กราบครั้งที่ห้า จิตแผ่ถึงครูอาจารย์
นอนเป็นสุขแล ฯ

ท่านหวังสวัสดิ์พิพัฒนมงคลในเรือน ข้อคิดและกิจควรทำที่กล่าวไว้นี้จะนำท่านไปสู่ความสำเร็จผลสมปรารถนา แต่อย่างไรก็ตาม ควรสังวรให้จงหนัก ภายในร่มเงาชายเรือนของท่าน อย่าให้การทำการพูดและดำริจิตคิดไปในทางไม่ดี ถ้าไม่มีใครมาชวนท่านคุยเรื่องที่ออกนอกทางแห่งศีลธรรม เป็นผู้ที่ท่านเกรงใจ ก็หาทางออกด้วยวิธีบอกให้เขาจุดธูปบูชาพระเสีย การแนะนำของท่านจะเป็นนิมิตบอกให้เขารู้เอง แล้วท่านก็จะปลอดภัย จากคำชักจูงที่เป็นโทษ

อนึ่ง คำพระที่ต้องท่อง ต้องจำไว้ปฏิบัติ เจริญภาวนาในเรือน อย่าพึงเห็นว่าเป็นเรื่องยาก เพราะในคำพระนั้น ขณะที่ท่านท่อง ก็เกิดเป็นสิริแก่ใจท่านแล้ว ขณะที่ท่องนั้นท่านจะต้องใช้อำนาจจิตที่เป็นสมาธิเพื่อให้จดจำได้ ฉะนั้น การท่องคำพระจึงเป็นการเจริญสมาธิจิตอย่างหนึ่ง เป็นอุบายสร้างพลังจิตของท่าน จึงเป็นจิตที่จะนำไปสู่ความงอกงามจำเริญโดยส่วนเดียว.

โทรทัศน์เทศนา เรื่องสงเคราะห์บุตร

แสดงแพร่ภาพช่อง ๔ ถ่ายทอดกระจายเสียงวิทยุ ท.ท.ท.

วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๐๙ เวลา ๑๗.๐๕ น.

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

ปุตฺตทารสฺส สงฺคโห เอตมฺมงฺคลมุตฺตมนฺติ

บัดนี้ จักได้แสดงพระธรรมเทศนา ตามแนวคำสอนขององค์สมเด็จพระชินวรพุทธเจ้า ซึ่งปรากฏอยู่ในพระบาลีมงคลสูตร ว่าด้วยเหตุแห่งความเจริญของชีวิต ๓๘ ประการ สำหรับบรรยายนี้ จะขอยกแสดงตอนที่ ๑๒ ขยายความตามอุทเทสที่อัญเชิญขึ้นไว้ ณ เบื้องต้น ซึ่งแปลเป็นใจความว่า การสงเคราะห์บุตร เป็นมงคลอันสูงสุดดังนี้ เพื่อเป็นเครื่องชี้ให้เห็นภาระของบรรดาท่านพ่อท่านแม่ทั้งหลาย และจะได้นำไปปฏิบัติให้เกิดสิริมงคลแก่ฐานะของตน ๆ ตามควรแก่เวลา เคยได้ยินคำพูดน่าคิดประโยคหนึ่งว่า คนเราเกิดมาได้อัตภาพเป็นหญิงเป็นชาย จะมีความหมายก็อยู่ที่ความเป็นสามีภรรยา แต่จะสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อได้เป็นพ่อเป็นแม่ โดยใจความกลับกัน ก็หมายถึงว่า ความสมบูรณ์แห่งชีวิตของหญิงของชายจะมีได้ ก็เพราะอาศัยบุตรธิดาเป็นส่วนประกอบที่สำคัญ ถ้าขาดลูกเสียแล้ว ความเป็นพ่อเป็นแม่ก็ไม่ปรากฏ แต่ว่าลูกที่ทำความเป็นพ่อเป็นแม่ให้ปรากฏขึ้นมานั้น ช่วยให้

ชีวิตพ่อแม่มีความสุขความสมบูรณ์ขึ้นได้โดยส่วนเดียวหรือ ? เหตุที่มีตัวอย่างให้เห็นอยู่ว่า ความสุขสมบูรณ์แห่งชีวิตท่านพ่อท่านแม่ต้องเว้า ๆ แหว่ง ๆ ไป เพราะลูกของตนก็ยังมีอยู่อีกมาก และทั้ง ๆ ที่ความสุขของตนต้องสูญเสียไป แต่พ่อแม่ก็ตัดไม่ขาด เพราะอาศัยความรักเป็นสายสัมพันธ์ที่เหนียวแน่น ดีชั่วก็ลูก ผิดถูกก็เลือด จะเฉือนจะเชือดมิใช่จะง่าย หรือยามลูกทุกข์ระทม พ่อแม่ก็ตรมใจแทน ยามลูกสุขพ่อแม่ก็แสนจะชื่นอุรา เมื่อว่าเฉพาะความรักแล้ว สุดที่รักที่ถัดไปจากตนเองก็คือลูกผู้สูงศักดิ์ ในสมัยพุทธกาลท่านหนึ่งก็เคยนำเสนอกราบทูลพระพุทธเจ้าว่า นตฺถิ ปุตฺตสมํ เปมํ ความรักเสมอด้วยลูกไม่มี แม้พระพุทธองค์จะตรัสเป็นเชิงค้านว่า นตฺถิ อตฺตสมํ เปมํ ความรักเสมอด้วยตนไม่มีก็ตาม แต่เมื่อกล่าวในแง่ของความผูกพันซึ่งกันและกันแล้ว ก็เป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่ไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน เพราะความสุขของตนจึงรักษาลูก และก็เพราะความสุขของลูกจึงรักษาตน ถ้าทำร้ายตนก็เหมือนทำร้ายลูก ถ้าลูกประสพอันตราย ก็เท่ากับประทุษร้ายตนด้วย อันว่ารักลูกนั้นไม่มีสิ่งใดเสมอ เหมือนรักตามวิสัยสามีภรรยาแม้จะมีอานุภาพมาก แต่เมื่อมีวันรักแล้วก็มีวันร้าง เหินห่างเปลี่ยนรักใหม่ได้ ส่วนรักลูก เป็นรักที่ไม่รู้จักร้าง โลกก็ไม่รับรู้ กฎหมายก็ไม่รับรองการหย่าร้างระหว่างพ่อแม่กับลูก เหตุนี้ ท่านจึงเปรียบลูกไว้ว่าเสมือนแก้วตาของพ่อแม่ เป็นแก้วตาอยู่ตราบเท่าปิดตาตาย และขณะที่ตายังไม่ปิด ตาพ่อตาแม่ก็ให้มีอันเป็นไปต่าง ๆ ตามอาการดีชั่ว

ของลูก ถ้าลูกมีความสุขความเจริญ มีสง่าราศี ความดีของลูก ก็ช่วยให้แก้วตาพ่อแม่แจ่มสว่าง เป็นดวงตาที่ประดับใบหน้าให้มีสง่าราศี และก็ลูกอีกน่ะแหละ ที่ทำให้พ่อแม่ตาแฉะตามัวไปได้ เมื่อมีทุกข์ หรือทำตนเป็นคนพาล หน้าพ่อหน้าแม่ก็สิ้นสิริโฉมไร้สง่า มองหน้าเพื่อนมนุษย์ไม่สนิท ต้องหลบตาผู้อื่นเพราะความเสื่อมเสียของลูก ถูกทั้งขื่นทั้งล่อง ยิ่งกว่านั้น ถ้าลูกดีมีความสุข พ่อแม่ก็หลับตาตาย ถ้าลูกชั่วเลวร้าย พ่อแม่ก็ตายตาไม่หลับ ดังที่ทราบซึ้งกันอยู่แล้ว ในหัวอกของท่านพ่อท่านแม่ทั้งหลาย ประเภทของบุตรในพระบาลีท่านแบ่งไว้เป็น ๓ คือ ๑. อวชาตบุตร บุตรที่ต่ำกว่าตระกูล ได้แก่ชนิดแก้วตาแฉะนั่นเอง ๒. อนุชาตบุตร บุตรที่เสมอด้วยตระกูล หมายถึงลูกที่รักษาวงศ์ทรงตระกูลไว้เท่าเดิม ประเภทนี้ ได้แก่แก้วตาธรรมดา ๓. อภิชาตบุตร บุตรที่ยิ่งกว่าตระกูล หมายถึงลูกที่ดี เชิดชูหน้าพ่อแม่และวงศ์ตระกูล ได้แก่แก้วตาที่เสริมเสน่ห์ให้แก่ใบหน้านั่นเอง ว่าถึงความปรารถนาของพ่อแม่แล้ว ก็ตั้งความปรารถนาไว้เหมือนกันว่า เมื่อแก่เฒ่าหมายเจ้าเฝ้ารับใช้ ยามป่วยไข้หมายเจ้าเฝ้ารักษา ยามเมื่อถึงวันตายวายชีวาหวังลูกช่วยปิดตาเมื่อสิ้นใจ คือได้แก่ประเภทอนุชาตบุตร บุตรเสมอตระกูล และอภิชาตบุตร บุตรที่ยิ่งกว่าตระกูล ส่วนลูกประเภทแก้วตาแฉะหรืออวชาตบุตรนี้ ไม่มีท่านพ่อท่านแม่ที่ไหนจะขอพบเห็น เมื่อเป็นเช่นนี้ จะปฏิบัติอย่างไร จึงได้ลูกที่ถูกใจห่างไกลจากลูกที่ผูกคอมรณา คือทำอย่างไร ? จึงจะได้บุตรที่เป็นมงคล เหตุนี้

ภารกิจของพ่อแม่ จึงมิเพียงแต่ทำให้ลูกเกิดขึ้นมาเท่านั้น ท่านผู้รู้ท่านหนึ่งกล่าวไว้ในบทความธรรมะว่า เป็นพ่อแม่อย่างอื่นที่เขาไม่ใช่คนน่ะดู ๆ ก็ดีอย่างหนึ่ง ไม่ต้องรับผิดชอบอะไรมาก เพียงแต่ให้เป็นตัวเป็นตนขึ้นมา ให้ดูดนมบ้าง พอปีกกล้าขาแข็ง ก็ต่างเป็นต่างไป ไปดีไปเลวอย่างไรก็ช่าง หมดหน้าที่แล้ว และเมื่อเขาไปแล้ว ตนเองผู้เป็นพ่อเป็นแม่น่ะ ก็ไม่ต้องห่วงต้องคอยว่า ลูกพรรณยังงั้น เขาจะกลับมาเอาใจดูหูใส่ ถึงคราวไข้คราวตาย ก็ไข้เอาเองตายเอาเองซิแต่นั่น มันเป็นเรื่องของพวกนั้นเขา ส่วนเราซึ่งได้นามว่ามนุษย์ก้าวไกลออกมาจากฝูงสัตว์มากแล้ว จึงมีกิจที่จะต้องประพฤติปฏิบัติต่อกัน เพื่อป้องกันศักดิ์ศรีของมนุษยชาติ มิให้ย้อนกลับไปสู่ยุคมืดอีก และกิจของพ่อแม่มนุษย์ พระพุทธเจ้าก็ทรงวางไว้เป็นหลักธรรม คือ ปุตตสังคหะ การสงเคราะห์บุตร และบุตรที่ได้รับการสงเคราะห์เลี้ยงดูอย่างถูกต้อง จะเป็นอุดมมงคลแก่พ่อแม่และวงศาคณาญาติ และตรัสถึงความสำคัญของบุตรไว้ว่า วตฺถุ ปุตฺโต มนุสฺสานํ บุตรเป็นที่ตั้งของมนุษย์ทั้งหลาย หมายความว่า มนุษย์จะทรงสภาพเป็นมนุษย์ที่ตั้งสำคัญก็อยู่ที่การสงเคราะห์เลี้ยงลูกให้ถูกทางแห่งมนุษย์ หน้าที่ของบิดามารดาที่ทรงตรัสเป็นหลักไว้ ปรากฏอยู่ในสิงคาโลวาทสูตร มี ๕ ประการ คือ สอนให้ละชั่ว ๑ สอนให้ทำดี ๑ ให้ศึกษาเล่าเรียนวิทยาความรู้ ๑ สร้างหลักฐานทางเศรษฐกิจไว้ ๑ หาคู่ครองที่ควรกันให้ ๑ เมื่อจะกล่าวโดยสรุป เพื่อให้เหมาะบรรยายในเวลาอันสั้นนี้ ก็สรุปได้

หลักสำคัญสองประการ คือการสงเคราะห์ด้วยกิจภายนอก ๑ กับการสงเคราะห์ด้วยกิจภายในอีก ๑ การบำรุงเลี้ยงดูนั้น ก็มุ่งความเจริญเติบโตเป็นสำคัญ แต่การเจริญของมนุษย์นั้น ผิดแผกแตกต่างกับการเจริญของปศุสัตว์ ความเจริญของปศุสัตว์นั้น มุ่งความอ้วนพีของเนื้อหนังมังสาเป็นใหญ่ พออ้วนสมบูรณ์แล้ว ก็นับว่าบรรลุจุดหมายของการบำรุง ส่วนการเจริญของมนุษย์ มิได้วัดกันด้วยน้ำหนักหรือความอ้วนพี แต่วัดกันด้วยศีลธรรม ดูความเจริญของมนุษย์ที่การประพฤติปฏิบัติ ฉะนั้น การบำรุงบุตรจึงเป็นงานที่ละเอียด ต้องอาศัยความเอาใจใส่มาก หาไม่แล้วจะได้ความเจริญแต่เพียงน้ำหนักส่วนเดียว ผิดพลาดจากสิริมงคลอย่างน่าเสียดาย แม้การเจริญทางรูปกายจะเป็นสิ่งมีความสำคัญมากก็จริง แต่ก็เป็นสิ่งที่บรรดาท่านพ่อท่านแม่ได้บำรุงลูกของท่านอยู่ตามปกติแล้ว จะมากล่าวถึงในที่นี้ ก็จะกลายเป็นเอาน้ำมาสอนปลา เอายามาสอนหมอ ขอแต่เพียงสะกิดไว้ว่า วัตถุที่จะนำมาบำรุงบุตรนั้น จะมากจะน้อยหรือหยาบประณีตอย่างไร ก็ขอให้เป็นสิ่งบริสุทธิ์ คือได้มาด้วยความสุจริต อย่าให้ผิดศีลธรรมสัมมาชีพ เพื่อป้องกันเลือดเนื้อของบุตรสุดที่รักของท่าน มิให้แปรสภาพเป็นเลือดเนื้อของโจรปีศาจไป จะพลอยทำให้เสกสร้างสิริมงคลในชีวิตบุตรไม่ขึ้น เหมือนเสริมเสน่ห์ลงบนเรือนกายที่เป็นเสนียดจะเกิดความงามได้ไฉน การบำรุงที่เป็นแก่นสารแห่งความเจริญของมนุษย์ ก็คือบำรุงปรุงแต่งจริตนิสัยให้มีศีลมีธรรม สิ่งที่จะนำมาบำรุงในด้านนี้ ก็คือ

โอวาท คำสั่งสอน อย่าลืมว่าโอวาทของบิดามารดาเป็นอาหารจำเป็นชนิดที่ขาดไม่ได้สำหรับบุตร พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า โย จ ปุตฺตานุสาสโว บุตรที่เชื่อฟังอยู่ในโอวาทของบิดามารดา เป็นบุตรที่ประเสริฐสุด ถ้าขาดโอวาทของบิดามารดาเสียแล้ว ก็ต้องนับว่าบุตรนั้นเป็นบุตรที่อาภัพ ไม่ต่างอะไรกับคนกำพร้าน่าสงสาร มีท่านพ่อท่านแม่อยู่ไม่น้อยที่ทำตนเป็นคนอัตคัดโอวาท ไม่มีโอวาทจะสั่งสอนอบรมคุณลูก ชอบแต่จะอ้างว่าโตขึ้นก็ดีเอง ทั้งนี้ทั้งนั้นก็เพราะรัก แต่รักทำไมทำอย่างนี้? ก็เพราะในความรักนี้มีความหลง หลงตามใจหลงสงสารเป็นต้น ตัวอย่างของการหลงตามใจก็เช่น ลูกพูดคำหยาบก็หลงว่าไพเราะน่าฟัง ลูกสูบบุหรี่ก็หลงชอบว่าโก้เก๋ ลูกดื่มเหล้าก็หลงชมว่าเหมือนพ่อคอแข็งเหมือนแม่ ลูกข่มเหงรังแกเด็กอื่นได้ ก็หลงเข้าใจว่าลูกฉลาดไม่เสียเปรียบคน ฯ ตัวอย่างของการหลงสงสารนั้น โดยมากมักจะปรากฏในครอบครัวของผู้มีวาสนา เช่นลูกจะออกแรงเหนื่อยเหนื่อยอะไรสักหน่อย ก็เห็นเป็นทารุณกรรมที่ไม่สมควร ทนไม่ไหว สงสารชิงทำเสียเองหรือไม่ก็เป็นหน้าที่ของข้าทาสบริวาร ไม่เปิดโอกาสให้ลูกได้แสดงความสามารถใช้มือ ใช้เท้า ใช้สติปัญญาเลย ในที่สุดเมื่อบุญวาสนาชะตาลด ผลร้ายมาปรากฏแก่ลูกมีมือมีเท้าก็เหมือนหาไม่ ใช้ทำอะไรไม่เป็น ต้องมีสภาพเหมือนคนง่อยที่ไม่พิการ ท่านพ่อท่านแม่ทั้งหลายตรวจดูความรักของท่านซิว่า มีความหลงดังกล่าวนี้อยู่ด้วยหรือเปล่า ถ้ามีก็ขอให้เข้าใจเถิดว่า บุตรสุดที่รักของท่านกำลังลอยออกไป

จากจุดปรารถนาของท่านทุกขณะ เพราะความชั่วมันมาพรากเอาไป คติที่ว่าโตขึ้นก็ดีเอง ไม่ควรจะอยู่ในหัวใจบิดามารดา จงให้แต่รัก อย่าให้ความหลง สั่งสอนให้ละความชั่ว บอกให้ลูกรู้ว่าที่เขาเสียผู้เสียคนกันมานักต่อนักนั้น ก็เพราะความชั่ว แม้น้อยนิดก็คิดเกรง อย่าเห็นว่าไม่เป็นไร เพราะชั่วร้ายใหญ่ ๆ ก็เริ่มจากรายย่อยไปก่อน ให้สติแก่เขาให้เขารู้จักพิจารณา ความชั่วบางอย่างก็มีอำนาจยั่วยวนให้ทำ มาในรูปของความสนุกบ้าง ความเพลิดเพลินเจริญใจบ้าง นี่แหละมันเป็นวิธีของพญามารละ มันมาล่อให้หลง แล้วก็ริบเอาเป็นชีวิตจิตใจ ให้ตกเป็นทาสของความชั่วร้ายภายหลัง พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า อกตํ ทุกฺกฏํ เสยฺโย มนุษย์เอ๋ย อย่าทำเลยนะความชั่ว จะพาตัวอัปยศหมดราศี หักอารมณ์ข่มอาลัยอย่าใยดี หากจะมีมารยั่วจงกลัวเกรง เมื่อชีวิตสะอาดจากความชั่วก็เท่ากับหมดเสนียด ต่อแต่นั้นก็สอนให้ทำดี ความดีนั้นแม้จะทำยาก ก็มีผลที่ยั่งยืนชื่นใจภายหลัง ฉะนั้นท่านจึงว่าเป็นอะไรยาก ๆ มันน่าเป็น เช่นเป็นเศรษฐี เป็นผู้ดีมีเกียรติ นี่มิใช่จะเป็นกันได้ง่าย ๆ ต้องผ่าพ้นความยากมาทั้งนั้น เหตุนี้ การสอนให้ทำดีจึงเริ่มด้วยการปลูกฝังอุปนิสัยที่อดทนขึ้นก่อน ความอดทนนั้นคือความทรหดบึกบึน สามารถจะต้านทานภารกิจอันหนักได้ นี่ทนทางกาย ความรู้จักหักห้ามระงับความรู้สึกมิให้พลุ่งไหวหรือลอยไปตามอารมณ์ที่ยั่วยวน นี่เป็นทนทางใจ ความอดทนนี่เป็นคุณธรรมพื้นฐานของชีวิต เมื่อบุคคลอบรมสั่งสอนให้มั่นคงในนิสัยแล้ว ก็เท่า

กับมีแผ่นดินไว้เป็นสมบัติ สำหรับจะเป็นที่งอกที่ผุดเกิดของความดีอื่น ๆ เมื่อบุตรได้รับการปลูกฝังคุณสมบัติขั้นต้นดังนี้แล้ว ต่อแต่นั้นก็ไม่หนักอกบิดามารดา สำหรับความดีประการอื่น ๆ เพราะส่วนมากก็ทราบกันดีอยู่แล้วว่า ความดีนั้นเขาทำกันอย่างไร อยู่ตรงไหน ส่วนมากคนในโลกที่เดือดร้อนยุ่งยากกันอยู่ทุกวันนี้ มิใช่ว่าจะไม่รู้จักความดี แต่มันเพราะไม่ทำความดีกันต่างหาก จึงมีนักปราชญ์ฉลาดแกมโกงกันออกเกลื่อนแผ่นดิน เมื่อบิดามารดาได้ปฏิบัติภารกิจ ๒ ประการดังกล่าวมานี้แล้ว ภาระอื่นอีก ๓ ประการคือให้การศึกษา ทรัพย์สมบัติและคู่ครอง ก็เป็นสิ่งที่ไม่สำคัญนัก เพราะเมื่อวางชีวิตลูกถูกรอยคุณธรรม แล้วก็จะนำไปสู่สิ่งเหล่านี้เอง ข้อสำคัญขอให้ปลูกฝังความรู้สึกอายชั่วกลัวบาป กับความรู้สึกใฝ่ดีอันเป็นคุณสมบัติขั้นพื้นฐานลงในชีวิตบุตรหญิงบุตรชายให้ได้ โดยเฉพาะความอดทนทางกายเป็นสิ่งที่มิเพียงจะใช้ปากสอนเท่านั้น ควรจะได้ฝึกหัดในการปฏิบัติการงานตลอดทั้งการเล่าเรียนศึกษา ให้เขารู้จักขุดทองในกาลเวลา และระงับยับยั้งอารมณ์ ให้เกิดเป็นความอดกลั้นต่อสิ่งยั่วยวนทางวัตถุให้จงหนัก เพราะในยุคที่วัฒนธรรมทางวัตถุเจริญนี้ แสงสีอันเป็นปฏิปักษ์ต่อความอดกลั้น กำลังทำลายอุปนิสัยของเยาวชนให้กลายเป็นผู้เพ้อฝันหยิบโหย่ง, สำรวย อย่างปราศจากแก่นสารเป็นส่วนมาก ฉะนั้น เป็นหน้าที่ของท่านพ่อท่านแม่จะต้องเอาใจใส่ให้สติแก่ลูก อย่าให้สุกก่อนห่าม งามก่อนแต่ง เดี๋ยวหน้าที่งามจะกลายเป็นงามหน้าขึ้น ใครเล่า

จะเสียใจแทน เตือนให้รู้ว่าอดเปรี้ยวไว้กินหวานในวันหน้า ถึงนุ่งผ้าวันนี้ ก็มีหวังได้ห่มแพรบี่หน้าว่าให้ฟัง จะถึงฝั่งก็ต้องว่ายให้เต็มแรง เคยได้ฟังมาว่า นางลิงนั้นเลี้ยงลูก ลูกรักเอาไว้ข้างหลัง ลูกชังเอาไว้ข้างหน้า เมื่อโผนเกาะไปตามกิ่งไม้ ลูกตัวหน้าจะกระทบกระทั่งหนามไหน่บาดเจ็บก็ไม่เป็นไร เพราะไม่สู้จะเวทนามันหรอก ส่วนลูกตัวหลังสิแม่ลิงใช้กายตนเป็นดุจกำแพง ไม่ต้องการจะให้เจ็บช้ำเพราะรักมาก แต่ผลสุดท้ายเมื่อลูกลิงทั้งสองเติบโตขึ้นกลับปรากฏว่า ลูกชังเป็นลิงที่คล่องแคล่ว แข็งแรง รู้จักรักษาเนื้อรักษาตัวได้ดี ส่วนลูกรักกลับโง่เง่าไร้ความสามารถ แม้จะหากินใส่ปากใส่ท้องก็ไม่เพียงพอ จากตัวอย่างนี้ ท่านพ่อท่านแม่ทั้งหลาย อย่าเห็นเป็นการเปรียบเทียบที่ต่ำช้าเลย กรุณาไตร่ตรองด้วยความเที่ยงธรรมเถิด แล้วจะเกิดเป็นแสงสว่างให้มองเห็นตนเองว่า กำลังทำหน้าที่เป็นบิดามารดาที่สมบูรณ์แล้วหรือยัง ? เมื่อพบเห็นจุดอ่อนของท่านเองก็จะได้แก้ไขปรับปรุงตนเสีย แม้จะไม่ห่วงตนเองก็ขอให้ห่วงลูก พยายามปลูกฝังอุปนิสัยที่ดีงามแก่เขา ด้วยการเอาใจให้เขาเป็นผู้ที่สามารถจะครองตัวได้แม้จะขาดท่าน ความดีทำยากก็จริงอยู่ แต่ก็มีผลยั่งยืนชื่นใจเมื่อภายหลัง รักลูกให้ถูกทาง สร้างลูกให้ถูกที่แล้วก็จะเกิดเป็นมงคลสวัสดีสมใจ ความเป็นหญิงเป็นชายของท่านก็จะสมบูรณ์สมเจตนารมณ์ ดังคำคมที่กล่าวไว้ในเบื้องต้น สมเด็จพระทศพลทรงมุ่งหมายดังนี้จึงทรงตรัสว่า ปุตฺตา วตฺถุ มนุสฺสานํ บุตรเป็นที่ตั้งของมนุษย์ทั้งหลาย ก็หมายถึง

ว่า บุตรที่ได้รับการสงเคราะห์ที่ถูกทาง เป็นบุตรที่สมหวังของบิดามารดา เป็นที่พึ่งพาเมื่อแก่เฒ่า ได้นั่งเฝ้าเมื่อยามไข้ คราวตายจะได้ช่วยปิดตา ตามนัยแห่งเทศนามงคลกถา ที่ชี้แจงแสดงมาก็สมสมัยได้เวลา ขอยุติพระธรรมเทศนาแต่เพียงเท่านี้.

คาถากันตาย

ได้ยินมาว่า พระเจ้าพรหมทัตครอบครองสมบัติพาราณสี พระ-องค์ตกเป็นทาสของชิวหา หลงรสอร่อย จนถึงกับยอมสละฐานะแห่งกษัตริย์ เรื่องราวของพระองค์น่าคิดน่าสนใจอยู่ไม่น้อย เชิญเถิดสาธุชน เชิญสละเวลาให้กับตัวอักษรที่ข้าพเจ้าเรียบเรียงขึ้น สักชั่วขณะเถิด

ตามปกติ พระกระยาหารที่ทรงเสวย มังสะคือเนื้อสัตว์เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ พนักงานห้องเครื่อง (คนครัวหลวง) จะต้องจัดแต่งประจำแต่และแล้ววันหนึ่ง ด้วยความประมาทของเขา ชิ้นมังสะดิบที่จัดเตรียมเพื่อจะปรุงพระกายาหาร ถูกอทินนาทานโดยโสณกชาติ (หมาขโมย) เวลากระทันหัน ไม่สามารถจะหามาแทนได้ ครั้นจะแสวงหาก็เกรงพระอาญา จึงรนรานไปแอบเฉือนเนื้อศพนักโทษที่ต้องประหารใหม่ ๆ มาจัดปรุงขึ้นเป็นโภชนะประณีตสุดฝีมือเยี่ยงเคย ตกลงวันนั้นพระราชาพรหมทัตทรงเสวยเนื้อคน

ด้วยอำนาจโอชารส ซึมซ่านไปทั่วอินทรีย์สรีระ พระองค์ขู่บังคับให้คนครัวรับสารภาพ แต่แล้วก็ทรงบังคับเขาต่อไป ให้จัดหามังสะมนุษย์มาปรุงให้เสวยทุกวัน มิฉะนั้นแล้วจะถูกลงราชอาชญา ด้วยเหตุนี้เอง นับแต่นั้นนักโทษต้องประหาร ญาติของเขาก็หมดโอกาสที่จะเห็นหน้า แม้แต่หมู่กิมิชาติ (หนอน) และแร้งกาก็ไม่ได้ลิ้ม

ตามปกติผู้ร้ายฉกรรจ์มหันตโทษ ในอาณาจักรที่ผู้ปกครองตั้งอยู่

ในอาสัตย์อาธรรม์ เห็นแก่ปากแก่ท้องเช่นนี้ ก็ย่อมจะอุดมดื่นดาษเป็นธรรมดา แต่ถึงกระนั้นก็ยังไม่มีทันเสวย ในที่สุดก็ต้องจับเอาผู้ต้องโทษแม้สถานเบามาประหาร กฎหมายในประเทศของพ่อเมืองโกงนี้ช่างอุกฤษฏ์เสียจริง ๆ

ในที่สุดแดนกักกันอิสรภาพ คุกตะรางก็ว่างเปล่า เป็นเหมือนขุมนรกร้าง..อหา..เสวยคนเกลี้ยงคุกไปเลยหรือ ? ช่างกินจุแท้

หากจะมีใครอุทธรณ์ว่ากฎหมายบ้านเมืองช่างโหดเหี้ยม ไม่มีการอภัยโทษบ้าง ก็จะยากอะไรที่จะหาอุบายลบล้าง เพียงแต่อ้างเอา "ความหวังดี" ขึ้นมาเป็นนโยบายว่าต้องการจะทำอาณาจักรพาราณสีให้เป็นเมืองพระศรีอาริย์ ก็คงจะมีบ้างหรอก สำหรับคนที่คลั่งศีลธรรมจนลืมวิสัยธรรมดาจะยกมือขึ้นสาธุ แต่ก็ไม่วายสงสัย

เพราะไม่ช้าก็มีข่าวสยองขวัญสั่นหัวใจชาวนคร เกิดขึ้นเป็นประจำวัน คือข่าวคนกลางคืนหาย (ที่ว่าคนกลางคืนหายนั้น มิได้หมายเอาคนตามในท์คลับดังที่เข้าใจกันในปัจจุบันนี้ดอกนะ) เดี๋ยวลูกหาย เดี๋ยวเมียหาย พ่อหาย แม่หาย ฯลฯ ทั้งนี้ก็เพราะมีต้นเหตุมาจากเมื่อคนในคุกหมด แต่ความอยากของพระราชายังไม่หมด จึงส่งคนออกเที่ยวซุ่มดักคนกลางคืน คือผู้สัญจรไปมาในยามค่ำมืด ในที่ปลอดเปลี่ยว ประทุษร้ายแบกใส่กระสอบเข้าวัง จัดเป็นของเสวย ในไม่ช้าความจริงก็ปรากฏ เมื่ออำมาตย์ผู้มีหน้าที่พิทักษ์รักษาความสงบของพระนครจับผู้ร้ายได้ เมื่อซักไซ้ไต่ถามทราบมูลเหตุแล้ว ก็พา

กันเศร้าสลดในจรรยาของทรราช จึงพร้อมใจกันทูลให้ละเลิกทุรกรรมอันชั่วร้ายเสีย แต่ก็มิอาจเปลี่ยนพระทัยได้ ในที่สุดถึงถวายคำขาดว่าระหว่างสิ่งของสองสิ่งจะเอาข้างไหน ? คือราชสมบัติ มเหสี โอรสธิดา ฯ ฝ่ายหนึ่ง กับการเสวยเนื้อมนุษย์อีกฝ่ายหนึ่ง จะเอาทั้งสองอย่างไม่ได้ เมื่อทรงประสงค์ฝ่ายหนึ่ง ต้องเสียสละอีกฝ่ายหนึ่ง.. และแล้วท้าวเธอก็เลือกเอาข้างเสวยเนื้อมนุษย์..

เดี๋ยวก่อน ท่านผู้อ่านอย่าเพ่อแย้มสรวลด่วนคิดว่าเหลวไหล คิดว่าไร้เหตุผล มีที่ไหนคนเป็นถึงชั้นกษัตริย์แล้ว จะยอมเสียราชศักดิ์อัครฐาน เพื่อเห็นแก่กินนิด ๆ หน่อย ๆ แต่ข้าพเจ้าว่าเป็นไปได้ แม้ทุกวันนี้ก็ยังมี บุคคลประเภทที่ยอมเสียสละอนาคตอันสดใส สละเกียรติสละฐานะอันดีงาม เพราะตกเป็นทาสของปากของท้อง ยอมล่มจมเพราะหลงระเริงในความสุข บางคนก็ไม่ได้กินอาหารที่เป็นชิ้นเป็นอันด้วย กินควัน (ไอระเหย–เฮโรอีน) กินลม ๆ เท่านั้น ยังต้องทิ้งลูกทิ้งเมีย ทั้งฐานะการงาน ท่านก็คงคิดว่าเป็นไปได้มิใช่หรือ

พระราชาพรหมทัต ยินดีรับการเนรเทศ ละนครอันไพบูลย์เข้าสู่แดนป่าอันแสนทุรกันดาร พร้อมกับคนครัวฝีมือดีคนหนึ่ง แล้วก็ทรงเพลิดเพลินด้วยการออกเที่ยวจับเอาคนเดินทางที่ผ่านป่า ไม่ว่าจะเป็นพ่อค้าวาณิชย์ หรือนักธุรกิจ เช่นพรานอาชีพ และนักล่าสัตว์เป็นต้น.. มาเป็นอาหาร จนในแดนป่าแถบนั้นไม่มีมนุษย์คนใดกล้าผ่าน ต่างร่ำลือกันว่าโปริศาจ โจรร้าย เป็นภัยคุกคามสวัสดิภาพ โปริศาจ

ก็คือพระเจ้าพรหมทัตนั่นเอง เริ่มจะฝึกเคืองเสียแล้ว วันหนึ่งจับคนมาเป็นอาหารไม่ได้ ความอยากรุกรานเพระหทัยไม่มีความเกษมสุขเลย จึงจับคนครัวผู้มีอดีตแกงกินเสีย นับแต่นั้น ก็อยู่โดดเดี่ยวไปเหมือนผีป่า

เมื่อในป่ากลายเป็นแดนอดอยาก ก็ต้องเสาะแสวงหาไปตามชายชานนครน้อยใหญ่ เสมือนเสือปลาย่องเข้าไปยื้อแย่งขโมยเป็ดไก่ในเล้าของชาวบ้าน แล้วก็โดดแผล็วหลบกลับเข้าป่าไป ในไม่ช้ากษัตริย์แห่งนครน้อยใหญ่ผู้หวังสวัสดิ์ในไพร่ราษฎร์ ต่างก็ทรงสำนึกว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องปกปักษ์รักษาประชากร ด้วยการกำจัดภัยน้อยใหญ่ให้เสื่อมสูญจึงต่างจัดไพร่พลออกทำการปราบโจรโปริศาจ ในอรัญราวป่า ถึงวาระที่เป็นฝ่ายล่าบ้างละ ครั้งหนึ่ง โปริศาจผู้กาจกล้าต้องเหน็ดเหนื่อยด้วยการวิ่งหนีทหารกองปราบด้วยความตระหนกตกใจ เท้าบังเอิญไปสะดุดตอตะเคียนเข้าสุดแรง ล้มกลิ้งอยู่ตรงนั้น รีบทรงกาย ความกลัวทำให้ลืมเจ็บปวด วิ่งต่อไป แต่ก็ต้องล้มพับลงอีก พิษความเจ็บปวดรวดร้าวแล่นเข้าสู่หัวใจ จึงได้สติรู้ตัวว่า เท้าแพลงเหยียบยันไม่ได้อย่างสิ้นเชิง เหลียวกลับมองเบื้องหลัง อันเป็นทิศทางที่มาของราชภัยได้ยินแต่เสียงฝีเท้าทหารหาญผสมเสียงโห่และขู่ตวาด ความขลาดกลัวเพิ่มขึ้นอย่างสุดขีด.. โอ้ ชีวิต.. จะถึงวาระสุดท้ายละหรือ ?

ตามปกติชีวิตของสามัญชน เมื่อยังอยู่ในท่ามกลางความพรั่งพร้อมด้วยสิ่งบำเรอสุขแล้ว ก็มักจะลืมความสำคัญของศาสนาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ บางทีกลับจะเห็นว่าสิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องถ่วงอารมณ์ ขัด

ขวางความสุขสนุกสำราญไปเสียด้วยซ้ำ แต่เมื่อถึงวาระที่เผชิญหน้ากับอันตรายชนิดที่อำนาจวาสนา ความมั่งคั่งสมบูรณ์ป้องกันไม่ได้นั่นแหละ จึงจะเริ่มสำนึก และหันมามองศาสนาวัดวาอาราม และเห็นความสำคัญของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้นว่า ฟันหักสักซี่หนึ่ง ผมหงอกสักเส้นหนึ่งปรากฏให้เห็น หรือโรคาพาธ อันเป็นสื่อแห่งมรณสมัยย่างกรายเข้ามา จึงจะยอมลดท่าทางอันยะโสโอหัง ย่างเข้าวัดด้วยอาการสำรวม ราวกับยายชีที่นุ่งผ้าขาวมาสักล้านปีก็ไม่ปาน

แม้โปริศาจหรืออดีตราชาพรหมทัตผู้นี้ ก็หนีสูตรแห่งจิตใจสัตว์โลกไม่พ้น แต่ก่อนเขาไม่เคยนึกถึงศาสนาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เลย แต่บัดนี้เท้าแพลงต้องนอนกลิ้งโค่โร่อยู่ข้างตอตะเคียน เบื้องหลังได้ยินเสียงคุกคามจะเอาชีวิต เขาจึงมองไปที่ต้นไทรใหญ่เบื้องหน้า ความกลัวทำให้เขานึกถึงรุกขเทวดา ยกมือประนมอย่างแสนงาม ปากก็พร่ำปฏิญาณสัญญากับเทพเจ้าแห่งต้นไทรนั้น ด้วยถ้อยคำสำนวนอ่อนหวานยิ่งกว่าเจรจากับคู่รักหลายเท่า เอาแต่ใจความก็คือ ขอให้พ้นจากการจับกุมของทหารที่ติดตามมาเถิด แล้วจะแก้บนด้วยเอาโลหิตในพระศอของกษัตริย์จำนวน ๑๐๑ องค์มาพลีถวายให้เสวย

จะด้วยความศักดิ์สิทธิ์ของเทวาอารักษ์ หรือความสะเพร่าของผู้ติดตาม หรือเพราะยังไม่ถึงฆาตของโปริศาจพรหมทัตก็ไม่แน่ ปรากฏว่า เขารอดพ้นจากราชภัยครั้งนี้ไปได้อย่างมหัศจรรย์ เมื่อเขารักษาข้อเท้าให้หายเป็นปกติดีดังเดิมแล้ว เขาก็เริ่มทำการเปลื้องปฏิญาณ

ด้วยการไปเที่ยวจับเอากษัตริย์นครต่าง ๆ มาได้ถึงร้อยพระองค์ เขายังไม่ตัดพระศอกษัตริย์เอาโลหิตแก้บนในทันทีทันใด จนกว่าจะครบ ๑๐๑ พระองค์ตามสัญญา กษัตริย์ที่จับมาได้แล้วก็เพียงแต่เอาพันธนาการล่ามมัดไว้กับหลักภายใต้ร่มเงาของไทรต้นนั้น กษัตริย์แต่ละองค์ก็ทรงกันแสงร่ำไรรำพันละเมอเพ้อพกอย่างเสียขวัญ ส่งเสียงประสานกันราวกับฤาษีมาประชุมกล่าวโศลกร่ายเวทย์อยู่ในป่าฉะนั้น

และแล้วกษัตริย์องค์สุดท้าย อันเป็นที่ครบจำนวน ๑๐๑ ก็ถูกจับมาสมหวัง วาระแห่งพลีกรรมมโหฬารใกล้เข้ามาแล้ว กษัตริย์องค์นั้นมีนามว่า พระเจ้าสุตโสม พระองค์ถูกพันธนาการอยู่กับหลักรวมกับกษัตริย์อื่น ๆ ตอนนี้โปริศาจ หรืออดีตราชาพรหมทัตปิตาปราโมทย์หน้ากหนา ที่จะเปลื้องปฏิญาณแก่เทพเจ้าสมหวัง ระเบิดเสียงหัวเราะออกมาก้องป่า เที่ยวเดินดูกษัตริย์องค์โน้นองค์นี้ ด้วยท่าทางที่ร่าเริง

เมื่อเห็นกษัตริย์องค์ใดเพ้อพก ดิ้นรนเพราะกลัวความตายมาก โปริศาจก็ดูเหมือนจะเพิ่มความยินดี เสียงหัวเราะดังขึ้นราวกับเสียงตวาดของผีป่า จ้องดูองค์โน้นแล้วก็เยื้องกรายมาที่องค์นี้ ในที่สุดก็มาถึงพระเจ้าสุตโสม โปริศาจชะงักหยุดด้วยความแปลกใจ พระเจ้าสุตโสมมีพระอาการผิดแผกกว่ากษัตริย์องค์อื่น ๆ คือ ไม่ทรงดิ้นรนแสดงความหวั่นหวาดอย่างที่น่าจะเป็น และแม้สีพระพักตร์แววพระเนตรจะซีดสลดลงสักน้อยนิดก็ไม่มี โปริศาจจึงเอ่ยถามด้วยเสียงอันกร้าวกระด้างปราศจากน้ำนวลว่า

โปริศาจ ท่านไม่กลัวตายหรือ ?

สุตโสม เราไม่หวาดกลัวเลย

โปริศาจ ทำไมท่านจึงไม่กลัวตาย ?

สุตโสม เพราะเรามี "คาถากันตาย" ไว้สำหรับภาวนา

โปริศาจ คาถาของท่านภาวนาอย่างเดียวหรือ ?

สุตโสม ไม่ว่าคาถาอะไร ๆ ภาวนาแต่ปากอย่างเดียวหาสำเร็จประโยชน์ไม่ จักต้องปฏิบัติตามประกอบด้วย เพราะท่านว่า เมื่อเข้าป่าเสกคาถากันช้างไล่ ขึ้นต้นไม้อีกด้วยช่วยคาถา เห็นน้ำแกงจวนหมดรสโอชา เอาน้ำปลาเติมด้วยช่วยน้ำแกง

โปริศาจ คาถาของท่านว่าอย่างไร ?

สุตโสม กตา เม กลฺยาณา อเนกรูปา ยญฺญา เย วิปุลา ปสตฺถา อิโส จิโต ปรโลกสฺส มคฺโค ธมฺเม จิโต มรณสฺสภาเย

กัลยาณกรรมหลายอย่าง เราได้ทำแล้ว ยัญญ์ที่มีผลไพบูลย์ บัณฑิตยกย่อง เราก็ได้บูชาแล้ว ทางไปปรโลกเราก็ได้ชำระบริสุทธิ์แล้ว ผู้ที่ตั้งอยู่ในธรรม (เช่นนี้) ใครเล่าจักกลัวตาย

โปริศาจ กัลยาณกรรมคืออะไร ?

สุตโสม คือการกระทำที่ดีงาม หมายถึงกิริยาของกายวาจา ที่เป็น

เครื่องผลิตประโยชน์ เราได้กระทำแล้ว ด้วยร่างกายอันนี้ เป็นเหตุให้เราสำนึกด้วยความภาคภูมิว่า เราได้ใช้อัตภาพนี้อย่างมีความหมาย ไม่เป็นหมัน ไม่เสียชาติที่ได้เกิดมา

โปริศาจ ยัญญ์ล่ะ คืออะไร ?

สุตโสม ยัญญ์ คือ พิธีกรรมอันเป็นที่กำเนิดของคุณความดี ซึ่งโลกนิยมว่าควรประพฤติปฏิบัติ และกระทำสืบ ๆ กันมาจนเป็นประเพณี บัณฑิตก็สนับสนุน เพราะเหตุว่าไม่เดือดร้อนใคร ๆ มีแต่ผลดี ยัญญ์ดังกล่าวนี้ เราก็บูชาไม่บกพร่องเราอยู่ในโลกอย่างผู้ไม่หนักโลก หรือขวางโลก (คือขวางหรือทำลายวัฒนธรรมประเพณีของโลก)

โปริศาจ ทางไปปรโลกเล่า คืออะไร ?

สุตโสม คือ คุณ อันเป็นเครื่องให้ดำเนินสู่ภพชาติเบื้องหน้า นับแต่กายแตกทำลาย ได้แก่บุญกุศลทั้งหลาย เราก็ได้สั่งสมไว้บริบูรณ์ พอได้อบอุ่นจิตใจ ไม่หวั่นไหวในการไปสู่ปรโลก เราพร้อมเสมอทุกโอกาส

โปริศาจ ที่ว่า "ตั้งอยู่ในธรรม" คืออย่างไร ?

สุตโสม คือตั้งชีวิตไว้ในคุณความดี สร้างประโยชน์จากอัตภาพนี้ให้สมบูรณ์ ทั้งบัดนี้และเมื่อหน้า ไม่ว่าเราหรือใคร ๆ หากบำเพ็ญตนได้ต้องตามความหมายของคาถาบทนี้ มีอะไรอีกเล่าที่จะมาทำให้ต้องกลัวตาย เพราะเหตุแห่งความ

กลัว ได้ถูกกำจัดเสียแล้วด้วยคุณธรรมดังกล่าวมา ฉะนั้น
เราจะอยู่ก็สบาย แม้จะไปก็มั่นใจว่าคงสะดวก ผิดกว่าผู้มี
ชีวิตอย่างบกพร่อง ต้องสำนึกด้วยความเสียใจ เมื่อใกล้
จะดับจิตว่า ใช้ชีวิตไม่สมค่า เพราะมัวประมาทเสีย
เหมือนดังกษัตริย์ทั้งร้อยองค์ ที่ทรงกันแสงอาลัยอยู่บัดนี้
เขากำลังสำนึกว่า ยังมีภารกิจอีกมากมายหลายประการ
ที่ยังค้างอยู่ และเบื้องหน้าแต่ตายไปก็นึกไม่เห็นสิ่งที่มา
เป็นที่พึ่ง จึงต้องหวั่นไหว คนประเภทนี้ ไม่ว่าจะเป็น
กษัตริย์ทั้งร้อยพระองค์บัดนี้ หรือใครก็ตามถึงจะเป็นอยู่
ก็ลำบาก แม้จะจากก็ลำเค็ญผิดกว่าเราด้วยประการฉะนี้.

ด้วยเดชอำนาจของคาถานี้ มิใช่จะเพียงแต่ช่วยให้ผู้ภาวนารอด
ตายเท่านั้น ยังช่วยชีวิตของบรรดากษัตริย์ทั้งร้อยพระองค์ ให้พ้นจาก
มรณภัยอีกด้วย เพราะเมื่อการโต้ตอบสนทนาจบลงแล้ว มีผลให้กาย
ของโปริศาจสิ้นพลังอ่อนยวบฟุบหมอบลง ยังเบื้องปลายพระยุคลบาท
ของพระเจ้าสุตโสม ด้วยความสำนึกตน ร้องไห้รำลึกถึงความหลัง
แล้วก็แก้บรรดากษัตริย์ให้พ้นจากการผูกมัด พนมมือไหว้เป็นการขอ
ขมาลาโทษต่อทุก ๆ พระองค์ ปล่อยให้กษัตริย์เหล่านั้นกลับคืนสู่ราไชย
ไอสูรย์ ราวกับเป็นการจุติเกิดใหม่ฉะนั้น ต่อแต่นั้นโปริศาจก็ได้ความ
สำนึกดังเดิมคืนมา ด้วยอำนาจคาถาธรรมะของพระเจ้าสุตโสม เข้าขจัด
กวาดล้างความมืดมนแห่งกิเลสร้ายที่ห่อหุ้มสัมปชัญญะ ให้สว่างไสว

เกือบเท่าเดิม แต่ก็พอจะช่วยให้รำลึกถึงความหลังได้อย่างแจ่มใสว่า พระเจ้าสุตโสมองค์นี้ ที่แท้ก็คือพระสหาย

ครั้งสมัยเมื่อยังทรงเป็นเยาวกุมาร ทั้งสองพระองค์ได้พบกัน ณ ศาลานอกพระนครตักกสิลา ด้วยต่างก็มุ่งหน้ามาศึกษา เพื่อจะได้กลับไปรับราชสมบัติสืบต่อจากพระชนกเหมือนกัน จึงต่างองค์ทรงปฏิญาณสัญญาผูกไมตรีกันไว้ว่า เมื่อสำเร็จการศึกษาได้กลับไปครองราชย์ดังหวังไว้แล้ว ทั้งสองจะเป็นพระสหายที่จะไม่สร้างนโยบาย เพื่อเป็นอริรุกรานกันและกัน และยิ่งกว่านั้น เมื่อถูกราชศัตรูใดรุกรานแล้ว ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะต้องช่วยแก้ไขกันและกัน ตามวิสัยแห่งมิตรภาพ แต่พรหมทัตเป็นกษัตริย์มีกรรม ได้ปล่อยพระจริตจิตใจให้ถลำลงสู่ห้วงกิเลสเสียจนวิปลาส ไปจับพระสหายมาโดยที่ทรงจำไม่ได้ บัดนี้ ดวงพระทัยปลอดโปร่งผ่องแผ้วแล้ว จึงได้ความเป็นสหายคืนมา

ต่อแต่นั้น พระเจ้าสุตโสมก็ทรงส่งพระสหายพรหมทัตคืนครองราชสมบัติแห่งพาราณสีตามเดิม เมื่อหลังจากได้ชำระล้างคราบไคลของโปริศาจออกแล้ว ด้วยอำนาจของคาถาธรรม นำมาซึ่งความสุขสวัสดีชั่วชนมายุ

สุตโสม ก็คือ องค์สมเด็จพระบรมศาสดา

โปริศาจ ก็คือ องคุลิมาล พุทธสาวก

หมายเหตุ ขออภัยท่านผู้รู้ เรื่องนี้ผู้เขียน ๆ ขึ้นด้วยความจำ มิได้สอบทานเรื่องเดิมเพราะเวลารีบด่วน ไม่อาจจะคิดว่า

สมบูรณ์ได้ มุ่งหมายแต่สารคดีของแนวการบรรยายเท่านั้น คิดว่าจะช่วยให้ผู้อ่านเห็นความมุ่งหมายของชาดกเรื่องนี้ได้บ้าง ไม่มากก็น้อย

เกี่ยวกับพิธีการงานศพ

ถาม เหตุใดการทำศพจึงนิยมเอาอย่างกัน คือ มีแจงธรรมาสน์เดียวบ้าง สองธรรมาสน์บ้าง สามธรรมาสน์บ้าง และมีพระนั่งอันดับแจง มาติกาอย่างน้อย ๒๕ องค์ โดยมากไม่ใคร่ทราบว่าเพราะเหตุใดจึงต้องมีแจง มีมาติกา เห็นแต่ทำกันต่อ ๆ มา โปรดอธิบาย

ตอบ คนเราโดยปกติเอาอย่างกัน เลียนแบบกันทั้งทางดี – ทางชั่ว การเอาอย่างกันนั้นจึงมีทั้งคุณและโทษ หมายความว่า ถ้าเอาตัวอย่างที่ดีมาประพฤติปฏิบัติตาม มาทำตามก็ให้คุณ แต่ถ้าเอาตัวอย่างที่ไม่ดีมาทำตาม ก็ให้โทษ ขอตอบเป็นข้อ ๆ ดังนี้:–

๑. **การเทศน์แจง** ได้แก่การนิมนต์พระมาเทศน์สังคายนา มาอธิบาย มาชี้แจงเรื่องพระไตรปิฎก คือ พระวินัย พระสูตร พระธรรม ให้เจ้าภาพและญาติมิตรผู้มาร่วมงานฟัง ถือว่าได้บุญมาก ได้อานิสงส์แรง เจ้าภาพก็จะได้อุทิศส่วนบุญส่วนอานิสงส์นี้ให้แก่ผู้ตาย ผู้ตายจะได้อนุโมทนาในส่วนบุญนั้น

๒. **พระอันดับแจง** ได้แก่พระผู้ที่เจ้าภาพนิมนต์มาเพื่อให้เป็นคณะปูรกะ คือ เป็นจำนวนตามศรัทธา เพื่อจะได้สวดพระ

วินัย พระสูตร พระธรรม ถือว่าเป็นการทำสังคายนาพระไตรปิฎก ถ้าได้ครบจำนวน ๕๐๐ รูป ยิ่งถือว่าได้บุญมากเทียบเท่ากับได้ทำปฐมสังคายนาอันเป็นยอดมหากุศล

๓. มาติกา ได้แก่ สวดเฉพาะพระอภิธรรม มีกุสลา ธัมมา เป็นต้น เพื่อให้เจ้าภาพได้ฟังพระอภิธรรม ถือว่าเป็นบุญ- กุศล ซึ่งอานิสงส์ของการฟัง จะบังเกิดแก่ผู้ตายโดยเร็ว

การทำทั้งหมดที่ได้กล่าวแล้วเป็นการทำที่ถูกต้อง ไม่เป็นเถรส่องบาตร แต่เป็นเถรส่องธรรม ส่องบุญส่องกุศล ส่องตนอยู่เสมอมิได้ประมาท มิให้ขาดสติ ให้ดำริชอบ กอร์ปกุศลผลอนันต์

ถาม อนึ่ง เมื่อถึงคราวเผาศพต้องนำศพเวียนเมรุ หรือจิตกาธาร ๓ รอบ มีพระสงฆ์นำหน้าศพ ชักมหาบังสุกุล ก่อนเผาให้ใช้น้ำมะพร้าวล้างหน้าศพ ดังนี้เป็นต้น โดยมากที่ทำ ๆ กันมามักจะทำกันพอเป็นพิธีเสียมากกว่าที่จะรู้ข้อเปรียบเทียบว่ามีความหมายในทางธรรมอย่างไรบ้าง ฉะนั้น จึงขอได้โปรดอธิบายด้วย

ตอบ ข้อเปรียบเทียบในทางธรรมนั้น ตอบได้เป็นข้อ ๆ ดังนี้:-

๑. การเวียนเมรุ ๓ รอบนั้น เป็นปริศนาสอนคนผู้ไปในงานให้พิจารณาถึงตนเองว่า ถ้ายังไม่บรรลุธรรม คือ พระนิพพานตราบใด ก็ยังจะต้องพากันเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพทั้งสาม คือ

(๑) กามภพ ได้แก่ อบาย ๔ คือ นรก เปรต อสุรกาย ดิรัจฉาน มนุษย์ ๑ เทวดา ๖

(๒) รูปภพ ได้แก่ รูปพรหม ๑๖ ชั้น

(๓) อรูปภพ ได้แก่ อรูปพรหม ๔ ชั้น

๒. การเวียนซ้ายหมายความว่า ภพทั้ง ๓ นี้ ยังมีทุกข์อยู่ เพราะมีรูป มีนาม มีเกิด แก่ เจ็บ ตายเป็นประจำ ฉะนั้น ทางที่ถูกแล้วควรเดินทางขวา คือทางไปสู่พระนิพพาน จงอย่าเดินไปทางซ้าย ตราบใดที่เรายังเดินไปทางซ้ายอยู่ ตราบนั้นเรายังต้องเกิด แก่ เจ็บ ตาย และต้องเวียนอยู่อย่างไม่มีที่สิ้นสุดยุติลงได้ ดุจพายเรือในหนอง ดุจตาบอดลักควาย ดุจปูอยู่ในกระด้ง ในขณะที่เดินเวียนเมรุนั้น ให้ภาวนาว่า

"อยมฺปิโข เม กาโย เอวํธมฺโม เอวํภาวี เอวํอนตีโต"

๓. พระสงฆ์นำหน้าศพ หมายความว่า พวกเราพากันหลงทางอยู่ อุปมาเหมือนกับคนตาบอด ส่วนพระสงฆ์ท่านไม่หลงทาง เพราะท่านมีตาดี จึงให้ท่านนำให้ท่านจูง เพื่อจะได้นึกถึงเทวทูตทั้ง ๔ คือ คนแก่ คนเจ็บ คนตาย นักบวช ดังที่พระพุทธองค์ได้ทรงเห็น แล้วทรงถือเพศนักบวช โดยตรัสสรรเสริญการบวชว่า "สาธุโข ปพฺพชา" แปลว่า การบวชดีนักแล ดังนี้

๔. มหาบังสุกุล ได้แก่การบังสุกุลใหญ่ หมายความว่า เจ้าภาพจะต้องทอดผ้าไตรและนิมนต์พระไปชัก คือไปปลงพระกรรมฐานโดยมีศพนั้นเป็นพยาน เป็นมหากุศลแก่เจ้าภาพ เจ้าภาพจะได้อุทิศส่วนบุญนั้นให้แก่ผู้ตายอีกโสดหนึ่ง และเป็นการสงเคราะห์พระภิกษุผู้เคร่งครัดปฏิบัติในธุดงค์ คือถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตรที่เป็นธรรมเนียมของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา แม้พระพุทธองค์เองก็ทรงชักผ้ามหาบังสุกุลเองจากศพของนางปุณณทาสี ที่มีหนอนขึ้นเต็มจนเกิดอัศจรรย์

๕. การใช้น้ำมะพร้าวล้างหน้าศพนั้น หมายความว่า เป็นปริศนาธรรม สอนคนผู้ไปในงานมิให้ประมาท ให้นึกถึงพระธรรม นึกถึงความดี โดยเอาน้ำมะพร้าวมาเป็นครูสอนตนเองว่า

ธรรมดาน้ำขุ่นระคนด้วยเปือกตมย่อมไม่มีใครชอบ เปรียบเหมือนกิเลส มีโลภ โกรธ หลง เป็นต้น ย่อมระคนอยู่ในจิตของผู้ใด ก็จะทำให้ท่านผู้นั้นเศร้าหมอง ได้รับความทุกข์ความเดือดร้อนต่าง ๆ นานา

ส่วนน้ำมะพร้าวมีเครื่องหุ้มห่ออยู่หลายชั้น เป็นน้ำใสสะอาด ฉะนั้น เราท่านทั้งหลายจงชำระล้างจิตใจของตนด้วยน้ำอันใสยิ่งกว่าน้ำมะพร้าว คือ พระธรรม ได้แก่ศีล สมาธิ ปัญญา

เกิด จะได้รับแต่ความสุขกายสบายใจ ในทุกสถานที่ ในกาลทุกเมื่อ

ถาม บางคนเวลาทำบุญตักบาตรก็ดี ทำบุญบ้านก็ดี ทำบุญอย่างอื่น ๆ ก็ดี ชอบดุด่าทะเลาะกันก็มี การกระทำเช่นนี้ ผิดหลักในการทำกุศลอย่างไร? และที่ถูกควรทำอย่างไร?

ตอบ การทำบุญควรประคับประคองให้เกิดแต่บุญเท่านั้น ไม่ควรให้บาปอกุศลเข้ามาเจือปนเลย เพื่อจะให้กุศลที่บำเพ็ญนั้นบริสุทธิ์บริบูรณ์ ควรถือหลักปฏิบัติดังนี้ คือ:—

๑. ด้วยการอธิษฐานใจ ตั้งใจไว้ให้ดีก่อนถึงกำหนดวันงานบำเพ็ญกุศลดังได้กล่าวแล้วนั้นว่า "ในการบำเพ็ญกุศลครั้งนี้ เราจะรักษาจิตใจไม่ให้เกิดความขุ่นมัวเลยแม้แต่น้อย" แล้วจงระวังรักษาให้ดี อย่าให้มีความขุ่นใจเคืองใจ อย่าให้เกิดความโกรธเป็นอันขาด แม้ของจะแตกจะหาย คนใช้ทำงานไม่ทันใจ ก็อย่าดุ อย่าด่า และอย่าทะเลาะกัน อย่าพูดจาหยาบคาย แต่ให้แสดงออกทางกาย วาจา ใจ อย่างสุภาพเรียบร้อยจริง ๆ

๒. ด้วยการรักษาเจตนาทั้ง ๓ ให้ดี คือ บุพพเจตนา มุญจนเจตนา อปราปรเจตนา

๓. ด้วยการเคารพจบทานของตนให้ดี

๔. ด้วยการเตรียมวางโครงการไว้แต่เนิ่น ๆ

๕. ด้วยการจัดของไว้เป็นระเบียบเรียบร้อย หยิบง่ายหายรู้ดูงาม.

๖. ด้วยการไม่ห่างเหินจากธรรม ศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ คืออ่านหนังสือธรรม ฟังธรรมจากวิทยุ หรือเครื่องบันทึกเสียง ฟังปาฐกถาและอภิปรายธรรมตามควรแก่โอกาส ไหว้พระ สวดมนต์ เจริญกรรมฐาน ฯ ล ฯ

ถาม ขณะไปเยี่ยมศพ หรือเผาศพ ควรทำอย่างไร ?

ตอบ ควรทำใจอย่างนี้

อทฺธุวํ ชีวิตํ	ชีวิตไม่ยั่งยืน
อวสฺสํ มยา มริตพฺพํ	เราจะต้องตายแน่
มรณปริโยสานํ เม ชีวิตํ	ชีวิตของเรามีความตายเป็นที่สุด

ถาม บังสุกุลตาย และบังสุกุลเป็น มีต้นเหตุความเป็นมาอย่างไร ?

ตอบ ก. บังสุกุลตาย คือวิธีปลงพระกรรมฐาน ได้แก่การเอาศพเป็นครู แล้วเจริญวิปัสสนากรรมฐานนั่นเอง มีเรื่องราวเล่าไว้ในธรรมบทภาคหนึ่ง เรื่องมหากาลเถระว่า ท่านไปเจริญกรรม-ฐานอยู่ในป่าช้า นางกาลีผู้รับจ้างเผาศพ ได้เห็นศพที่กำลังตายใหม่ ๆ ยังสวยงามอยู่ จึงไปนิมนต์พระมหากาลเถระมาปลงพระกรรมฐาน พระเถระให้เปลื้องผ้าออกแล้วพิจารณาว่าตั้งแต่ปลายเท้าถึงปลายผม เห็นว่ายังเป็นรูปที่มีความประณีต

งดงามอยู่ จึงให้เอาไปเผา และสั่งให้ไปบอกเมื่อถูกไฟจับทั่วแล้ว นางก็ปฏิบัติตาม นิมนต์พระเถระมาพิจารณาอีก ท่านเห็นผิวพรรณของศพที่ถูกไฟครอกนั้นเหมือนแม่โคด่าง เท้างุ้มห้อยลงมา มืองอหงิก หนังหน้าตาถลอก ท่านจึงเริ่มปลงพระกรรมฐาน พิจารณาความเกิดดับของรูปนาม ด้วยพระคาถาว่า "อนิจฺจา วต สงฺขารา" เป็นต้น ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น อย่างนี้เป็นวิธีที่เจริญกรรมฐานในขั้นสุตามยปัญญา กับจินตามยปัญญา ต่อจากนั้นท่านจึงเริ่มเจริญวิปัสสนาตามแบบมหาสติปัฏฐานจริง ๆ จนสำเร็จพระอรหัตตมรรคอรหัตตผล พร้อมด้วยปฏิสัมภิทาญาณ

ต้นเหตุเป็นอย่างนี้ ชาวพุทธจึงนิยมใช้คาถานี้ เป็นเครื่องพิจารณาร่างกายที่ตายแล้ว เรียกว่าบังสุกุลตาย

ข. บังสุกุลเป็น คือ วิธีปลงกรรมฐานกับตัวเองเอาตัวเองเป็นครู มีเรื่องเล่าไว้ในธรรมบทภาค ๒ เรื่องพระปูติคัตติสสเถระว่า เมื่อพระพุทธองค์ประทับอยู่ ณ เมืองสาวัตถี กุลบุตรคนหนึ่งฟังธรรมของพระองค์แล้ว มีความเลื่อมใสมากยอมบวชถวายชีวิต ในพระพุทธศาสนา ครั้นต่อมาเป็นโรคพุพองเป็นตุ่มเท่าเมล็ดถั่วเขียว เมล็ดกระเบา ผลมะขามป้อม ผลมะตูม แตกเยิ้มไปทั่วทั้งตัว ท่านจึงได้ชื่อว่า "ปูติคัตติสสเถระ" แปลว่าพระเถระชื่อติสสะผู้มีตัวเปื่อยเน่า พวกสัทธิวิหาริกอันเตวาสิก

พากันทอดทิ้ง ไม่มีใครปฏิบัติ พระพุทธองค์ทรงทราบ จึงเสด็จไปทรงต้มน้ำจะซักผ้าประทานให้ ภิกษุทั้งหลายจึงพากันมารับปฏิบัติแทน จนพระเถระมีกายเบา มีจิตเป็นเอกัคคตา พระบรมศาสดาประทับอยู่เหนือศีรษะตรัสว่า

"ภิกฺขุ อยํ วต กาโย อเปตวิญฺญาโณ นิรุปกาโร หุตฺวา กลิงฺครํ วิย ปฐวิยํ สยิสฺสติ"

ดูก่อน ท่านเห็นภัยในวัฏฏสงสาร ร่างกายของเธอนี้ถ้าไร้วิญญาณเสียแล้ว จะไม่มีประโยชน์อันใดเลย จักนอนทับถมแผ่นดิน ดุจท่อนฟืนฉะนั้น

ครั้นพระพุทธองค์ทรงสั่งสอนอย่างนี้แล้ว จึงตรัสเทศนาเป็นบาทพระคาถาต่อไปว่า

"อจิรํ วตยํ กาโย ปฐวึ อธิเสสฺสติ" เป็นต้น ดังได้กล่าวไว้แล้วนั้น แปลเป็นใจความว่า "ร่างกายนี้ไม่จีรังยั่งยืนหนอ เมื่อปราศจากวิญญาณแล้วก็ว่างเปล่า จักนอนทับแผ่นดินดุจท่อนฟืน หาประโยชน์อันใดมิได้เลย" ดังนี้

เมื่อพระเถระได้สดับเช่นนั้น ก็ตั้งใจเจริญวิปัสสนากรรมฐานด้วยความเพียร จนได้บรรลุพระอรหัตตมรรค อรหัตตผลพร้อมด้วยปฏิสัมภิทา ต่อมาท่านก็ปรินิพพาน สมเด็จพระบรมศาสดาจารย์จึงรับสั่งให้เอาธาตุมา ก่อพระเจดีย์บรรจุไว้ เพราะ

ปรารภเหตุนี้แหละ ชาวพุทธจึงได้ถือเป็นประเพณีสืบ ๆ กันมาจนกระทั่งถึงทุกวันนี้

ถาม การเก็บอัฐิมีวิธีปฏิบัติกันอย่างไรบ้าง เป็นหน้าที่ของใคร ทำเพื่อประโยชน์อะไร ?

ตอบ การเก็บอัฐิ ก็คือการเก็บกระดูกของผู้ตายนั่นเอง มีวิธีปฏิบัติดังนี้ คือ

(๑) เมื่อแปรรูปและบังสุกุลแล้ว ให้ลูกหลานเก็บดอกไม้เงินทอง ที่โปรยไว้นั้น เอาไปใส่ไว้ในที่เก็บเงิน สมมติว่ากระดูกเงินกระดูกทอง รักษาทรัพย์ เป็นของดี จะให้เกิดความเจริญแก่ลูก ๆ หลาน ๆ

(๒) เมื่อเก็บกระดูก แขน ขา ตัว ศีรษะ อย่างละเล็กละน้อยใส่โกศไว้ต่างหาก ส่วนนอกนั้นพร้อมเถ้าถ่านก็รวมไว้ที่อันสมควร

(๓) ทางบ้านต้องเตรียมโต๊ะที่บูชา และออกทุกข์ แต่งสีไว้รับอัฐิ วันนี้เป็นวันออกทุกข์ ถ้าจะไว้ทุกข์อีกก็ให้ไว้ในวันต่อไป

(๔) เมื่ออัฐิมาถึงบ้าน ต้องเชิญอัฐิบรรพบุรุษในบ้านออกไปรับอัฐิที่มาใหม่เข้าบ้าน พร้อมกันนั้นก็โปรยสตางค์ทิ้งทานเรื่อยไปจนถึงโต๊ะบูชา

(๕) เริ่มทำบุญต่อไป การทำบุญนั้นบางรายก็ทำเสร็จเสียทีเดียว คือสวดมนต์เลี้ยงพระ เทศน์ บังสุกุล แต่บางรายก็รอถึง ๗ วันเสียก่อนจึงทำ

การเก็บอัฐิ เป็นหน้าที่ของลูกหลานที่จะต้องจัดเก็บ การเก็บอัฐิทำเพื่อประโยชน์อย่างนี้ คือ

๑. เพื่อจะได้เก็บไว้บูชาเป็นที่ระลึก

๒. เพื่อจะได้บำเพ็ญกุศลประจำปี

๓. เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทีของลูกหลานต่อไป

๔. เพื่อเป็นอารมณ์ของกรรมฐาน คือ เพื่อปลงพระกรรมฐาน

๕. เพื่อเตือนสติมิให้ประมาท

๖. เพื่อรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามของวงศ์สกุลไว้

๗. เพื่อเป็นประโยชน์อันดีแก่ลูก ๆ หลาน ๆ สืบต่อไป.

พิมพ์ที่ ร.พ. มหามกุฏราชวิทยาลัย หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร พระนคร
นายพินิจ อู่สำราญ ผู้พิมพ์โฆษณา ๑๑/๑๐/๒๕๑๑

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย
ถนนพระสุเมรุ หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร โทร. 811780
นายพินิจ อู่สำราญ ผู้พิมพ์โฆษณา พ.ศ. ๒๕๑๑